

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE’DE GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİLERE
SUNULAN EĞİTİM VE SAĞLIK HİZMETLERİNDE
YAŞANAN SORUNLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rümeysa ŞAHİN

Danışman: Prof. Dr. Deniz ŞAHİN DURAN

TOKAT-2023

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Deniz ŞAHİN DURAN danışmanlığında hazırlamış olduğum “Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Sunulan Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinde Yaşanan Sorunlar” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

23/11/2023

Rümeysa ŞAHİN

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı hazırlamamda bana büyük destek olan, bilgisini ve tecrübesini benimle paylaşan değerli hocam Prof. Dr. Deniz ŞAHİN DURAN'a çok teşekkür ederim. Tokat'ta geçirdiğim öğrencilik hayatım boyunca bana ikinci bir aile olan ve hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen başta Nuriye ÇAĞMAN olmak üzere tüm ÇAĞMAN ailesine sosuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın ortaya gelmesinde büyük emeği olan Tokat İl Göç İdaresi Müdürü Sayın İdris COŞKUN ve ailesine teşekkürü borç bilirim. Son olarak her kararında arkamda duran ve bu tez sürecinde de benden desteklerini esirgemeyen biricik annem Zehra GÜMÜŞ ve babam Ali Osman ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

TÜRKİYE’DE GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİLERE SUNULAN EĞİTİM VE SAĞLIK HİZMETLERİNDE YAŞANAN SORUNLAR

Şahin, Rümeyza

Yüksek Lisans Maliye Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Deniz ŞAHİN DURAN

Kasım 2023, xiii + 91 sayfa

Suriye Arap Cumhuriyeti’nde 2011 yılında Arap Bahar’ı ile yaşanan iç karışıklık birçok Suriyeliyi mağdur etmiştir. Suriyeliler yaşadıkları şiddet olayları nedeniyle zorunlu göçe maruz kalmış ve üç buçuk milyondan fazla Suriyeli Türkiye’de önce kamplara alınmış, zamanla sayılarının artmasıyla sosyal yaşama dahil olmuşlardır.

Bu süreçte Türkiye’de Suriyelilere yönelik (geri dönecekleri düşüncesiyle) uygulamaya konulan kısa vadeli planların yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir. Geri dönüş sürecinin uzamasıyla birlikte sığınmacılara sunulan hizmetlerde beklenen etkinliğin sağlanamadığı, mevcut göç politikasında eksiklikler olduğu gözlemlenmiş ve yeni politikalar üretilmeye çalışılmıştır. Sağlık alanında sunulan hizmetlere doğrudan entegre edilen Suriyeli sığınmacılara, ilk etapta kamplarda eğitim hizmeti de sunulmaya çalışılmıştır. Ancak Suriyeli sığınmacıların sayılarının artmasıyla verilen eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada Suriyelilere sunulan eğitim ve sağlık hizmetlerinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri ele alınmıştır. Bu kapsamda tarama modelinde betimsel bir araştırma yapılmıştır. İlgili literatürdeki teorik ve empirik çalışmalar incelenmiştir. Yapılan alan taramasıyla literatüre yansımış sorunlar ele alınarak, sorunlara ilişkin hem literatürde yer alan hem de yeni üretilen çözüm önerilerine yer verilmesi amaçlanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda geri dönüşleri konusunda belirsizlikler yaşayan Suriyeli sığınmacıların uyum, dil vb. konularda da sorunlar yaşadığı ortaya konulmuştur. Bu sorunların da kendilerine sunulan eğitim ve sağlık hizmetlerine yeterli

ve etkin bir şekilde erişiminde engel oluşturduğu saptanmıştır. Bu süreç içerisinde Türk vatandaşlarının da farklı açılardan olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda Suriyeli sığınmacıların kalıcı olup olmamalarının kesinleştirilmesi ve bu doğrultuda gerekli uzun vadeli politikaların üretilmesinin gerekliliği ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geçici Koruma, Sığınmacı Sorunu, Kamu Hizmeti.

ABSTRACT

**PROBLEMS IN EDUCATION AND HEALTH SERVICE
PROVIDED TO SYRIANS UNDER TEMPORARY PROTECTION
IN TURKEY**

Şahin, Rûmeysa

Master's Thesis Finance Scientific

Advisor: Prof. Dr. Deniz ŞAHİN DURAN

November 2023, xiii + 91 page

The internal turmoil that occurred in the Syrian Arab Republic with the Arab Spring in 2011 victimized many Syrians. Syrians were subjected to forced migration due to the violence they experienced, and more than three and a half million Syrians were first taken to camps in Turkey, and as their numbers increased over time, they became involved in social life.

In this process, it has been observed that the short-term plans implemented for Syrians in Turkey (with the idea that they will return) are inadequate. With the prolongation of the return process, it was observed that the expected effectiveness in the services provided to refugees was not achieved, that there were deficiencies in the current migration policy, and new policies were tried to be produced. In the first place, education services were also offered to Syrian refugees in the camps, which were directly integrated into the services offered in the field of health. However, as the number of Syrian refugees increased, it was observed that the education and health services provided were inadequate

In this study, the problems and solution suggestions in the education and health services offered to Syrians are discussed. In this context, a descriptive research was conducted in the survey model. Theoretical and empirical studies in the relevant literature were examined. With the field research, it was aimed to address the problems reflected in the literature and to include both the literature and newly produced solution suggestions for the problems. In line with the data obtained, it has also been revealed

that there are problems like adaptation, language etc. of Syrian refugees who are uncertain about their return. It has been determined that these problems hinder their access to adequate and effective education and health services. During this process, it was determined that Turkish citizens were also negatively affected in different aspects. In this context, the necessity of determining whether Syrian refugees are permanent or not and producing the necessary long-term policies in this direction was discussed.

Key Words: Temporary Protection, Asylum Seeker Problem, Public Utility.

İÇİNDEKİLER

Sayfa.

ETİK SÖZLEŞME	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: TÜRKİYE’DE GÖÇ VE GÖÇMENLERİN TANIMI VE TASNİFİ3	
1.1. Göç ve Göçmen Tanımı	3
1.2. Genel Olarak Göç Çeşitleri	4
1.2.1. Zorunlu ve Gönüllü Göç	4
1.2.1.1. Zorunlu Göç.....	4
1.2.1.2. Gönüllü Göç.....	5
1.2.2. Ekonomik ve Sosyal Nedenli Göç.....	5
1.2.2.1. İşçi Göçü.....	5
1.2.2.2. Beyin Göçü	5
1.2.3. Sürelerine Göre Göç	6
1.2.3.1. Geçici Göç	6
1.2.3.2. Kalıcı Göç.....	6
1.2.4. Gidilen Yere (Sınırlara) Göre Göç	6
1.2.4.1. İç Göç	6

1.2.4.2. Dış Göç	7
1.3. Türk Hukukuna Göre Göç Çeşitleri	8
1.3.1. Düzenli Göç	8
1.3.1.1. Vizeyle Göç Etme	8
1.3.1.2. İkamet İzniyle Göç Etme	9
1.3.1.3. Vatansız Kişilerin Göç Etmesi	9
1.3.2. Düzensiz Göç	10
1.4. Türkiye’de Göçmen Statüleri	11
1.4.1. Geçici Koruma Statüsü	12
1.4.2. Uluslararası Koruma Statüsü	13
1.4.2.1. Mülteci Statüsü	13
1.4.2.2. Şartlı Mülteci Statüsü	14
1.4.2.3. İkincil Koruma Statüsü	15
BÖLÜM: 2 TÜRKİYE’DE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ VERİLEN	
SURİYELİLERE TANINAN HAKLAR, YÜKÜMLÜLÜKLER VE SUNULAN	
HİZMETLER	15
2.1. Türkiye’nin Göç Politikası	15
2.2. Türkiye’ye Sığınan ve Geçici Koruma Statüsü Verilen Suriyeliler	17
2.3. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Özel Durum ve İhtiyaçları Yönünden Tasnifi	22
2.3.1. Ailesiyle – Tek Başına Göç Eden Sığınmacılar	23
2.3.2. Engelli- Engelsiz Sığınmacılar	25
2.3.3. Kampta Yaşayan – Sosyal Hayata Karışan Sığınmacılar	26
2.4. Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Tanınan Haklar ve Yükümlülükler	29
2.4.1. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsünde Suriyelilerin Sahip Oldukları Haklar	29

2.4.2. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsünde Suriyelilerin Yükümlülükleri.....	32
2.5. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Faydalandıkları Kamu Hizmetleri.....	34
BÖLÜM 3: GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİLERE SUNULAN EĞİTİM VE SAĞLIK HİZMETLERİ, YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	38
3.1. Suriyelilere Sunulan Sağlık Hizmetleri.....	38
3.1.1. Sunulan Sağlık Hizmetlerinin Amaç ve Önemi	38
3.1.2. Sunulan Sağlık Hizmetleri Türleri.....	39
3.1.2.1. Acil Sağlık Hizmetleri.....	39
3.1.2.2. Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri.....	40
3.1.2.3. İkinci Basamak Sağlık Hizmetleri	40
3.1.2.4. Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri	41
3.1.2.5. Diğer Sağlık Hizmetleri.....	41
3.1.3. Sunulan Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Şekilleri	49
3.1.4. Sunulan Sağlık Hizmetlerinde Yaşanan Sorunlar	50
3.2. Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Eğitim Hizmetleri	55
3.2.1. Sunulan Eğitim Hizmeti Amaç ve Önemi	55
3.2.2. Sunulan Eğitim Hizmeti Türleri.....	56
3.2.2.1. Örgün Eğitim	56
3.2.2.2. Yaygın Eğitim.....	59
3.2.2.3. Diğer Eğitim Hizmetleri.....	61
3.2.3. Sunulan Eğitim Hizmetlerinden Faydalanma Şekilleri	65
3.2.4. Sunulan Eğitim Hizmetinde Yaşanan Sorunlar.....	65
SONUÇ	74
KAYNAKÇA	80
ÖZGEÇMİŞ.....	92

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa.

Tablo 1: Suriyeli Sığınmacıların Bulundukları Ülkeler	18
Tablo 2: Suriyeli Sığınmacıların Yıllara Göre Türkiye Nüfusuna Oranı	20
Tablo 3: Sığınmacı Suriyelilerin Türkiye’de İlk 10 ile Göre Dağılımı	21
Tablo 4: 2014 – 2023 Yılları Arasında Suriyelilerin Üçüncü Ülkelere Yeniden Yerleştirilmesi	22
Tablo 5: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş Dağılımı	24
Tablo 6: Ürdün ve Lübnan’da Suriyeli Sığınmacıların Engellilik Durumu (Yaş ve Nedenlerine Göre)	26
Tablo 7: Sığınmacı Suriyelilerin Türkiye’de Bulundukları Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı (7 İlde 9 Barınma Merkezi)	28
Tablo 8: Sıhhat 1 Projesi Kapsamında Sunulan Sağlık Hizmetler	43
Tablo 9: Sığınmacılara Sunulan Sağlık Hizmetleri (2022)	48
Tablo 10: Asgari Ücret ve Prim Ödenekleri (Temmuz 2023 İtibariyle)	51
Tablo 11: Türkiye’de ki Suriyeli Öğrencilere Ait Veriler (2022)	58
Tablo 12: Hızlandırılmış Eğitim Programı Verileri (2019)	59
Tablo 13: Covid-19 Sürecinde Türkiye’de Etkilenen Öğrenci Verileri	62
Tablo 14: Pandemi Döneminde Suriyeli Öğrencilere Ait Veriler (Ekim 2020)	64

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa.

Şekil 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.....	19
Şekil 2: Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Yaygın Eğitim Faaliyetleri	60
Şekil 3: Suriyeli Öğrencilerde Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma	70

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

CERF: Merkezi Acil Yardım Fonu

EBA: Eğitim ve Bilişim Ağı

FRIT: Türkiye’de ki Mülteciler için Mali Yardımlar Programı

GIZ: Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu

GSB: Göçmen Sağlığı Birimi

GSM: Göçmen Sağlığı Merkezi

GSS: Genel Sağlık Sigortası

HEP: Hızlandırılmış Eğitim Programı

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

IPA: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı

İŞKUR: Türkiye İş Kurumu

KDK: Kamu Denetçiliği Kurumu

MEB: Milli Eğitim Programı

s: Sayfa

SGDD: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

TC: Türkiye Cumhuriyeti

TCK: Türk Ceza Kanunu

TDK: Türk Dil Kurumu

TRSM: Toplum Ruh Sağlığı Merkezi

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

UNHCR: Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

WFP: Dünya Gıda Programı

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

YÖBİS: Yabancı Öğrenci Sistemi

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Cenevre Sözleşmesi gereğince bir kişi, ırkı, dini, dili ve tabiiyeti fark etmeksizin vatandaşı olduğu ülkede zulme uğrayacağı korkusu ve çekincesi yaşaması durumunda sözleşmeye taraf bir ikinci ülkeden koruma, diğer bir deyişle sığınma talebinde bulunabilirler. Sığınma ve sığınmacı kavramı geçmişte ve günümüzde çeşitli nedenlerle birçok ülkenin karşılaştığı bir durumdur. Özellikle sıcak çatışmaların yaşandığı savaşlar nedeniyle birçok kişi ülkesinden kaçmak veya zorunlu göç etmek zorunda bırakılmıştır.

Türkiye, Cenevre Sözleşmesine taraf ve sığınmacı kabul eden ülkelerden birisidir. Jeopolitik konumu nedeniyle birçok göçmen ve sığınmacının varış veya transit geçiş noktası olmuştur. Günümüzde ise Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle 2011 yılının Nisan ayı itibariyle zorunlu göçe maruz kalan birçok Suriyeli, sınır kapılarında uygulanan açık kapı politikasıyla Türkiye’ye giriş yapmıştır. Sınırdan geçtikleri an itibariyle acil ihtiyaçları karşılanan Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmiştir.

Türkiye’de uygulanan göç ve göçmen politikası, 2011 yılında yaklaşık 3 milyondan fazla Suriyelinin Türkiye’ye sığınmasıyla yetersiz kaldığı gözlemlenmiş ve tekrar şekillendirilmiştir. Geçici koruma statüsü verilen Suriyeli sığınmacıların hakları, yükümlülükleri ve kamu hizmetlerinden faydalanma şekilleri Geçici Koruma Yönetmeliği altında derlenmiştir. Bu kapsamda ülkelerindeki şiddet olayları sona erip geri dönecekleri güne kadar Türkiye’de sığınmacı olarak kalabilecek olan Suriyeliler birçok kamu hizmetinden faydalanabilmektedirler. Bu insanların kamu hizmetlerinden faydalanmaları hem Türkiye’de kaldıkları süre boyunca hayatlarına belirli bir kalitede devam edebilmeleri hem de ülkelerine geri döndüklerinde hayatlarına kaldıkları yerden devam edebilmeleri adına önemlidir.

Diğer yandan geçici koruma statüsü verilen Suriyeli sığınmacıların savaş bittiğinde ülkelerine geri gönderilmesi planlanmış fakat aradan geçen bu 12 yıl boyunca gerçekleştirilememiştir. Bu süre boyunca Suriyelilerin uzun süreli misafirliğinin, geri dönecekleri konusundaki belirsizliğinin, sığınmacı Suriyelilere sunulan ücretsiz kamu hizmetlerinin, Türk vatandaşları tarafından birer sorun haline geldiği gözlemlenmiş ve bu çalışmanın da konusunu belirleyen neden olmuştur.

Çalışmanın amacı; ülkelerinde yaşanan iç karışıklık neticesinde zorunlu göçe maruz kalan ve Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin Türkiye'de almış oldukları eğitim ve sağlık hizmetlerinin incelenmesi, hizmetlere erişimde yaşanan sosyal ve mali nitelikteki sorunların ortaya konularak sığınmacılara sunulan eğitim ve sağlık hizmetlerinin etkinliğinin tartışılması ve çözüm önerilerinin sunulmasıdır. Çalışmada konunun özellikle sağlık ve eğitim hizmetleri açısından spesifik olarak ele alınmasının nedeni ise söz konusu hizmetlerin Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de veya savaşın bitmesi halinde ülkelerinde, hayatlarına kaldıkları yerden devam edebilmelerini sağlayacak en önemli hizmetler olmasıdır.

Seçilen araştırma konusuna ilişkin istatistiki verilerin oldukça sınırlı olması, yeterli ve güncel mali verilere ulaşma konusunda yaşanan zorluklar tezin sınırlılıklarını oluşturmuş ve konunun daha çok kuramsal olarak ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Konuya ilişkin derleme ve güncel bir tartışmaya başlangıç yapma, çalışmaya temel oluşturan motivasyon kaynağı olmuştur. Bu kapsamda ilgili literatürdeki teorik ve ampirik çalışmalar incelenerek tarama modelinde betimsel bir araştırma yapılmıştır. Yapılan alan taraması ile literatüre yansımış sorunlar ele alınmıştır ve hem literatürde yer alan hem de yeni üretilen çözüm önerilerine yer verilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda tezin birinci bölümünde göç ve göçmenlerin tanım ve tasnifine ilişkin kavramsal çerçeve sunulmuştur. İkinci bölümünde Türkiye'de geçici koruma statüsü verilen Suriyelilere tanınan haklar, yükümlülükler ve sunulan hizmetlere ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Tezin son bölümünde ise geçici koruma altındaki Suriyelilere sunulan eğitim ve sağlık hizmetleri, yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

BÖLÜM 1: TÜRKİYE’DE GÖÇ VE GÖÇMENLERİN TANIMI VE TASNİFİ

1.1. Göç ve Göçmen Tanımı

Göç basit şekilde, kişinin oturduğu adresten, siyasi, sosyal, ekonomik sebeplerle bir başka ülke ya da mekâna göç etmesi, taşınması olayıdır (Ekici ve Tuncel, 2015: 9-10). Göçmen ise bu olayı gerçekleştiren kişidir.

Türk Dil Kurumu (TDK) Güncel Türkçe Sözlüğünde göç kavramı; “*ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret*” şeklinde tanımlanmıştır. Bununla birlikte göç terimi Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) hazırladığı Göç Terimleri Sözlüğünde (2013) şu şekilde yer alır:

“Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Göç süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dahildir”.

Göçmen kavramının da göç kavramı gibi kesin bir tanımı olmamakla birlikte IOM’nin yayınladığı Göç Terimleri Sözlüğünde (2013) şu şekilde yer alır:

“Uluslararası ölçekte, evrensel olarak kabul edilmiş bir ‘göçmen’ tanımı bulunmamaktadır. Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar. Bu tanım kapsamında, turist veya iş adamı statüsüyle daha kısa sürelerde seyahat eden kişiler göçmen olarak değerlendirilmemektedir. Ancak yaygın kullanım, tarım ürünlerinin ekimi ve ya hasadı için kısa sürelerde seyahat eden mevsimlik tarım işçileri gibi kısa dönemli göçmenlerin bazı türlerini de kapsar”.

T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu’nun (KDK) yayınladığı Türkiye’deki Suriyeliler Özel Raporuna (2018) göre; kişi, vatandaşı olduğu ülke tarafından hakları ihlal ediliyor veya dili, dini, tabiiyeti, çeşitli gruplara mensup olması dolayısıyla zulme uğrayacağını düşünüyorsa, üçüncü ülkelere sığınma talebinde bulunabilir (s. 44-45). Ancak bu şekilde sığınma talebinde bulunan insanlara “göçmen” yerine “sığınmacı” denilmektedir.

1.2. Genel Olarak Göç Çeşitleri

Çalışmanın devam eden bölümlerinde göç eylemi, neden, yöntem, süre ve göç edilen mekânlar bakımından ayırım yapılarak işlenecektir. Bu sınıflandırmalar; zorunlu veya gönüllü olarak gerçekleşmesine, ekonomik ve sosyal nedenlerden ötürü yapılmasına, sürelerine, gidilen yer veya mekânlara (sınırlara) göre sınıflandırılacaktır.

1.2.1. Zorunlu ve Gönüllü Göç

1.2.1.1. Zorunlu Göç

Zorunlu göçü kapsamlı bir şekilde izah edebilmek için bu kavramı “zorla göç” (forced migration) ve “zorla yerinden etme” (forced displacement) olarak ikiye ayırmak, konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

Zorla göç, doğal felaketleri veya beşerî felaketleri neden edinen ve kişilerin yaşam imkânları ile refah düzeylerini doğrudan etkileyen bir göç olmakla birlikte zorla yerinden etme daha çok silah zoruyla göçe mecbur bırakılma anlamına gelmektedir (IOM, 2013: 103-104).

IOM'nin hazırladığı Göç Terimleri Sözlüğünde (2013) zorla göç kavramı şu şekilde yer almaktadır:

“Doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi (Ör: mültecilerin, ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin hareketleri ve doğal, çevresel, kimyasal, nükleer felaketler, açlık ya da kalkınma projeleri nedeniyle gerçekleşen hareketler)”

Bununla birlikte yine Göç Terimleri Sözlüğünde zorla yerinden edilme kavramı “*Silahlı çatışma hukukunda, işgal altındaki toprakların içinde sivillerin bireysel veya toplu hareketi*” (s. 104) şeklinde zorla göç kavramından ayrılmıştır. 1949 tarihli Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına Dair Cenevre Sözleşmesi'nin 49. maddesinde ve Uluslararası Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Protokolün (1977) 85. maddesinde zorla yerinden edilme, zorunlu askeri gerekçeleri olmadıkça, savaş suçu oluşturmaktadır. Daha genel anlamda, zorla yerinden edilme ya da yerinden edilme, kişilerin başta silahlı çatışma, sivil itaatsizlik ya da doğal veya insan eliyle yaratılmış felaketler nedeniyle bireysel veya toplu olarak isteği dışında ülkesinden veya topluluğundan hareket etmesini ifade etmektedir.

1.2.1.2. Gönüllü Göç

Gönüllü göç, insanların kendi özgür hür iradeleriyle bulundukları yeri terk etmeleri, yeni bir yerleşim yerine göç etmeleridir. Burada ekonomik veya sosyal etmenlerden oluşan ve göçü çekici kılan faktörler gönüllü göçte aktif rol oynar (Koçak ve Terzi, 2012: 171).

Bireylerin gönüllü göç etmelerinde ki başlıca amaçlar içerisinde ekonomik imkanlar, iyi eğitim olanakları, iyi bir muhit veya mekân, çeşitli ortamlara yakınlık gibi refah düzeylerini optimum düzeye taşıma isteği bulunmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 171).

1.2.2. Ekonomik ve Sosyal Nedenli Göç

1.2.2.1. İşçi Göçü

İşçi göçü, neredeyse tamamen ekonomik nedenlerle ortaya çıkmış bir göç türüdür (Genel, 2013: 306). Bu göç türü bireylerin bulunduğu yerden daha iyi iş olanaklarının olduğunu ve sunulan emek karşılığında daha iyi ekonomik karşılık alabildiklerini düşündükleri ülkelere ya da şehirlere göç etmeleri eylemidir (Civan ve Gökalp, 2011: 256). İşçi göçü, ülke içindeki mevsimsel nüfus hareketliliğinin nedenleri içerisinde de yer alırken aynı zamanda ülkenin olanak ve imkanlarına göre göç almasını veya göç vermesini de açıklayan bir kavramdır (Civan ve Gökalp, 2011:240).

Belirli periyotlarda ya da düzenli olarak göç alan bölge, şehir veya ülkelere iş olanakları yönünden zengin veya emeğin ekonomik karşılığı yönünden verimli demek mümkünken, göç veren bölge veya ülkelere iş olanakları bakımından zayıf olduğu çıkarımını yapmak da mümkündür (Yılmaz, 2014: 1692-1694).

1.2.2.2. Beyin Göçü

Bir ülke için eğitilmiş ve yetenekli bireylerin kaybı ya da kazanımı olarak nitelendirilebilecek beyin göçü, alanında iyi yetişmiş, yetenekli, uzman ya da gelecek vaat eden kişilerin daha iyi olanaklara ve ekonomik karşılığa ulaşabileceği ülkelere kendi imkanlarıyla veya bazı sponsorlar sayesinde göç etmesidir (Kurtuluş, 1988: 171-172). Beyin göçü yapan kişi yurt dışında yaşamına ve çalışmalarına devam edebileceği

gibi menşe ülkesine geri dönerek ülkesindeki bilgi, teknoloji, yatırım transferleri hususunda katkıda bulunabileceği, yurt dışında edindiği bilgi becerileri ülkesinin kalkınması için kullanabileceği de aşikâr sonuçlardandır (Gökbayrak, 2008: 69-70).

Bilim insanı, akademisyen, doktor, mühendis gibi alanlarda uzman kişiler yetiştirmek veya yetenekli kişileri bulmak zor ve uğraş isteyen bir durumdur. Bu gibi kişileri keşfetme ve yetiştirme konusunda yetersiz kalan ülkelerin beyin göçü verme oranları yüksek olabilir.

1.2.3. Sürelerine Göre Göç

1.2.3.1. Geçici Göç

Daha en başında kalınacak süresinin belli ve sınırlı olduğu göçe geçici göç denmektedir (Günay, Atılğan ve Serin, 2017: 43). Geçici göç eden kişilerin başlıca amaçları eğitim ve çalışmadır. Geçici göç, tarım, hayvancılık, inşaat ve turizm gibi sektörlerle de fayda ve hizmet sunmaktadır (Günay, Atılğan ve Serin, 2017: 43). Belirli periyotlarla gerçekleşen mevsimlik işçi göçleri geçici göçe örnek olarak sayılabilir (Yılmaz, 2014: 1687).

1.2.3.2. Kalıcı Göç

Yaşanan yere geri dönme niyeti taşımayan, temelli olarak başka bir yerde yaşama amacı güden göçe kalıcı göç denmektedir ve kalıcı göçün asıl belirleyicisi, kalıcı olma amacıyla yapılmış olmasıdır (Günay, Atılğan ve Serin, 2017: 43).

Kalıcı göç nedenleri; daha iyi eğitim olanaklarına sahip olabilmek, mevcut durumunu ve haklarını muhafaza edebilmek, gidilen yerdeki fırsatlardan faydalanabilmek, yaşadığı yerdeki sosyal baskıdan kurtulmak, toplum tarafından kabul görmek gibi sosyal ve ekonomik çıkarları gözetmek şeklinde sıralanabilir.

1.2.4. Gidilen Yere (Sınırlara) Göre Göç

1.2.4.1. İç Göç

İç göç, bir ülke sınırları içerisinde yapılan ve ülke içerisinde şehir nüfuslarını etkileyen yer değişikliğini ifade etmektedir (Kocaman, 2008: 3). İç göçlerin temel

nedeni, ülke içerisindeki sosyo-ekonomik imkanların dağılımında ülkenin bölgesel farklılıklar göstermesidir. Diğer bir ifadeyle, iller ve bölgeler arası gelişme farklılıklarıdır (Kocaman, 2008: 4).

Ülke içerisinde göç hareketliliğinin yönü de genel itibariyle olanakları düşük olan kent ve bölgelerden, olanakları iyi durumda olan kent ve bölgelere doğrudur. Bu durumun ortaya çıkarttığı olumlu ve olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Bununla birlikte iç göçün olanak ve fırsat yönünden zengin kentlere doğru gerçekleşmesi, kentleşme kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Sağlam, 2006: 36). Kalabalıklaşan şehirler ve boş kalan tarım arazileri iç göçün sonuçları arasında yer alabilmektedir.

Ek olarak, kısa süreli, eğitim veya çalışma amaçlı ve bu sürenin sonunda geri dönülebilen mekân değiştirme hareketlerinin iç göç olarak sayılıp sayılmayacağı, tartışmalı bir konudur (Sağlam, 2006: 34).

1.2.4.2. Dış Göç

Dış göç, yaşanan menşe ülkeden bir başka ülkeye göç etme eylemidir (Akt. Şeker ve Uçan, 2016: 201). Dış göç nedenleri içerisinde yaşanan ülkede veya bir bölgesinde savaş ve terör gibi şiddet unsurlarının bulunması, ekonomik düzensizlik nedeniyle yaşanan yetersiz maddi durum, ülke ortamı, huzur düzeyi ve imkanları yetersiz bulmanın yanında doğal afetler, dini, sosyolojik ve kültürel nedenler sayılabilir (Deniz, 2014: 177).

Dış göçün en önemli sonuçları içerisinde nüfus değişikliği yer alır. Göç alan ülkenin nüfusu artarken göç veren ülkenin nüfusu azalır. Göç alan ve göç veren ülkeler açısından bakıldığında farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Göç veren ülkeye döviz girişi artarken ülkedeki işsizlik sorununa kısmen rahatlatıcı bir etkisi vardır. Göç alan ve göç veren ülkelerin ortak faydasına sayılabilecek bir unsur ise uluslararası ticaret ve ekonomik ilişkilerin artmasıdır. Bununla birlikte dış göç sebebiyle farklı kültürlerle mensup insanların bir araya gelmesi, ortak yaşam alanlarını paylaşması, ortak sorunlara yine ortak çözüm arayışı bulma çabası uluslararası entegrasyonun sağlanmasını kolaylaştırıcı etki sağlar (akt. Şener, 2017: 4).

1.3. Türk Hukukuna Göre Göç Çeşitleri

Türk Hukuk Sisteminde ülkeye girişlerin yasal olup olmamasına göre göçler ikiye ayrılır. Yasal yollarla ülkeye giriş yapılmasına düzenli göç, yasa dışı yollarla Türkiye'ye giriş yapılmasına düzensiz göç denilmektedir. Türk Hukukuna göre bu ayrımın yapılması göç edecek kişiye uygulanacak işlemlerin de belirleyicisidir.

1.3.1. Düzenli Göç

Düzenli göç IOM'nin yayımladığı Göç Terimleri Sözlüğündeki (2013) tanımına göre; menşe ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların bulundukları ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleridir (Göç İdaresi Başkanlığı)

Türk Hukukuna göre düzenli göç, yasal yollarla Türkiye'ye giriş yapıldığını ifade eder. Hava, deniz ve kara yoluyla sınırlardan Türkiye'ye girilmesi, Göç İdaresi Başkanlığı'nca ve Türk Hukukunda vize ve ikamet izniyle ülkeye giriş ve barınma mümkündür. Bunlara ek olarak kişinin vatansız olması ve bunun kanıtlanması halinde uygulanacak sınırdan geçiş işlemleri de mevcuttur ve yasaldir (Göç İdaresi Başkanlığı)

1.3.1.1. Vizeyle Göç Etme

Vize, konsolosluklar tarafından pasaporta veya kimlik belgesine işlenen ve vize verildiği tarihte devletin geçerli kanunlarına göre belge sahibinin ülkeye kabul edilebileceğini, vize süresi bittiğinde ülkeden çıkış yapacağını veya transit geçişi sorunsuz halledebileceğini gösteren güveni ortaya koymaktadır (IOM, 2013: 96).

Vizeler, konsolosluklarca ve sınır kapılarının bulunduğu valiliklerce verilen ülkeye giriş veya ülkeden transit geçiş iznidir. Vizeler, Türkiye sınırlarına giriş için kesinlik sağlamayacağı gibi vize sahibinin evrakta sahtecilik, suç işleyeceği yönünde kuvvetli şüphe veya Türkiye'ye girişinin yasaklanması gibi durumlarda vizenin iptali de söz konusudur (Göç İdaresi Başkanlığı).

Düzenli göç içerisinde yer alan vizeyle ülke sınırlarına giriş yapma eylemi vizenin bitiş tarihine veya iptal olması üzerine on gün içerisinde sona ermektedir. Bu

süre zarfında Türkiye'ye giriş yapan vize sahibi kimseler Türk Kanunlarına uygun hareket etmekle yükümlüdür (Göç İdaresi Başkanlığı).

1.3.1.2. İkamet İzniyle Göç Etme

İkamet, ikametgâhtan farklı olarak belirli bir süre zarfında belirli bir yerde yaşama eylemidir (IOM, 2013: 44). İkamet izni ise IOM'nin yayınladığı Göç Terimleri Sözlüğüne (2013) göre; bir devletin yetkili mercileri tarafından bir yabancıya verilen ve belgenin geçerliliği süresince yabancının o devlette yaşama hakkı bulunduğunu teyit eden belgedir.

İkamet izni de Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kapsamında yabancıların Türkiye'de kalabilmelerinin önünü açan ve kişiyi çeşitli hak ve yükümlülük sahibi yapan izindir. Yabancılar sunulan ikamet izinleri kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet izni olmak üzere altıya ayrılmıştır. Bu kapsamda yabancıların talepte bulunduğu ikamet iznine uygun kriterlere sahip olması ve gerekli evraklarla birlikte gerekli makamlara başvurması halinde verilebilmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı).

İkamet izni bulunan bir yabancının resmi işlemleriyle, ikamet ilinde bulunan İl Göç İdaresi ve il valiliği ilgilenmektedir. Türkiye'de bulunan yabancılar ikamet sürelerini uzatmak istemeleri halinde İl Göç İdaresi Müdürlüğüne başvuruda bulunmaları gerekmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı).

1.3.1.3. Vatansız Kişilerin Göç Etmesi

Hiçbir devletin vatandaşı olarak kabul edilmeyen kişilere vatansız kişiler denmektedir. Yasaların çatışması, ülke topraklarının devredilmesi, doğum kaydının olmaması veya vatandaşlıktan çıkarılma gibi durumlarda kişi vatansız kalabilmektedir (IOM, 2013: 95). Türkiye'de vatansız kişilerin diplomatik korunma ve ikamet izni sahibi olabilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yapılan uluslararası çalışmalar doğrultusunda vatansız olan ve vatansızlığını kanıtlayabilen kişi, Türkiye'de vatansız olarak kayda geçirilir ve "vatansız kişi kimlik belgesi" düzenlenir (YUKK, 2013).

Düzenlenen bu belge sayesinde vatansız kişi bir çok hak ve güvence sahibi olur (Göç İdaresi Başkanlığı).

Türkiye’ye yabancıların vize ve ikamet izniyle giriş yapmaları ve vatansız kişilerin başvuru yapmaları YUKK ve Göç İdaresi Başkanlığınca düzenli göç olarak kabul edilmektedir.

1.3.2. Düzensiz Göç

Düzensiz göç, bir ülkeye yasa dışı yollarla girmek, yasadışı şekilde barınmak veya ülkeye yasal yollarla girip yasal süresi dolmasına rağmen ülkeden çıkış yapmamak anlamına gelmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı). Göç Terimleri Sözlüğüne (2013) göre ise düzensiz göç, ülkeye giriş yapmak için gerekli izin ve belgelere sahip olmaksızın o ülkeye giriş yapmak, kalmak veya çalışmaktır (s. 26).

Türkiye’de düzensiz göçle mücadele konusunda 2015-2018 ve 2021-2025 yıllarını kapsayan *Düzensiz Göçle Mücadele Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı* yürürlüğe konulmuştur. Bu eylem planıyla düzensiz göçmenlerin, insan hakları standartları çerçevesinde geri gönderilmesi hedeflenmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı).

Yabancıların geri gönderilmesi YUKK’un dördüncü bölümünde “sınır dışı etme” olarak işlenmiştir. Kanuna göre; “yabancılar, sınır dışı etme kararıyla, menşe ülkesine veya transit gideceği ülkeye veya bir üçüncü ülkeye sınır dışı edilebilir”. Sınır dışı etme kararı, Göç İdaresi Başkanlığı veya valiliklerce alınır.

YUKK madde 54’te ise sınır dışı kararı alınacak yabancılar listelenmiştir. Kanuna göre;

- a. İşlediği suç nedeni ile hapis cezasına çarptırılan yabancılar,
- b. terör örgütü veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi olan,
- c. Türkiye’ye giriş esnasında bilgi ve belge sahteciliği yapan,
- d. kamu düzeni ve güvenliği açısından tehdit oluşturan,
- e. vize veya vize muafiyet süresini on günden fazla aşan veya vizesi iptal edilen,
- f. ikamet izninin üzerinden on gün geçmiş olan,
- g. çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilen,
- h. Türkiye’ye yasal giriş veya yasal çıkış hükümlerini ihlal eden,
- i. hakkında Türkiye’ye giriş yasağı olmasına rağmen Türkiye’ye girdiği tespit edilen,
- j. uluslararası koruma başvurusu reddedilmesi veya ikamet izni uzatma başvurusunun reddedilmesi üzerinden on gün geçen,

yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınıp uygulanabilir. Fakat madde 55'te yer alan kriterleri taşıması halinde sınır dışı etme kararı alınamayacak yabancılar mevcuttur. YUKK madde 55'e göre; ülkesine geri gönderilmesi halinde ölüm cezası, işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalabilecek kişilerin, ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görünen, hayati risk arz eden hastalıkları için tedavisi devam eden ve ülkesine gönderilmesi halinde yeterli tedavi imkânı bulamayacak olan, mağdur destek süresinden yararlanmakta olan (insan kaçakçılığı mağdurları) ve tedavisi tamamlanıncaya kadar psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağduru olan yabancılar için sınır dışı etme kararı uygulanmamaktadır.

1.4. Türkiye'de Göçmen Statüleri

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 3. maddesinde; dili, dini, ırkı fark etmeksizin her insanın yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği haklarının insanlara tanınması gerekliliğini ön görür. Bununla birlikte hiç kimsenin fiziki bütünlüğüne zarar verilemeyeceği gibi hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce ve insanlık dışı muamelede bulunulamaz. Bireyin ülkesinde kalması halinde bu maddelerde yer alan muamelelere maruz kalacak olması veya bireyin ülkesinde var olan savaş, terör ve iç çatışma gibi unsurların varlığı nedeniyle bir başka ülkeye sığınma talebinde bulunma hakkı da vardır.

Kişinin kendi ülkesinde haklarının korunmasını ve gözetilmesini istemesi hukuki bir hak (Başak, 2011: 3) olmakla birlikte, kişi haklarının gözetilmediği durumlarda ise kişinin bir başka ülkeye sığınması yine İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde yer alan bir haktır. Bahsi geçen hak, söz konusu bildirgenin 14. maddesinde şu şekilde yer alır: *“Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır”*.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafında 10 Aralık 1948'de ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini ve bu beyannamenin metninde açıklanan hakların her yerde ve etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamayı hedefleyen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde de yukarıda bahsedilen konular ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Beynamede yer alan maddelerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde de yer

almasının önemli yanlarından birisi de sözleşmeye taraf olan ülkelerin bu maddelere uymaması halinde, cezai yaptırıma maruz kalabilecek olmalarıdır.

Kişilerin mevcut haklarının gözetilmediği gerekçesiyle Türkiye Cumhuriyeti'ne sığınması halinde, sığınmacı kişilere belirli statüler verilir. Bu statüler geçici koruma statüsü, uluslararası koruma statüsüdür. Bu statülerle birlikte göç eden veya sığınan kişiler, belirli bazı ek haklar sahibi olur ve hizmetlerden faydalanmalarının önü açılır (Göç İdaresi Başkanlığı).

1.4.1. Geçici Koruma Statüsü

İltica ve Göç Mevzuatında (2005: 133) yer alan tanıma göre geçici koruma; üçüncü ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine geri dönemeyen, yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerdir. Kitlel olarak göç eden bu kişilere acil ve geçici koruma sağlanması gerekmektedir.

Geçici koruma kavramının IOM'nin hazırladığı Göç Terimleri Sözlüğündeki tanımı ise; çatışma ve yaygın şiddet ortamlarından kitlel olarak kaçıp gelen kişilere öncesinde bireysel statü belirleme işlemine tabi tutulmaksızın devlet tarafından geçici koruma sağlama konusunda geliştirilen düzenleme şeklindedir (2013: 33).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (2013) 91. maddesinde düzenlenmiş olan geçici koruma tanımı ise şu şekildedir; Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar.

Bu tanımlara bakılacak olursa geçici koruma statüsüne sahip olabilmenin gerektirdiği en önemli faktör, bir ülkede yaşanan savaş, şiddet veya çatışma olaylarından toplu şekilde bir ikinci ülkeye sığınmaktır. Bir diğer önemli faktör ise kişilerin, barınma ve korunma gibi acil ihtiyaçlarının olmasıdır.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) yayınladığı, 2019'da Zorla Yerinden Edilme Küresel Trendleri'ne (Global Trends Forced Displacement in 2019) göre 2010-2019 yılları arasındaki on yıllık süreçte dünya genelinde en az 100 milyon kişinin zorla yerinden edildiğine yer verilirken, bu 100

milyon kişinin 15 milyonunun başka ülkelere sığınmak suretiyle geçici koruma statüsü sahibi olduğuna da yer verilmiştir (s. 4).

Geçici koruma altında olmak aynı zamanda hazırlıksız ve plansız yapılmış bir zorunlu göçtür. Bu göç, savaş gibi şiddet faaliyetlerinden kaçmak için yapıldığından ötürü kişiler, sığınılan ülkede neyle karşılaşılacağını, nasıl muamele göreceğini, sunulacak hizmetleri ve hatta sunulacak olan hizmetlerden nasıl yararlanabileceğini çoğu zaman bilmeden, göç ederler. Bu aşamada zulümden kaçan bu insanlara kapılarını açan ülkelere büyük sorumluluklar düşmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olan ülkelerin, kabul ettikleri bu insanlara insan haklarına uygun muamele gösterip, gerekli hak ve hizmetleri sunması gerekmektedir.

1.4.2. Uluslararası Koruma Statüsü

Dili, dini, ırkı fark etmeksizin, ülkesinde zulme maruz kalmış veya zulme maruz kalma tehlikesi yaşayan, savaş veya iç çatışma gibi sebeplerden dolayı kimsenin güvende olmadığı, ayırım gözetmeyen şiddet olayları nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalan ve geri dönemeyecek durumda ya da ülkesine geri dönmesi durumunda ölüm cezasına çarptırılması veya hakkında verilmiş olan ölüm cezasının infaz edilmesi ya da işkence veya başka türlü onur kırıcı muamelelere maruz kalma tehlikesi sebebiyle geri dönemeyecek durumda olan kişilerin (Türkiye’de Uluslararası Koruma Prosedürü, 2017: 3) başka bir ülkeye sığınma hakkı bulunmaktadır. Bu tip mağduriyetler nedeniyle bir başka ülkeye sığınmak isteyen kişi, Türkiye’de gerekli kamu kuruluşlarına başvurmasıyla, Uluslararası Koruma Statüsüyle korunma altına alınır.

Uluslararası koruma statüsü Türkiye’de üç ayrı alt statüye ayrılır. Bu statüler; mülteci statüsü, şartlı mülteci statüsü ve ikincil koruma statüsüdür (Göç İdaresi Başkanlığı).

1.4.2.1. Mülteci Statüsü

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 61. maddesinde mülteci tanımı şu şekilde yapılmıştır:

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında

bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.”

Kanunda yazıldığı şekilde mağduriyet yaşayan kimseye bir başka statü yerine mülteci statüsünün verilmesinde asıl belirleyici unsur, kişinin Avrupa ülkelerinden (yani Avrupa Konseyi üyesi¹ olan ülkelerden) gelmiş olmasıdır (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadınlar ve Çocuklar için Yaşam Rehberi, 2021: 5).

1.4.2.2. Şartlı Mülteci Statüsü

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 62. Maddesinde şartlı mülteci kavramı şu şekilde tanımlanmıştır:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.”

Göç İdaresi Başkanlığı’nın resmi sayfasında yapılan tanımda; “Türkiye, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesini, 1. maddesindeki mekân bakımından öngörülen seçme hakkını kullanarak “Coğrafi Kısıtlama”yla kabul etmiştir ve buna göre şartlı mülteci; Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartlara haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelere iltica etmek üzere Türkiye’den uluslararası koruma talebinde bulunan kişidir” şeklindedir. Şartlı mülteci ve mülteci statüleri birbirlerinden bu yönde ayrılırlar. Mülteci statüsü alabilmek için bir sığınmacı veya göçmen kişinin Avrupa sınırları içerinden gelmesi gerekmektedir, şartlı mültecinin Avrupa ülkeleri dışından gelmeleri gerekmektedir. Bu ayrım Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesini imzalama şartıdır.

¹ Avrupa Konseyine üye ülkeler Almanya, Andora, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Ermenistan, Estonya, Finlandiya, Fransa, G. Kıbrıs Rum Yönetimi, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, Karadağ, İtalya, İzlanda, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Monako, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, San Marino, Sırbistan, Slovenya, Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan’dan oluşan 47 ülkedir (Göç İdaresi Başkanlığı).

Şartlı mültecinin üçüncü ülkeye yerleştirilmesi işlemi Göç İdaresi Başkanlığı'nın ve UNHCR iş birliğinde gerçekleştirilir (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadınlar ve Çocuklar için Yaşam Rehberi, 2021: 6).

1.4.2.3. İkincil Koruma Statüsü

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen, ancak menşe ülkesine ya da ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde insanlık dışı muameleyle karşı karşıya kalabilecek kimseler için oluşturulmuş bir statüdür. Söz konusu statü şartları 6458 sayılı kanun 63. maddesinde şu şekilde yer almaktadır:

“(a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, (b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleyle maruz kalacak, (c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir”

Kanun maddesinde de yer aldığı gibi ikincil koruma mülteci veya şartlı mülteci statüsünü yitirmiş fakat menşe ülkesine geri gönderilmesi halinde ölüm cezası ile karşı karşıya kalabilecek veya beden bütünlüğünü riske atacak muamelelere maruz kalabilecek kimselere belirli bir süre koruma sağlayan statüdür.

BÖLÜM: 2 TÜRKİYE’DE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ VERİLEN SURİYELİLERE TANINAN HAKLAR, YÜKÜMLÜLÜKLER VE SUNULAN HİZMETLER

2011 yılı itibariyle ülkeleri Suriye Arap Cumhuriyetinde yaşanan şiddet olayları nedeniyle zorunlu göçe maruz kalan ve Türkiye’ye sığınan Suriyeli sığınmacıların sayısı 15 Haziran 2023 tarihi itibariyle 3.351.582’dir. Türkiye, ülkelerindeki şiddet olaylarından kaçmak isteyen bu üç milyonu aşkın insanı, sınır kapılarında uyguladığı açık kapı uygulamasıyla ülkeye girmesine izin vermiştir (Göç İdaresi Başkanlığı). Bu insanlara geçici koruma statüsü verilerek barınma, sağlık, beslenme ve güvenlik gibi acil ihtiyaçlarının karşılanması çalışılmıştır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Çalışmanın bu devam eden bölümünde Türkiye’de şu anda izlenen göç politikalarına yer verilecek ve Suriyeli sığınmacılarla birlikte Türkiye’de göç politikalarının ne yönde genişlediği açıklanacaktır. Suriyelilerin, Türkiye’de neden mülteci değil de geçici koruma statüsünde adlandırıldıkları, geçici koruma statüsü altındaki insanların sahip oldukları haklar, yükümlülükler ve bu kişilere sunulan hizmetlere de çalışmanın devam eden bölümünde yer verilecektir.

2.1. Türkiye’nin Göç Politikası

Türkiye, jeopolitik konumu nedeniyle uzun yıllar boyunca kitlesel göçlerin varış noktası ya da transit geçiş noktası olmak durumunda kalmıştır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 14). Yüksek gelirli batı ülkelerine olan coğrafi yakınlığı Türkiye’yi, düzenli-düzensiz göçmen, sığınmacı ve mülteci trafiğinin aktığı aktif bir transit göç merkezi haline gelmiştir (Şişman ve Balun, 2020: 61). Cumhuriyet tarihi boyunca maruz kaldığı kitlesel göçlere, 1979’da İran’da yaşanan devrim sonrası batı ülkelerine geçmek isteyen İran vatandaşlarını, Yugoslavya ve Kosova’da yaşanan olaylardan sonra ülkesini terk etmek isteyen insanları (Baykal ve Yılmaz, 2020: 638-642) 1989’da Bulgaristan’dan, 1991’de Irak’dan ve son olarak 2011 yılında Suriye’den (Ceylan ve Uslu, 2019: 204-2011) gelen göç akını örnek olarak verilebilir.

Gerçekleşen bu göç eylemlerini düzenlemek adına 1926 ve 1934 yıllarında çıkartılan İskân Kanunu’nun ve 1950 yılında çıkartılan Pasaport Kanunu ve

Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu’nun içerisinde bulunan bazı maddeler ile düzenlenmeye çalışılmıştır (Çiçeksoğüt, 2017: 3).

1951 yılına gelindiğinde ise Cenevre Sözleşmesi olarak da bilinen Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmeyi Türkiye, 1961 yılında onaylamıştır ve sözleşmede yer alan bazı maddelere çekince koyarak imzalamıştır (Dost, 2016: 34-37). Cenevre Sözleşmesi’nde çekince konulan maddelerden birisi ilk maddedir ve maddede yer alan *“1 Ocak 1951’den önce gerçekleşen olaylar”* ifadesi yerine *“bu tarihten önce Avrupa’da yaşanan olaylar”* şeklinde değiştirilerek onaylanmıştır. Bu durum uluslararası mecrada “coğrafi çekince” olarak adlandırılmıştır (Baykal ve Yılmaz, 2020: 636).

Devam eden zamanlarda Türkiye’de tekrar düzenlenen ve yeni çıkarılan kanunlarda bölümler halinde mülteci, iltica, sığınma ve sığınmacı gibi konulara değinilmiştir. Bu durum 2011 yılında Suriye’den Türkiye’ye kitlesel insan göçlerinin başlamasıyla birlikte yapılan düzenlemelerin ve mevcut kanun maddelerinin yeterli gelmediği anlaşılmıştır. Türkiye’ye sığınan Suriyelilerle yetersiz olduğu anlaşılan göç ve göç yönetimi konusunda gerekli düzenlemelerin ülke içerisinde yapılması için 2013 yılında, Göç İdaresi Başkanlığı kuruluşunu da içinde barındıran bir düzenlemeyle birlikte 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013) çıkarılmıştır (Tunca ve Karadağ, 2018: 52). Çıkarılan bu kanunun 61. maddesinde yer alan mülteci kavramının tanımı, Cenevre Sözleşmesi’nde vurgulanan coğrafi çekinceye uygun olarak *“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle”* ibaresi eklenmiştir. Bu şekilde kanunen Türkiye’de yalnızca Avrupa ülkelerinden Türkiye’ye sığınmak isteyen insanlara mülteci statüsü verilmesi uygun görülmüştür. Sözleşmede ve kanunda yer verilen coğrafi çekince sonucu Avrupa ülkeleri dışında bir ülkeden Türkiye’ye sığınmak isteyen sığınmacılara verilecek olan alternatif statü ise YUKK’un 62. maddesinde şartlı mülteci statüsü olarak belirlenmiştir.

Ülkesinden göç ederek Türkiye’ye sığınmak durumunda kalan Suriyelilere statü belirleme hususunda, Uluslararası Göç Örgütünün hazırladığı Göç Terimleri Sözlüğünde de yer alan geçici koruma statüsü uygun görülmüştür (Çiçeksoğüt, 2017: 4-5). Bahsi geçen bu geçici koruma kavramı, YUKK’un 91. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

(2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkartılacak yönetmelikle düzenlenir.”

Suriye Arap Cumhuriyeti’nden Türkiye’ye sığınan insanların “mülteci” değil “geçici koruma statüsü” ile nitelendirilmesi Türk Hukuk düzeni açısından daha doğru kabul edilir (Dulkadir, 2017: 31). Mülteci kavramı Türk Hukukunda uluslararası koruma statülerinden birisi olarak nitelendirilir (YUKK, 2013). Nitekim 2014 yılında çıkartılan Geçici Koruma Yönetmeliği’nde yer alan geçici madde 1’de açık bir şekilde, Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel olarak Türkiye’ye sığınan ve geçici koruma altına alınan kimselerin, geçici koruma statüsü devam ettiği müddetçe uluslararası koruma başvurularının işleme alınmayacağı yazmaktadır.

6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa dayanan Geçici Koruma Yönetmeliği de Ekim 2014 yılında düzenlenmiştir. Bu yönetmelik, ülkelerindeki iç karışıklıktan ötürü zorunlu göçe maruz kalan ve Türkiye topraklarına sığınan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin, Türkiye sınırları içerisinde elde ettikleri hak ve yükümlülüklerle birlikte bu insanlara sunulan kamu hizmetleri düzenlenmiştir.

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin eğitim, sağlık, çalışma, sosyal yardım gibi hususlarda tanınan haklar, yükümlülükler ve sunulan hizmetler çıkartılan çeşitli yönetmeliklerle düzenlenmiştir.

2.2. Türkiye’ye Sığınan ve Geçici Koruma Statüsü Verilen Suriyeliler

17 Aralık 2010 yılında Tunus’ta başlayan ve 2011 yılında Suriye’de etkisini gösteren “Arap Baharı” nedenli iç savaş ve kriz ortamı, Suriyelileri zorunlu göçe maruz bırakmıştır (Ceylan ve Uslu, 2019: 2011). Güvenliği, başka ülkelerde aramak durumunda kalan bu insanlar Lübnan, Türkiye, Ürdün ve Avrupa ülkelerine sığınma talebinde bulunmuşlardır (Stanley, 2019: 77).

Suriyelilerin sığındıkları ülkeler, sığınan Suriyelilerin sayısı ve oranı tablo 1’de verilmiştir.

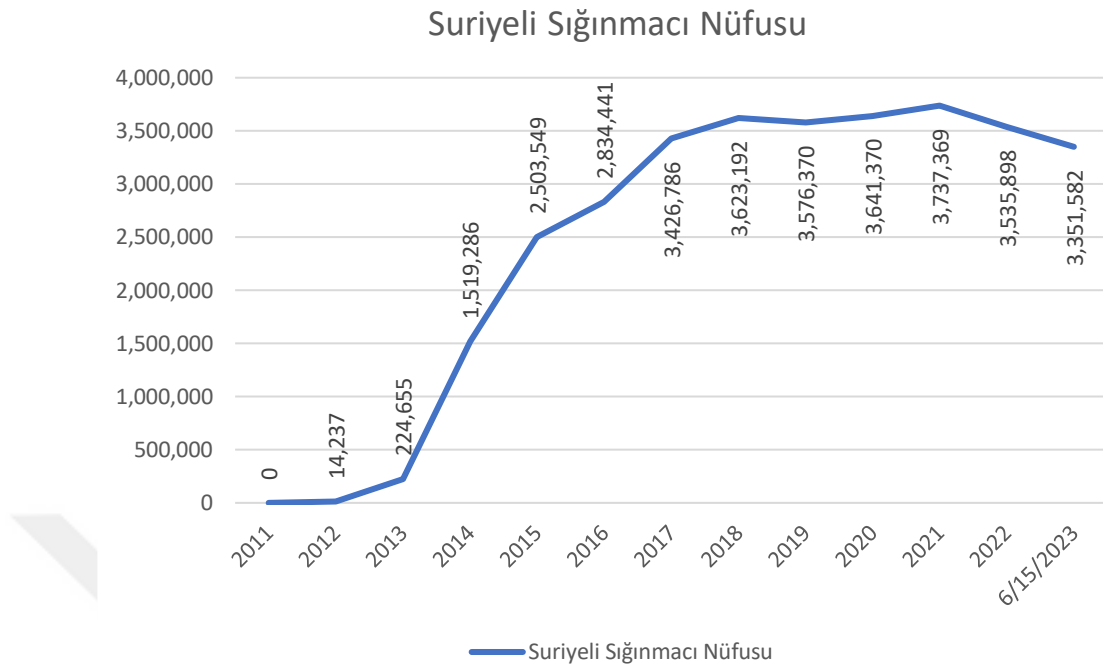
Tablo 1: Suriyeli Sığınmacıların Bulundukları Ülkeler

Ülke	Sığınmacı Suriyeli Sayısı	Sığınmacı Suriyeli Yüzdesi
Türkiye	3.576.000	%55
Lübnan	948.000	%15
Ürdün	654.000	%10
Irak	254.000	%4
Mısır	150.000	%2
Almanya	532.000	%8
İsveç	350.000	%5
Diğer Ülkeler	50.000	%1

Kaynak: Erdoğan, M. (2019). Suriyeliler Barometresi 2019 Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi, s: 3.

Türkiye ile Suriye'nin sınır komşusu olması, yakınlığı ve Türkiye'nin sınırlarında uyguladığı açık kapı politikası Suriyelileri Türkiye'ye göç etme yoluna itmiştir. Sığınmacı Suriyelilerin çoğu şiddet olaylarının en yoğun olduğu Türkiye-Suriye sınırında yaşayan insanlardır (Göç İdaresi Başkanlığı).

Ülkelerindeki savaştan kaçıp Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin göç etmeye başladıkları ilk yıldan itibaren Türkiye'deki nüfusları ise grafik 1'de verilmiştir:

Şekil 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (goc.gov.tr) Erişim tarihi: 23.06.2023

Suriye’de yaşanan iç karışıklık nedeniyle Türkiye’ye sığınan Suriyeli sığınmacıların sayıları, yıllara göre ayrılarak Şekil 1’de belirtilmiştir. Grafik incelendiğinde 2013 – 2017 yılları arasında yaklaşık üç buçuk milyon Suriyelinin Türkiye’ye sığındığı görülmektedir. Nitekim Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun çıkış yılı ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kurulması da 2013 yılıdır. Mevcutta bulunan kanunların yetersiz kaldığı veya kitlesel insan göçünün devam etmesi halinde yetersiz kalacağı ve bir düzenlemenin yapılmasının gerekliliği ortadadır.

Şekil 1’e bakıldığında, Suriye’deki iç karışıklığın başladığı yıllardan itibaren Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacı sayısında sadece 2019 yılında kısmi bir azalma görüldüğü fakat devam eden yıllarda tekrar artışlar yaşandığı gözlemlenmiştir.

Suriye’den gelen kitlesel göçmen sayısı milyonlarla ifade edilmektedir ve Türkiye’ye sığınan Suriyeli sığınmacı nüfusu, Türkiye nüfusu içerisinde azımsanamayacak bir paya sahip olmaya başlamıştır. Tablo 2’de Suriyeli nüfusunun Türkiye nüfusuna oranı verilmiştir.

Tablo 2: Suriyeli Sığınmacıların Yıllara Göre Türkiye Nüfusuna Oranı

Yıl	Toplam Suriyeli Sayısı	Türkiye Nüfusu (milyon)	Türkiye Nüfusuna Oranı %
2012	14.237	73.7	0,01
2013	224.655	74.7	0,3
2014	1.519.286	75.6	2,00
2015	2.503.549	76.6	3,26
2016	2.824.441	77.7	3,63
2017	3.426.786	78.7	4,35
2018	3.623.192	80.8	4,48
2019	3.576.370	82.0	4,36

Kaynak: Suriyeliler Barometresinden düzenlenmiştir. (Erdoğan, Suriyeliler Barometresi 2019:

24)

Tablo 2’de de görüldüğü gibi 2014 yılında Türkiye’ye sığınan Suriyeli sığınmacı nüfusunun Türkiye nüfusuna oranı %2’yken bir yıl sonra bu oran %3.26’ya ulaşmıştır. 2018 yılına kadar %4,48’i bulan oran bir sonraki yıl sığınmacı Suriyelilerin sayısında yaşanan azalmayla %4,36’ya düşmüştür. Türkiye’nin 2023 nüfusu 85,2 milyon olduğu (TUIİK, 23.06.2023) ve Suriyeli sığınmacı sayısının Haziran 2023 itibariyle 3,3 milyon (Göç İdaresi Başkanlığı) olduğu düşünülürse 2023 için bu oran %3,87’dır. Bu oranın azalmasında Suriye’den gelen kitlesel akımın duraklaması ve Türkiye’nin nüfusunun artması yer almaktadır.

Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin 50.043’ü Geçici Barınma Merkezleri’nde (GBM) yaşamaktayken geriye kalan 3.290.282’si ise İl Göç İdaresi Müdürlüklerinin gözetiminde Türkiye’nin çeşitli şehirlerinde yaşamaktadırlar. Tablo 3’te Türkiye sınırları içerisinde yaşayan sığınmacı Suriyelilerin illere göre dağılımı (çoktan aza doğru) verilmiştir.

Tablo 3: Sığınmacı Suriyelilerin Türkiye’de İlk 10 ile Göre Dağılımı

Şehir	Suriyeli Sayısı
İstanbul	531.381
Gaziantep	440.324
Şanlıurfa	333.317
Hatay	313.398
Adana	240.809
Mersin	236.043
Bursa	176.629
İzmir	137.014
Konya	118.723
Ankara	90.878
Diğer	733.066
TOPLAM	3.335.1582

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı Resmi Web Sitesi (goc.gov.tr). 23.06.2023

Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de yoğun olarak yaşadıkları şehirler İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay olarak sıralanmaktadır. Suriyeli sığınmacıların neredeyse iki milyonu bu dört şehirde yaşamaktadır.

Geçici koruma altına alınan Suriyelilerin Türkiye’ye sığındıktan sonra üçüncü bir ülkeye gitme hakları mevcuttur. Bu konuda valiliklerin ve üçüncü ülkelerin onayları gerekmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı). Türkiye’ye sığınan ve geçici koruma statüsü alan Suriyelilerin 2014 yılından itibaren üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilenlerin sayısı Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4: 2014 – 2023 Yılları Arasında Suriyelilerin Üçüncü Ülkelere Yeniden Yerleştirilmesi

Sıra	Ülke	Çıkış Yapan Suriyeli Sayısı
1	Kanada (UNHCR)	9.008
2	Kanada (Doğrudan)	2.650
3	ABD	5.251
4	İngiltere	2.687
5	Norveç	1.931
6	İsviçre	220
7	İsveç	168
8	Avusturalya	115
9	Avusturya	58
10	Belçika	46
11	Lüksemburg	46
12	Romanya	43
13	Lihtenştayn	18
14	Yeni Zelanda	15
15	İzlanda	13
16	Hollanda	3
17	Fransa	1
TOPLAM		22.273

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı Resmi Web Sitesi (goc.gov.tr). 23.06.2023

Suriyeli sığınmacılara Türkiye’ye sığındıktan sonra kapısını en çok açan ülke sırasıyla Kanada, ABD, İngiltere ve Norveç olmuştur. Bununla birlikte toplam üçüncü ülkeye gidebilen Suriyeli sığınmacı sayısı, Türkiye’de şehirlerde yaşayan veya GBM’lerde yaşayan Suriyeliler (61.300) kadar olmadığı da görülmektedir.

2.3. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Özel Durum ve İhtiyaçları Yönünden Tasnifi

Türkiye’deki Suriyelilerin özel durumları, ihtiyaçları ve bulundukları durumlar bakımından birçok sınıflandırma yapılabilir. Sınıflandırmalar bu çalışmada ailesiyle-tek başına sığınanlar, engelli-engelsiz sığınmacılar ve kampta yaşayan ve sosyal hayata karışan sığınmacılar olarak üç ayrı sınıfta incelemek mümkündür.

2.3.1. Ailesiyle – Tek Başına Göç Eden Sığınmacılar

Eşi, çocukları ve ebeveynleri ile birlikte sığınmacı olarak yaşayan insanların sorumluluk ve yükümlülükleri, tek başına sığınmacı olmuş insanlardan daha fazladır. Suriyeli sığınmacı çocukların doğru ve yeterli eğitim almaları, sığınmacı ailenin ihtiyaç duyduğu sağlık hizmetlerinden faydalanmaları gerekmektedir. Bunlara ek olarak ailedeki kişi sayısının artmasıyla doğru orantılı olarak, o ailede çalışan kişi ve kişilerin adil, elverişli koşullarda ve ücretlerde çalışmalarının önemi de artacaktır.

Buna karşın tek başına iltica eden kişiler için bu söz konusu hizmetler önemsiz olmamakla birlikte kişi sorumluluğu daha azdır. Kişi eğer sağlıklı ve yetişkin birer birey ise, sunulan kamu hizmetlerinden faydalanırken yapılan yardımlarla yetinmeyi seçebilir. Aksi halde ise kişi iş piyasasına serbest bir şekilde katılabilir ve Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik kapsamında kendisine uygun bir iş seçimi yaparak gelir elde edebilir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2011).

Tek başına gelen sığınmacı konumundaki kişi eğer refakatçisi olmayan bir çocuk ise, bulunduğu ilin İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından gerekli yaş, sağlık durumu ve bir yakınının olup olmadığı araştırıldıktan sonra kimlik belgesi niteliğinde yabancı kimlik belgesi düzenlenir ve il müdürlüğüne gönderilir. Devam eden süreçte çocuğu en uygun kuruma veya birime gönderilmesi kararı alınarak çocuğun 18 yaşına kadarki zorunlu örgün eğitim ve sağlık hizmeti gibi hizmetlerden faydalanması bu kurum veya birimler tarafından takip edilecektir (Refakatsiz Çocuk Yönergesi, 2015). Refakatçisiz çocuğun kurum veya birim bünyesine kabulü ile birlikte 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında acil koruma altına alınır. Mahkemeden bakım ve barınma tedbiri gibi çıkartılması gerekli olan diğer tedbirler talep edilip hâkimin kararı ile birlikte çocuk güvence altına alınır (Çocuk Koruma Kanunu 5395, 2005).

Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin yaş dağılımına bakılacak olursa, sığınmacı Suriyeli nüfusunun neredeyse yarısının çocuklardan oluştuğu Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş Dağılımı

Yaş Grubu	Yaş Aralığı Nüfusu
0-4	466.729
5-9	527.526
10-14	372.740
15-18	251.945
19-24	384.789
25-29	341.482
30-34	248.625
35-39	212.089
40-44	156.062
45-49	112.414
50-54	87.847
55-59	70.575
60-64	46.630
65-69	32.392
70-74	19.280
75-79	10.247
80-84	5.482
85-89	2.814
90 ve üstü	1.914
TOPLAM	3.351.582

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı Resmi Web Sitesi (goc.gov.tr). 23.06.2023

Türkiye’de bulunan 0-18 yaş arası Suriyeli çocuk nüfusu sayısı Haziran 2023 itibariyle 1.618.940’tır. Ebeveynleri veya vasileri olmaması halinde bu çocukların tüm sorumluluğu Türkiye’deki yetkili kurumlara ait olacaktır. Aynı şekilde Sığınmacı olarak gelen ve 60 yaş üzeri etkin çalışma hayatına katılması güç olan Suriyeli yaşlı nüfusu 118.759’dur. Bu bireylerin bakımıyla ilgilenebilecek kişilerin olmaması halinde bu yaşlı nüfusun bakımı yine Türkiye’de yetkili kurumlara ait olacaktır.

Yapılan bu ayrıma, sığınmacı kabul eden ülke açısından bakılacak olursa, kabul edilen sığınmacı ailenin hane sayısı arttıkça o ülkenin mülteciler için sunduğu hizmetler de aynı doğrultuda artacaktır. Sığınmacı aile veya kişilerin yaşları büyüdükçe eğitim ihtiyacı azalacak buna karşın sığınmacının yaşı büyüdükçe çalışma ihtiyacı artacağı gibi sağlık hizmetlerinden faydalanma ihtiyacı da bununla doğru orantılı olarak artış

gösterecektir. Bu kapsamda sığınmacı kişilerin çoğunluğunun yaşlı ve çocuklardan oluşuyor olması, sığınmacı kabul eden ülkeye ekstra maliyet anlamına gelebilmektedir.

2.3.2. Engelli- Engelsiz Sığınmacılar

Engelli kavramı kişinin topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde geçebilecek uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişiler için kullanılmaktadır (Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme, 2007).

2009 yılında Türkiye tarafından da imzalanan Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ile dünyanın tamamında engelli bireylerin hakları savunulmaya çalışılmıştır. Fırsat eşitliği, yeterli yaşam standartları, uygun eğitim imkânı, topluma karışabilme, adalete erişim ve yargı önünde eşit tanınma gibi haklar, bahsi geçen sözleşmede, engellilerin refah düzeylerini arttırmayı hedefleyen maddelerdendir (Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme, 2007).

Bu durum sığınmacı kabul eden ülke adına bir sorumluluk anlamına gelebilir. Çünkü sığınmacı sıfatındaki bir engelsiz birey, sosyal hayata karıştığında kendi sosyo-ekonomik durumunu belli bir standarda yükseltebilirken engelli bireylerin engel düzeyleri arttıkça kendi sosyo-ekonomik durumunu kontrol etme düzeyi azalır. Bununla birlikte engelli bir sığınmacının yine engel düzeyinin artmasıyla sağlık hizmetlerinden faydalanma ihtiyacı da artacaktır.

Sığınmacıların, engelli birer birey olması ya da iltica esnasında engelli konumuna gelmesi karşılaşılabılır bir durumdur. Özellikle savaş ve çatışma gibi şiddet olaylarının yaşandığı bir bölgeden zorunlu göç etmek durumunda kalan kimselerin fiziksel veya ruhsal bir engelinin oluşması, karşılaşılması mümkün bir durumdur (Alsancak ve Kutlu, 2020: 592).

Türkiye'deki engelli Suriyeli sayısı net olarak bilinmemektedir. Buna karşın Ürdün ve Lübnan'a sığınan Suriyeli sığınmacılar için 2014 yılında yapılan Suriye Krizinin Gizli Kurbanları: Engelli, Yaralı ve Yaşlı Mülteciler (Hidden Victims of the syrian Crisis: Disable, İnjured and Older Refugees) adlı çalışmada sığınmacı Suriyelilerin %22'sinin engelli olduğu ortaya konulmuştur.

Tablo 6: Ürdün ve Lübnan’da Suriyeli Sığınmacıların Engellilik Durumu (Yaş ve Nedenlerine Göre)

Engelli Suriyeli Yaş Dağılımı		Engelli Suriyeli Engellilik Nedenleri	
Yaş Aralığı	Oran	Engellilik Nedeni	Oran
0-9 yaş arası	%2,4	Bombalama	%25
10-19 yaş arası	%4	Kaza Sonucu	%25
20-29 yaş arası	%5,8	Silahla Yaralanma	%18
30-39 yaş arası	%9,7	Şarapnel	%15
40-49 yaş arası	%11	Diğer Nedenler	%15
50-59 yaş arası	%9,3	İşkence	%2
60 yaş ve üzeri	%6,3		

Kaynak: Hidden Victims of the syrian Crisis: Disable, İnjured and Older Refugees, 2014: 22-

23.

Lübnan’a sığınan Suriyeli sayısı 948.000 ve Ürdün’e sığınan Suriyeli sayısı 654.000’dir. Türkiye’nin bu sayıların üç katından fazla Suriyeliyi kabul ettiği düşünüldüğünde yüzbinlerce engelli sığınmacı olduğunu düşünmek mümkündür.

Bu durum açıkça gösteriyor ki; sığınmacı kabul eden bir ülkenin sağlık hizmetleri konusunda engelli bir sığınmacının iltica talebini kabul etmesi veya ülkesine kabul ettiği bir sığınmacının sonradan engelli durumuna gelmesi sorumluluğu artıracaktır.

2.3.3. Kampta Yaşayan – Sosyal Hayata Karışan Sığınmacılar

Bir ülkeden bir başka ülkeye savaş ve şiddet olayları nedeniyle sığınmak psikolojik ve sosyolojik sıkıntıları da beraberinde getirebilmektedir. Bir bireyin savaş ortamından kaçarken yaşadığı olaylar, gördüğü facialar ve verdiği kayıplar da bireyin bilinçaltında, bireyle birlikte sığınılan ülkeye gelebilir. İkinci ülkeye sığınmak ve geçici koruma statüsü almak, o bireylerin fiziksel bazı haklarına tekrar sahip olduğu anlamına gelmekle birlikte menşe ülkede yaşanan olayların her biri birer travma olarak kişide kalabilir.

Toplu bir göç akını ile gelen savaş mağduru insanların, sığınılan ülkede kamplara yerleştirilmeleri, sosyolojik açıdan sağlıklı bir ortam oluşturabilmenin önüne geçebilir. Bu durumun asıl nedeni, kamplara yerleştirilecek her bir kadın, erkek ve

çocuk, savaş ortamına maruz kalmış, çeşitli korkular yaşamış ve hatta belki de fiziksel şiddete uğramış kişilerden oluşacak olmasıdır. Bundan ötürü kapılarını açan ülke, sunduğu hizmetlerden, sıradan vatandaşlara sunduğu hizmetler kadar fayda sağlanamayabilir. Bunun nedeni sığınmacı insanların kamu hizmetlerinden faydalanma konusundaki isteksizlikleri veya kamu hizmetlerinden yeteri kadar haberdar olmaması olabilir.

Sığınmacı kampları kavramının içerisini dolduran öznelerden her birinin, yine zamanında zorluklar yaşamış kişiler olduğu göz önünde bulundurulursa, bu tip sorunlar yaşamış yüzlerce, hatta binlerce insanın toplu halde kamplarda yaşamaları, sadece ülke ve sunulan hizmetler açısından değil, yaşanan kampın sosyal ortamı açısından da sağlıklı bir ortam oluşturmayacağı düşünülebilir. Bireysel bağlamda sorunları fazla olan kişilerin bir arada yaşaması durumunda, bu sorunların kümülatif bir şekilde çoğalacağı ön görülebilir.

Kamp koşullarının iyi olması gereklidir. Bu hususta kapılarını açan ve sığınmacı kabul eden ülkelere çok fazla sorumluluk düşmektedir. Kişilerin sığındıkları ülkelere yaşama hakkı ve özgürlük hakkı gibi haklara tekrar erişim sağlayabilmesinin yanı sıra, bu insanların kamplarda yaşarken belirli ölçüde sağlık, eğitim ve uyum hizmetlerinden faydalanmaları da gerekmektedir.

2018 yılı itibarıyla Türkiye’de çadır kamplar kapatılıp geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler de dahil binlerce sığınmacıyı Türkiye’nin çeşitli illerine dağıtılmasının önü açılmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı). Sığınmacılar için Nisan 2021 itibarıyla yalnızca 7 ilde (Adana, Kilis, Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye, Gaziantep, Malatya) iyi koşullara sahip toplam 9 barınma merkezi bulunmaktadır (goc.gov.tr.). Sosyolojik anlamda birçok soruna gebe olabilecek kampların nüfusunun azaltılması ve çadır kentlerde yaşayan insanları Türkiye genelindeki illere dağıtma konusunda atılan bu adım, nispeten doğru bir karar olarak değerlendirilebilir.

Türkiye’de mevcut Geçici Barınma Merkezleri ve bu merkezlerde yaşayan Suriyeli sayısı Tablo 7’de ayrıntılı şekilde verilmiştir.

Tablo 7: Sığınmacı Suriyelilerin Türkiye’de Bulundukları Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı (7 İlde 9 Barınma Merkezi)

İl	GBM	GBM Mevcudu	Toplam Mevcut
Adana (1)	Sarıçam	18.208	18.208
Hatay (3)	Altınözü	6.039	13.138
	Yayladağı	3.241	
	Apaydın	3.858	
Kahramanmaraş (1)	Merkez	11.560	11.560
Kilis (1)	Elbeyli	7.745	7.745
Osmaniye (1)	Cevdetiye	8.705	8.705
Gaziantep	Nizip	1.370	1.370
Malatya	Beydağı	574	574
TOPLAM			50.043
Geçici Barınma Merkezleri Dışında Yaşayan Suriyeli Sayısı			3.290.282

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı Resmi Web Sitesi (goc.gov.tr). 25.06.2023

Türkiye’de 9 aktif şekilde kullanılan GBM bulunmaktadır. Tablo 7’deki verilere göre Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların yaklaşık %1,35’i GBM’lerde yaşamaktadır. GBM’lerin bulunduğu illerin Suriye sınırına yakın iller olması da dikkat çeken bir diğer durumdur.

Türkiye’de çeşitli illere yaşamaları için gönderilen sığınmacılar, bulundukları yerdeki İl Göç İdarelerince takip edilmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı). Bu konu, sığınmacılara sunulan hizmetler bağlamında iş bölümünün yapıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal hayata karışan sığınmacıların, yaşadıkları ilde özgürce yaşamalarının önü açılmıştır, eğitim, sağlık ve güvenlik haklarından faydalanabilmeleri hala mümkünken, sosyal yardımlara erişim hakkı da devam etmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Buna karşın Suriyelilerin ve Türk halkının sosyolojik sorunları boyut değiştirerek bulundukları illerde yerel halk tarafından dışlanmalar söz konusu olabilir. Fakat bunun dışında Türkiye’de yerleştikleri şehirlerde halk yardımlarından faydalanabilmelerinin de önü açılmıştır.

2.4. Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Tanınan Haklar ve Yükümlülükler

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalayan ülkelerden birisi olan Türkiye, Cenevre Sözleşmesi (1951) ve Mültecilerin Statüsüne Dair Protokolü (1967) dahil birçok uluslararası anlaşmaya taraf bir ülke olarak, göç ve göçmen yönetimi hususunda da uluslararası mecrada söz sahibi ülkelerden birisidir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2009: 301).

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ni imzalaması nedeniyle T.C. Anayasası’nın, çıkarılan her kanunun ve yönetmeliğin İnsan Haklarına uygun şekilde olması veya düzenlenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte çıkarılan her kanun ve yönetmeliğin yalnızca ülke vatandaşının insani haklarını savunacak şekilde değil, ülke sınırları içerisinde yaşayan ırkı, dili, dini, rengi fark etmeksizin her insanın haklarını savunacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (Dülger, 2018: 108).

Ülkesinden zorunlu göçe maruz kalan ve Türkiye’ye sığınan geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin, Türk vatandaşı olmamalarına rağmen başta güvenlik hakkı olmak üzere sahip oldukları birçok hak mevcuttur. Bu haklar, yükümlülükler, bu hakları ve yükümlülükleri içeren kanun ve yönetmelikler devam eden bölümlerde ayrıntılı şekilde incelenecektir.

2.4.1. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsünde Suriyelilerin Sahip Oldukları Haklar

Suriyeli sığınmacı insanlar, sahip oldukları birçok insani hakkın ülkeleri tarafından ihlal edildiği gerekçesiyle zorunlu göçe maruz kalmışlardır. İhlal edilen haklardan birisi de özgürlük ve güvenlik hakkıdır. Ülkelerinde yaşanan şiddet olayları, özgürlüklerinin kısıtlanması, bununla birlikte can ve mal güvenliklerinin olmaması, bu insanları ülkelerini terk etmek durumunda bırakmıştır.

Türkiye, Avrupa Birliği İnsan Hakları Sözleşmesine taraf ülke olarak ırkı, dini, dili, rengi, cinsiyeti fark etmeksizin, ülke sınırları içerisinde yaşayan insanlara belirli standartlarda haklar tanımıştır (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1950). Bu

standartların belirleyicisi uluslararası boyutta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olabilirken ulusal anlamda asıl belirleyicisi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'dır.

Kişinin doğduğu an itibariyle sahip olduğu bazı çekirdek haklar vardır (Bilgen, 1994: 1). Bunlardan birisi yaşama hakkıdır ve kişinin sahip olduğu bu hakkı bir kimsenin, bir kuruluşun ya da bir devletin elinden almaya hakkı yoktur. Bununla birlikte kişi bedeninin bütünlüğü hakkı, eşitlik hakkı, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkı, ifade özgürlüğü hakkı, özel hayatın ve aile hayatının korunması gibi haklar hem İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde yer verilen haklardandır (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1950). Aynı zamanda bu haklar Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında da yer alan ve Suriyeli sığınmacılara da tanınan haklardır.

Türkiye'ye sığınan Suriyeliler, hiçbir şart gözetmeksizin yukarıda sayılan haklara, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde sahiptirler. Sahip oldukları haklar içerisinde özgürlük ve güvenlik hakkı da bulunmaktadır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti'nin, vatandaşlarına tanıdığı yükümlülükler gibi Suriyeli sığınmacılara da verdiği bazı yükümlülükler vardır. Bu yükümlülüklere uyulmaması halinde, sorguya çekmek, nezarethanede tutmak veya kesin suçlu hükmü verilen kişiye hapis cezası vermek suretiyle kişi özgürlüğünden yoksun bırakılabilir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde, vatandaş ve yabancının veya dili, dini, rengi ve cinsiyeti fark etmeksizin herkesin eşit koşullarda yargılanma hakkı vardır. Hiç kimse mahkeme tarafından ispatlanıncaya kadar suçlu sayılmaz ve anayasada yer almayan bir cezaya veya kanunda yer alan cezadan daha fazlasına çarptırılamaz (T. C. Anayasa, 1982). Bununla birlikte Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 1. bölümünün 6. maddesinde adli yargılanma sürecinde, kişinin avukat tutma ve kendi dilinde savunma yapma hakkı olduğuna da yer verilmiştir.

Özel hayatın ve aile hayatının korunması hakkı, Suriyeli sığınmacılara doğal olarak tanınan bir haktır ve hiçbir haklı sebep olmaksızın bu hak ihlal edilemez. Bununla birlikte kişinin konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkı

bulunmaktadır ve yine bu hak da geçerli bir sebep olmaksızın kişi elinden alınamaz veya engellenemez (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1950).

Türkiye sınırları içerisinde yaşayan her bir kişinin eğitim alma, öğrenim görme hakkı vardır ve kimse bu haktan mahrum bırakılamaz (T. C. Anayasa, 1982). Suriyeli sığınmacılara da doğal olarak tanınan bu hak sadece Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'yla değil İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'yle de korunmaktadır. Türkiye vatandaşlarına tanınan anasınıfı dahil 13 yıllık ücretsiz ve zorunlu eğitim-öğrenim görme hakkı, Suriye'den gelen ve Türkiye'nin koruması altına alınan çocuklara da tanınmıştır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Devam eden eğitim sürecinde isteğe bağlı olarak kişilerin eğitim basamaklarında öğrenim görme hakkı vardır ve bu hakla birlikte kişiler ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim alabilirler (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 136). Kampta yaşayan veya sosyal hayata karışan Suriyeliler şeklinde herhangi bir ayırım yapmaksızın her bir bireyin Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde eğitim hakkından faydalanması mümkündür.

Geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler sağlık hizmetlerinden faydalanabilme hakkına sahiptir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Bununla birlikte Türkiye'ye sığınan bu insanların yaşlı, çocuk, bakıma muhtaç, kampta yaşayan veya sosyal hayata karışmış sığınmacılar ayırımı yapmadan sağlık hizmetinden faydalanabilme hakkı vardır. Sığınmacı kişiye, acil sağlık hizmetleri, birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetleri ayırt edilmeksizin Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamında ücretsiz sunulmaktadır (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 87-92).

Çalışma ve iş piyasasına katılma hakkı da Suriyeli sığınmacılara tanınmış bir haktır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Suriyeli sığınmacıların gerekli izin ve belgelerle birlikte çalışmasında veya iş kurmasında bir engel bulunmamaktadır. Bu çalışma hakkı anayasayla desteklenirken çocuk yaştaki küçükler, kadınlar, bedeni ve ruhi yetersizliğe sahip kimseler zorla çalıştırılmazlar (T. C. Anayasa, 1982). Bu gibi kimseler anayasa tarafından korunurlar.

Geçici Koruma Yönetmeliğinin (2014) 30. maddesinde düzenlenen sosyal hizmetler ve yardımlardan yararlanma hakkı Suriyeli sığınmacılara tanınmış haklardan bir diğeridir. Türkiye'nin çeşitli illerinde yer alan Geçici Barınma Merkezleri'nde hayatını sürdüren veya sosyal hayata karışmış Suriyeli sığınmacılar kendilerine tanınan bu haktan faydalanabilirler. Bu hizmet ve yardımlardan ulusal boyutta Sivil Toplum Kuruluşları (STK), vakıflar, dernekler, mahalle ahalisi, uluslararası kapsamda ise Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) gibi kuruluşların sunduğu yardımlardan faydalanabilirler.

Türkiye'de yaşamına devam eden ve ülkesindeki sorunlar bittiğinde geri dönmesi planlanan geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler yukarıda bahsedilen haklarla birlikte tercüman tutma hakkı, dil öğrenme hakkı, kurslardan yararlanabilme hakkı, seyahat ve haberleşme hakkı, sosyal aktivitelerde bulunma ve bilim sanat hususunda çalışmalara katılma hakkına sahiptirler. Bu haklar genel itibariyle Türkiye'de yaşamlarına rahat bir şekilde devam edebilmeleri ve uyum sağlamaları konusunu kolaylaştırmak amacıyla da sağlanmakla birlikte bu hakların çoğu ücretsiz bir şekilde kamu hizmeti olarak sığınmacı Suriyelilere sunulmaktadır (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 205).

2.4.2. Türkiye'de Geçici Koruma Statüsünde Suriyelilerin Yükümlülükleri

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'nin (1951) 2. maddesinde de yer aldığı gibi; *“Her mültecinin, bulunduğu ülkeye karşı, özellikle yasalara, yönetmeliklere ve kamu düzeni için alınan önlemlere uymayı öngören yükümlülükleri vardır.”* Suriyeli sığınmacılar, Türkiye'de kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemek amacıyla düzenlenmiş olan kanun maddelerine uymakla yükümlüdürler (Türk Ceza Kanunu, 2004).

Dili, dini, ırkı ve nereli olduğu gözetilmeksizin Türkiye'de işlenen suçlar için Türkiye'de yer alan kanunlar uygulanır. Sığınmacı olarak nitelendirilen geçici koruma altındaki insanlar Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) suç olarak nitelendirdiği bir eylemi gerçekleştirmeleri halinde ceza alabilmektedirler. Bu konuda yetkili kurum T.C. Adalet

Bakanlığıdır. Suriyeli sığınmacıların ceza kanunlarını bilmemesi ise mazeret olarak kabul edilmemektedir (Türk Ceza Kanunu, 2004).

Kanunun suç olarak nitelendirdiği eylemler için yine kanunda yer alan cezai yaptırımdan daha fazlası veya azı uygulanamaz. Suriyelilerin kendi ülkelerinde suç olarak kabul edilen eylemler eğer Türkiye’de suç olarak nitelendirilmiyorsa ve kanunda yeri yoksa bu konu hakkında kişi ceza almamaktadır. Bununla birlikte ceza sorumluluğu şahsidir (Türk Ceza Kanunu, 2004). Yani kişi, suç kabul edilen bir eylemi gerçekleştirmesi halinde almış olduğu ceza sadece o kişiye uygulanır. Ailesi veya yakınları eğer yapılan eylemle bir bağı yok ise cezalandırılmazlar.

Geçici Koruma altındaki Suriyeli sığınmacıların Türk Ceza Kanunundan yükümlü olmalarının yanında bir eylem sonucu mağdur konumuna düşmeleri halinde, Türk Ceza Kanunu’nda yer alan maddeler tarafından hakları korunmaktadır.

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin uyması gereken ek yükümlülükleri vardır ve bu yükümlülükler, 2014 yılında çıkartılan Geçici Koruma Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların genel yükümlülükleri Geçici Koruma Yönetmeliği’nin (2014) 33. maddesinde sıralanmıştır. Bu yönetmelik kapsamında geçici koruma altındaki yabancılar:

“(a) Genel Müdürlük tarafından belirlenen ilde, geçici barınma merkezinde veya belirli bir yerde ikamet etmekle, (b) valilikler tarafından belirlenen şekil ve sürede bildirimde bulunmakla, (c) çalışma durumuna ait güncel bilgileri otuz gün içinde bildirmekle, (d) gelir ve taşınmazlarını otuz gün içinde bildirmekle, (e) adres, medeni hal ve ailelerindeki doğum ve ölüm gibi kimlik bilgisi değişikliklerinin yirmi iş günü içinde bildirmekle, (f) diğer kişisel verilerini yetkili makamlara vermekle, (g) kendilerine sağlanan hizmet, yardım ve diğer imkanlardan haksız olarak yararlandığının tespit edilmesi halinde, bedelini geri ödemekle, (h) Genel Müdürlük veya valilik tarafından yerine getirilmesi istenilen diğer hususlara uymakla, yükümlüdür”

Yönetmelikte yer alan yükümlülüklerini yerine getirmeyen geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler hakkında adli işlemlerle idari yaptırımlar uygulanabilir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Geçici Koruma Yönetmeliğinin uygulanmasıyla ilgili olarak sığınmacı Suriyeliler, ilgili birimlere davet edilebilir ve Suriyeliler bu davete uymakla yükümlüdürler. Bu davete uyulmaması veya uyulmayacağı şüphesi bulunması halinde

davet edilmeksizin kolluk görevlileri tarafından ilgili birime getirilebilirler (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin yükümlülüklerine uymaması halinde adli süreç başlatılabilir ve Türk Hukuk Sistemi'nde yer alan uygun bir ceza verilebilir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Bununla birlikte Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin 32. ve 33. Maddeleri gereğince hiçbir sığınmacının dini, dili, ırkı, tabiiyeti veya düşünceleri dolayısıyla sınır dışı edilmesi, kişi yaşamını ve özgürlüğünü tehlikeye atacak bir ülkeye geri gönderilmesi veya iade edilmesi mümkün değildir. Ancak 1994 yılında düzenlenmiş olan Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 29. maddesinde yer alan milli emniyeti veya kamu düzenini tehlikeye atma tehdidinde bulunan kişilere, Cenevre Sözleşmesi (1951) hükümleri çerçevesinde İçişleri Bakanlığı'nca sınır dışı edilebilmeleri için çalışmalar düzenlenebilir.

2.5. Türkiye'de Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Faydalandıkları Kamu Hizmetleri

Zorunlu göçe maruz kalan birçok Suriyeli ise Türkiye'ye sığınmıştır. Sınırlarında açık kapı politikası uygulayan Türkiye, Suriyeli sığınmacıların acil ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Ülkelerindeki karışıklık bitip ülkelerine geri dönene kadar Türkiye'de kalacak olan bu Suriyeli yabancılar, geçici koruma altına alınmışlardır. Türkiye sınırından geçen ve geçici koruma altına alınan Suriyeliler kayıt altına alınmış ve her bir Suriyeli sığınmacıya Geçici Koruma Kimliği verilmiştir. (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 95). Geçici Koruma Kimliğinde yer alan ve 99 ile başlayan Geçici Koruma Kimlik numarası sayesinde hem Suriyeli sığınmacıların takibi kolaylaşmış hem de Türkiye'de birçok hizmet almalarının önü açılmıştır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Geçici Koruma Statüsü verilen Suriyeliler, Türkiye'de eğitim, sağlık, güvenlik, adli ve sosyal alandaki kamu hizmetlerinden faydalanabilmektedirler. Bu hizmetlerin bir bölümü ücretsiz olarak sunulurken ücretli olarak sunulacak hizmetlerinde bir kısmı yeterli gelirlerinin olmadıklarını kanıtlamaları halinde yine ücretsiz sunulabilmektedir

(Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 82).

Ücretsiz bir şekilde Suriyelilere sunulan kamu hizmetlerinden biri eğitim hizmetidir. Eğitim hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan ve dili, dini, ırkı fark etmeksizin herkesin sahip olduğu bir haktır (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1950). Bununla birlikte aynı konu Anayasanın 42. maddesinde, her bir bireyin eğitim hakkı olduğu ve kimsenin bu haktan mahrum edilemeyeceğine yer verilmiştir (T. C. Anayasası, 1982). Bu kapsamda Suriyeli sığınmacı çocukların, ikamet ettikleri illerde bulunan devlet okullarına kayıt yaptırabilmeleri mümkündür (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 118). Türk Anayasası'nda ilkokul, ortaokul ve lise eğitimi zorunludur ve okul çağındaki çocuğun eğitim almasının önüne geçen velilere cezai yaptırım uygulanmaktadır. Bu zorunluluk Suriyeli ebeveynler için de geçerlidir ve bu konuda yükümlüdürler (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Suriyeli öğrenciler denklik işlemlerini sağlayabilmeleri halinde eğitimlerine kaldıkları yerden devam edebilmektedirler (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Bununla birlikte Türkçe diline hakim olmayan çocuklar için dil sınıfları oluşturulmuştur. Suriyeli çocuklar bu sınıflarda dil eğitimlerini tamamlamaları halinde örgün eğitime devam edebilmektedirler. Eğitim alanında açık öğretim ortaokulu, açık öğretim liseleri ve yüksek öğretimde açık ve uzaktan eğitim imkanları da Suriyeli sığınmacıların faydalanabilecekleri eğitim hizmetlerindendir (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 123).

Ek olarak dil öğrenmek, hobi edinmek ya da meslek edinmek için Halk Eğitim Merkezleri'nde ve Hayat Boyu Öğrenme Portalı'nda yer alan kurslardan ücretsiz bir şekilde faydalanabilmektedirler. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) bünyesinde yürütülen mesleki beceri kazanma ve beceri geliştirme kursları da faydalanabilecekleri kurs alternatifleri içinde yer almaktadır (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 210-215). Bu kurslar sayesinde Suriyeli sığınmacıların, beceri edinmelerinin yanında kendisine bir iş imkanı sağlayabilmelerinin yolu açılacağı düşünülebilir. Geçici koruma altındaki Suriyeli

sığınmacıların yaygın eğitimden faydalanmaları, onlara hem sosyal hem de ekonomik anlamda fayda sağlayabilmektedir.

Suriyeli geçici koruma altındaki sığınmacılara yönelik istihdam çalışmaları da yürütülmektedir. Bu çalışmaların içerisinde 2018-2022 yılları arasında sürdürülen ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından finanse edilen “Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar İçin İş Yaratma ve Girişimcilik Fırsatları Projesi” yer almaktadır. Bu proje Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından üstlenilmiş olup proje kapsamında amaçlanan, işgücü piyasası için uygun becerilerin insanlara kazandırılması, istihdamın ve işgücü piyasası yönetim mekanizmalarının desteklenmesidir. Bu proje kapsamında hedef 500 işveren kuruma ulaşmak ve 12.600 geçici koruma statüsü verilmiş Suriyelinin iş piyasasına erişimini sağlamaktır (Uluslararası Çalışma Örgütü).

Genel Sağlık Sigortası (GSS) olan Suriyeli sığınmacılar birçok sağlık hizmetine ve ilaçlara ücretsiz bir şekilde ulaşabilmektedirler. Bununla birlikte acil sağlık hizmetleri ve birinci basamak sağlık hizmetlerinden bireysel olarak başvurup hizmet almaları mümkünken ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerinden ancak sevk edilmeleri halinde faydalanabilmektedirler (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 158). Yani Suriyeli sığınmacı, bir doktor yönlendirmesi olmadan üniversite ve araştırma hastanelerine ilk etapta başvuramamaktadırlar. Ancak doktorun uygun görmesi halinde sevk edilebilmektedirler.

Suriyeli sığınmacılar savaş mağduru olmaları nedeni ile geçici koruma statüsü almış, ülkelerindeki savaş ve iç karışıklıktan kaçarak sınırlardan kitlesel halde göç etmiş savaş mağduru insanlardır. Geçici koruma altındaki Suriyeliler içerisinde herhangi bir ayırım gözetmeksizin herkes GSS’den faydalanabilmektedir. Bunun yanında ülkesinde yaşadığı sorunlardan ötürü Türkiye’ye bireysel veya ailecek sığınma talebinde bulunan ve uluslararası koruma statüsü verilen yabancılar, 18 - 65 yaş arasında olmaları ve kronik bir rahatsızlıklarının bulunmaması halinde GSS’den faydalanamamaktadırlar (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 173).

Geçici koruma altındaki Suriyeli yabancıların engelli olması veya engelli bir çocuğa sahip olması halinde yararlanabileceği hizmetler mevcuttur. Bu hizmetler içerisinde eğitim hizmeti, bakım ve rehabilitasyon hizmeti ve Türk Kızılay Göç ve Mülteci Hizmetleri Direktörlüğünün sunduğu sosyal yardım hizmetleri yer almaktadır. Bu hizmetlerden faydalanabilmeleri için öncelikle engelli olduklarını gösterir “Erişkinler İçin Sağlık Kurulu Raporu” almaları gerekmektedir. Engelli raporu bulunan çocukların, engellilik durumuna göre Milli Eğitim Bakanlığı’nın sunduğu özel eğitim veren okullardan faydalanabilmeleri mümkündür. Bununla birlikte engellilik oranı %40 ve üzeri olan Suriyeli yabancılar için gündüz bakım veya yatılı bakım hizmeti sunulan Engelli Bakım Merkezlerinde bakım, rehabilitasyon ve danışmanlık hizmeti sunulmaktadır.

Suriyeli sığınmacılar, Türkiye’de bulundukları süre boyunca birçok hakka sahiptir ve bu hakların ihlal edilmesi veya tehdit altında olması halinde güvenlik ve adli alanlardaki hizmetlerden faydalanabilmeleri mümkündür. Haklarının ihlal edilmesi halinde başvurabilecekleri şikayet ve ihbar mercileri içerisinde Polis Merkezleri (karakollar), Jandarma Karakolları, adli makamlar (adliyelerde bulunan Cumhuriyet Başsavcılıkları veya Aile Mahkemeleri), Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri’ne bağlı olarak çalışan Sosyal Hizmet Merkezleri, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı olan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri ve sağlık kuruluşları yer almaktadır (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 91-95).

Kişi ve kişilik haklarının ihlal edilmesi halinde Suriyeli sığınmacıların yargı yolu açıktır. Eğer Suriyeli davacı kişinin maddi gücü avukat tutmak ve mahkeme masraflarını karşılamak için yeterli değilse, bunu belgelendirmesi (fakirlik-muhtaçlık belgesi) halinde barolardan ücretsiz yardım alabilmektedirler. Yani Suriyeli sığınmacı haksızlığa uğraması ve hakkını yargı yoluyla aramak istemesi halinde kişiye ücretsiz avukatlık hizmeti sunulur ve mahkeme masrafları karşılanır. Bunun yanında Suriyeli davacının Türkçe diline hakim olmaması halinde kişiye adli süreçte eşlik edebilmesi için ücretsiz tercüman hizmeti de sunulur (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Suriyeli kişinin, haklarını ihlal ettiğini düşündüğü taraf eğer bir kamu kurumu ise Kamu Denetçiliği Kurumu’ndan (KDK) ombudsmanlık hizmeti de alabilmektedir

(Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 98).

Bir Suriyeli kadının Türkiye’de şiddete maruz kalması halinde ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından koruyucu ve önleyici tedbir kararları alınır ve bunun yanında konaklama imkanı da sunulur. Bu konulara hizmet veren kamu kurumları içerisinde Adalet Bakanlığı, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve İç İşleri Bakanlığı yer almaktadır (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 73).

Bu hizmetler dışında Türk Medeni Kanunu’nda yer alan evlenme, boşanma, velayet, vasiyet, mal paylaşımı, ölüm anında yapılacak işlemler, mülk edinme ve taşınır-taşınmaz mal sahibi olma esnasında sunulacak hizmetler de geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacıların faydalanabilecekleri hizmetlerdendir. Ayrıca Suriyeli bir kişinin Türkiye’de ölmesi ve ailenin cenaze işlemlerinden doğacak masrafları karşılayacak durumu olmaması halinde, ölen kişinin defin ve nakil işlemleri (Suriye’de nakledilmesi dahil) ücretsiz olarak sunulan hizmetlerdendir (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 51).

Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin, sunulan yardımlardan faydalanma hakkı vardır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Bu kapsamda Suriyeli sığınmacılara burs veya maddi yardım hizmeti sunan kamu kurumları ve özel kuruluşlar bulunmaktadır (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadın ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 76).

Suriye'deki şiddet olaylarından kaçıp Türkiye’ye sığınan insanların karşılanması gereken barınma, sağlık ve temel acil ihtiyaçları karşılanmıştır. Devam eden süreçte geçici koruma statüsü altına alınan ve yabancı kimlik kartı verilen Suriyeli sığınmacıların, çeşitli kamu hizmetlerinden faydalanabilmelerinin önü açılmıştır. Bu hizmetler sağlık, eğitim, iş piyasasına katılma ve istihdam, adalet, güvenlik ve sosyal alanlarda sunulmaktadır.

BÖLÜM 3: GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURIYELİLERE SUNULAN EĞİTİM VE SAĞLIK HİZMETLERİ, YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Çalışmanın bu bölümünde, ülkelerinde yaşanan şiddet olayları nedeniyle zorunlu göç etmek durumunda kalan Suriyeli geçici koruma altındaki sığınmacılara, Türkiye’de sunulan sağlık ve eğitim hizmetleri üzerinde durulacaktır. Bu konu hakkında ilk olarak sunulan sağlık ve eğitim hizmetleri ayrıntılı bir şekilde işlenecektir. Devamında bu kamu hizmetlerinin sunumu kapsamında karşılaşılan veya karşılaşılabilecek muhtemel sorunlara yer verilecektir. Bu sorunlar, ilgili literatürde teorik ve empirik çalışmalar incelenerek ortaya konulacaktır. Suriyelilerin Türkiye’de yaşadıkları sorunlar, bu kamu hizmetleri sunulurken alanda yaşanan ve yaşanması muhtemel sorunlara değinilecek ve Türk halkının ne derece etkilendiğine de yer verilecektir. Son olarak, yaşanan sorunlara yönelik literatüre yansımış çözüm önerilerine yer verilip alternatif çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır.

Bu başlık altında asıl ilgilenilmek ve ortaya konulmak istenen konu ise eğitim ve sağlık hizmeti alanında sunulan hizmetlerin etkinliğidir. Yarı kamusal mal niteliği taşıyan eğitim ve sağlık hizmetinde uygulanan politikalar, düzenlemeler, mevcut sorunlar ve yaşanan gelişmeler sunulan hizmetlerin etkinliği yönünden değerlendirilmeye çalışılacaktır.

3.1. Suriyelilere Sunulan Sağlık Hizmetleri

Bu başlık altında sağlık hizmetleri alanında sunulan hizmetlerden ve tanınan ayrıcalıklardan bahsedildi. Çalışmanın bu bölümünde ortaya konulmak istenen, hizmetlerin üretimi ve sunumu aşamasında Türkiye Cumhuriyeti’nin ayırım gözetmeden, savaş mağduru Suriyeli bu insanlara, sağlık hizmetleri alanında yapılan çalışmaları ortaya koymaktır.

3.1.1. Sunulan Sağlık Hizmetlerinin Amaç ve Önemi

Suriyeli insanların sağlık hizmetlerinden faydalanabilmeleri, bir insani hak olarak tanınan bu hizmetin Türkiye’de ayrımcılık edilmeden her bir bireye sunulduğunun bir göstergesi olmasının yanında Suriyeli kişilerin göç esnasında

beraberinde getirdikleri sağlık sorunlarıyla (bulaşıcı hastalıklar gibi) mücadele ve yayılımını önleyebilme açısından oldukça büyük öneme sahiptir (Gençler, 2020: 127).

Göç esnasında temel gıda ve temiz su temini konusunda göçmeler sıkıntıya düşebilir. Bunun sonucunda göç eden kişilerde Tifo, Kolera, Hepatit A gibi enfeksiyonların gözlemlenmesi mümkündür. Bu duruma göç esnasında kötü hijyenik koşulların da eklenmesi ile ağır sağlık sorunlarının yaşanması ve göç edilen ülkeye bulaşıcı hastalıkların beraberinde götürülmesi mümkündür (Sıhhat Projesi). Sığınmacı ve göçmenleri ülkeye ilk girişleri itibarıyla sağlık kontrolünden geçmeleri ve tedavi edilmelerinin önemi büyüktür. İlk girişleri ile mevcut rahatsızlıkların tespit edilebilmesi, sığınmacı kişinin kısa sürede tedavi edilebilmesini ve ülke içerisinde doğabilecek salgının önüne geçilebilmesi sağlanabilir.

3.1.2. Sunulan Sağlık Hizmetleri Türleri

Türkiye’de sağlık sistemi acil sağlık hizmetleri ve basamaklı sağlık hizmetleri olarak ayrılmıştır. Bu hususta sağlık sistemi dört ana sunucu şeklinde işlemektedir. Bunlar; acil sağlık hizmetleri, birinci basamak sağlık hizmeti, ikinci basamak sağlık hizmeti ve üçüncü basamak sağlık hizmetidir (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadınlar ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 87- 93).

Sığınmacı Suriyelilere Türkiye, uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak sunduğu sağlık hizmetleri de bulunmaktadır. Bu hizmetler kapsamına sığınmacıların sıkça yaşadığı bölgelere yapılar oluşturulup sağlık hizmetleri sunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın devam eden başlıklarında acil sağlık hizmetleri ve basamaklı sağlık hizmetleri işlenmiş, ulusal ve uluslararası kuruluşlarca desteklenen ve uygulanan sağlık alanındaki projeler ise diğer sağlık hizmetleri başlığı altında incelenmiştir.

3.1.2.1. Acil Sağlık Hizmetleri

Ani gelişen hastalık, kaza, yaralanma gibi 24 saat içerisinde tıbbi müdahale gerektiren durumları kapsayan sağlık hizmetine acil sağlık hizmeti denir ve bu gibi durumlarda çeşitli hastanelerin acil servislerine başvurabileceği gibi telefon ile de acil servis hizmetini almak mümkündür (Acil Sağlık Hizmetleri Yönetmeliği, 2000, madde: 5-6). Acil sağlık hizmeti kapsamında sunulan hizmetler içerisinde bilinç kaybı, ciddi

yanıklar, göğüs ağrısı, kan kaybı, nefes alma güçlüğü, zehirlenme, düşme, çarpma, trafik kazası, nöbet geçirme, yüksek ateş gibi acil durumlar yer alır (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadınlar ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 87-88). Hastanelerin acil sağlık hizmetlerinden faydalanmak için sosyal güvence aranmaz ve sunulan hizmet ücretsizdir (Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği, 2017: 2-3).

Bahsi geçen hizmetler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına olduğu gibi Suriyeli sığınmacılara da ücretsiz sunulmaktadır. Sığınmacı Suriyelilerin sınırdan geçtikleri an itibarıyla bu hizmetlere ücretsiz ulaşmaları savaş mağduru bu insanlar için oldukça önemli bir konudur. Özellikle savaş anında veya kaçmaya çalışırken yaralanan insanlar için önemi büyüktür.

3.1.2.2. Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri

Birinci basamak sağlık hizmetleri içerisinde koruyucu sağlık hizmetleri, teşhis, tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri gibi hizmetler yer alırken bu hizmetlerin sunulduğu sağlık kuruluşlarının içerisinde farklı birimler ve merkezler yer alabilir (Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği, 2017). Bu merkezlerden bazıları şunlardır; enfeksiyon kontrol birimleri, evde sağlık hizmeti birimleri, sağlıklı hayat merkezleri, kanser erken teşhis, tarama ve eğitim merkezleri, aile hekimliği birimleri, göçmen sağlığı merkezleridir (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadınlar ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 88-89).

Suriyeli sığınmacılar birinci basamak sağlık hizmetinden faydalanabilirler. Yaşanan gündelik rahatsızlıkların veya ön tanı konulması gereken hastalıkların kısa sürede tedavisinin gerçekleştirilmesi mümkündür Bunun dışında bahsi geçen sağlık merkezleri içerisinde göçmenlere özel kurulmuş merkezlerin de bulunması kendi dillerinde sorunlarını daha rahat anlatabilmeleri ve çözüme kavuşturabilmeleri adına önem taşımaktadır.

3.1.2.3. İkinci Basamak Sağlık Hizmetleri

İkinci basamak sağlık hizmetleri ise; kalp ve göğüs hastalıkları hastaneleri, böbrek hastaneleri veya kemik hastaneleri gibi özel dal hastaneleri hizmetlerini

içerirken aynı zamanda birinci basamak sağlık hizmetlerini yürütmek üzere açılmış entegre ilçe devlet hastaneleri bu basamaktaki sağlık hizmetlerini sunan birimlerdir (Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği, 2017: 1.4.2.B). Bu birimlerde sunulan hizmetler içerisinde koruyucu sağlık hizmetleri, acil sağlık hizmetleri, muayene, tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri, doğum, ana çocuk sağlığı hizmetleri, ayakta ve yatarak tıbbi ve cerrahi müdahale hizmetleri de bulunmaktadır (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadınlar ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 92).

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'nin kendileri için belirlediği kamet illerinde ikinci basamak sağlık hizmeti alması mümkündür (Bursa Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü, 2017: 43-46). Türkiye'de kaldıkları süre boyunca gündelik hayatlarına devam ederken yaşadıkları rahatsızlıklar için hastanelere veya sağlık merkezlerine müracaat etmeleri ve tedavi olmaları yaşam kaliteleri için gereklidir.

3.1.2.4. Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri

Üçüncü basamak sağlık hizmetleri ise ileri tetkik ve özel tedavi gerektiren hastalıklar için yüksek teknoloji içeren eğitim ve araştırma hizmetlerinin verileceği altyapıya sahip kuruluşlardır ve bu basamaktaki sağlık hizmetlerini sunan kurumlar ise Sağlık Bakanlığı'na bağlı eğitim ve araştırma hastaneleri ile devlet ve vakıf üniversitelerine ait hastanelerdir (Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği, 2017).

Üçüncü basamak sağlık hizmetleri sunan hastaneler Suriyeli sığınmacıların doğrudan müracaat edebilecekleri merkezler değildir. Ancak alt basamak sağlık hizmetleri sunan hastaneler tarafından sek edilmeleri halinde bu sağlık merkezlerinden faydalanmaları mümkündür (Bursa Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü, 2017: 47)

3.1.2.5. Diğer Sağlık Hizmetleri

Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından 2020 yılında sunulan ve yürütülen *Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi Projesi*, diğer adıyla *Sıhhat 1 Projesi*, geçici koruma altına

alınmış Suriyeli göçmen nüfusuna sunulmuş sağlık hizmetlerindendir (Sihhat Projesi). Bu proje kapsamında asıl hedef geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusun sağlık statülerini iyileştirmekken özel hedefler içerisinde Suriyeli nüfusun yoğun yaşadığı bölgelerde sağlık hizmetlerinin artırılması ve bu hizmetlere erişimin sağlanması ile 2019 yılı sonu itibariyle, Suriyeli nüfus arasında sağlık hizmetlerinden faydalanan kişi sayısının artırılması yer almaktadır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu). Bu hizmetler sayesinde Türkiye’de bulundukları süre boyunca refah düzeyleri artırılmış olurken Türkiye’de aşılmış birçok hastalıkların da (verem gibi) tekrar gün yüzüne çıkmasının önüne geçilmiş olur.

Bu hedeflerin yanında sağlık okuryazarlığının artırılarak Suriyeli kimselerin bu proje kapsamında istihdamının da önü açılmıştır (Sihhat Projesi). 2016 yılında çalışmalarına başlanan ve günümüzde halen devam eden proje kapsamında 29 ilde¹ Göçmen Sağlığı Merkezleri (GSM) ve Toplum ve Ruh Sağlığı Merkezleri (TRSM) kurulmuştur (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu).

Eylül 2020 itibariyle geçici koruma altındaki Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı 29 ilde 177 GSM bünyesinde 792 Göçmen Sağlık Birimi (GSB) kurulmuş ve proje kapsamında Aralık 2020 itibariyle 3422 personel (125 uzman hekim, 606 pratisyen hekim, 5 diş hekimi, 995 ebe/hemşire, 76 röntgen ve laboratuvar teknisyeni, 41 psikolog, 37 sosyal çalışmacı, 4 tercüman, 1128 hasta yönlendirme personeli, 405 destek personeli) istihdam edilmiştir (Sihhat Projesi). Proje kapsamında 2017 – 2020 aralığında yaklaşık 13,5 milyon geçici koruma altındaki Suriyeliye birinci basamak sağlık hizmeti sunulmuş ve Suriyeliler için yaklaşık 8,8 milyon laboratuvar testi gerçekleştirilmiştir (Sihhat Projesi).

Sihhat 1 projesi kapsamında verilen diğer hizmetler Tablo 8’deki gibidir:

¹ Adana, Adıyaman, Ankara, Batman, Burdur, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Elâzığ, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kilis, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Muğla, Nevşehir, Osmaniye, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Isparta.

Tablo 8: Sıhhat 1 Projesi Kapsamında Sunulan Sağlık Hizmetler

Toplum ve Ruh Sağlığı Merkezleri	9 ilde (İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Hatay, Şanlıurfa, Mardin, Gaziantep, Kilis) 10 TRSM kurulmuş ve desteklenmiştir. - Bu merkezlerde Arapça ve Türkçe bilen Hasta Yönlendirme ve Destek Personeli istihdam edilmiştir. - Eylül 2020 itibarıyla 42.000 Türk ve Suriye vatandaşına hizmet sunulmuştur.
Mikrobesin Destek Hizmetleri	2,6 milyon kutu D vitamini, 2,4 milyon kutu demir takviyesi tedarik edilmiştir.
Üreme Sağlığı Hizmetleri	- Yaklaşık 2 milyon oral kontraseptif ve yaklaşık 20 milyon kondom tedariki gerçekleştirilmiştir. - Yaklaşık 750 bin Suriyeli kadın 2,6 milyon doğum öncesi bakım hizmeti almıştır.
Bağışıklama Hizmetleri	- Toplam 5,5 milyon doz aşı tedariki sağlanmıştır. 6,25 milyon enjektör, aşı dolabı, aşı saklama üniteleri, aşı taşıma araçları ve üniteleri tedarik edilmiştir. 2020 Haziran sonuna kadar 4,2 milyon doz aşı Suriyeli bebek/çocuklara (0-59 ay) uygulanmıştır.
Mobil Sağlık Hizmetleri	102 Mobil Sağlık Aracı alımı gerçekleştirilmiştir. 5 mobil kanser tarama aracı ile kanser tarama hizmeti gerçekleştirilmiştir. - Kasım 2020 itibarıyla, geçici koruma altındaki Suriyelilere toplam 420.000 kanser tarama hizmeti sunulmuştur.
Kamu Hastanelerine Tıbbi Cihaz Desteği	113 kamu hastanesi için 3966 adet medikal cihaz/ekipman ve 163 adet ameliyat mikroskobu alımı yapılmıştır.
Sağlık Personelinin Eğitimi	50 TRSM personeli için 2 tur oryantasyon eğitimi düzenlenmiştir. 966 Arapça ve Türkçe bilen hasta yönlendirme personeline 7 tur eğitim verilmiştir. 2520 sağlık personeline 22 tur eğitim verilmiştir.
Acil Sağlık Hizmetlerinin Desteklenmesi	50'si yeni doğan olmak üzere 430 ambulans tedarik edilmiştir.
Sağlık Okuryazarlığı Kamu Farkındalığını Arttırma	16 farklı konuda 500.000 poster ve 38 farklı konuda 20.000.000 broşür basılmış, sağlık merkezlerine dağıtılmıştır.

Kaynak: Sıhhat Projesi (2020) resmî web sayfasındaki metinden düzenlenerek hazırlanmıştır.

Faaliyete geçirilen Sıhhat 1 Projesi (2020) AB tarafından desteklenmiş ve proje kapsamında 300.000.000 euro, Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardımlar Programı (FRIT) ve Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) tarafından sağlanan fonlarla finanse edilmiştir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu).

Sağlık alanında geçici koruma altındaki Suriyeliler kamunun sunduğu sağlık hizmetlerinin dışında gönüllü sunulan sağlık hizmetlerinden de faydalanabilmektedirler. Söz konusu bu durum, 2014 yılında, Sağlık Bakanlığı Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün sunduğu yönergenin 10. maddesinde şu şekilde yer alır: *“Bakanlığın uygun göreceği yerleşim yerlerinde yardım vakıfları veya dernekleri tarafından ücretsiz ve gönüllü olarak yalnızca geçici korunanlara altı ay süreyle sağlık hizmeti verilebilir.”* (Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar, Madde: 10).

Suriyelilerin Türkiye’de olduğu süreç içerisinde, Covid-19 virüsü nedeniyle uluslararası sağlık krizi yaşamıştır. Covid-19 virüsü, 2019 yılının Aralık ayında Çin’in Wuhan kentindeki Hunan Deniz Ürünleri Pazarı’nda ortaya çıkmış ve birkaç ay içerisinde de küresel bir sağlık problemi olarak dünyayı sarmaya başlamıştır (Chakrabhorthy ve Maity, 2020: 2). Covid-19 virüsü çok geçmeden Türkiye’yi de etkisi altına almış ve ilk vaka 11 Mart 2020, ilk ölüm ise 17 Mart 2020’de yaşanmıştır (Bostan, Erdem, Öztürk, Kılıç ve Yılmaz, 2020: 4).

Coğrafi bölge, etnik köken ve iklim fark etmeksizin birçok farklı ülkede görülen ve insan yaşamını tehdit eden Covid-19 virüsünün belirtileri arasında ateş, öksürük ve nefes darlığı bulunmakta ve bu virüse yakalanan insanların çoğu tedaviye ihtiyaç duymadan iyileşmekteyken yine birçok insanda zatürre, nefes alma zorluğu ve hatta ölümle karşılaşabilmektedir (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadınlar ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021; 105).

Covid-19 virüsünün ardından Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 11 Mart 2020’de ilan edilen pandemi (Sağlık Bakanlığı Covid-19 Bilgilendirme Platformu) nedeni ile birlikte birçok kamu ve özel sektörlerinde zorunlu önlemler ve değişiklikler yapılmıştır. Bu önlemler ve değişikliklerden payını alan sektörlerden birisi de sağlık sektörü olmuştur. Bununla birlikte sağlık sektörü, ihtiyaç duyulan ve önemi daha da artan sektör haline gelmiştir.

Yoksun bölgelerde yaşayan bu savunmasız grupların kendilerini idame edebilme düzeyleri, salgından önemli boyutta etkilenebilmektedir (Wang ve Tang, 2020). Covid-19 salgını BM’nin öncelikli planları arasına girmiştir. Bu kapsamda BM, 26 Mart

2020’de “Covid-19 Küresel İnsani Yardım Planı” adı altında kırılğan ülkelerin korona virüsle mücadelelerini destekleme amacı gütmüştür (Birleşmiş Milletler Türkiye). Bu plan dahilinde BM, Güney Amerika, Afrika, Orta Doğu ve Asya’da yer alan 51 ülkede 2 milyar dolarlık bir bütçeyi Covid-19 salgını mücadelesi için oluşturmuştur (Birleşmiş Milletler Türkiye). Bu yardım planının uluslararası STK’ların koordinasyonu ile BM kuruluşları tarafından hayata geçirilmesi amaçlanmıştır (Birleşmiş Milletler Türkiye). Bu amaç dahilinde yapılması hedeflenenler aşağıdaki gibidir;

- Virüsün test edebilmesi gerekli laboratuvar donanımları ile insanların tedavisi için tıbbi malzeme tedarik edilecek,
- Kamp ve yerleşim yerlerine el yıkama istasyonları kurulacak,
- İnsanların kendilerini ve başkalarını virüsten nasıl koruyabileceğine ilişkin kamu bilgilendirme kampanyaları yürütülecek (Birleşmiş Milletler Türkiye).

İnsani yardımdan sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı Mark Lowcock; yardım planı dahilinde, BM’nin Merkezi Acil Yardım Fonu’ndan (CERF) 60 milyon dolarını serbest bırakma ve bununla birlikte CERF’in insani yardım çalışmaları içerisinde Covid-19 salgını ile mücadeleye olan desteğini 75 milyon dolara yükseltme kararı almıştır (Birleşmiş Milletler Türkiye).

BM’ye üye devletler, birçok ülkede 100 milyonu aşkın insanın yalnızca BM’nin insani yardımına muhtaç kişilere yaptıkları yardımların devamlılığının yanı sıra bir de Covid-19’la mücadele kapsamında kırılğan ülkelerin, bu mücadelede geride kalmamaları adına maddi destek sağlanması hedeflenmiştir (Birleşmiş Milletler Türkiye). CERF tahsisatı içerisinde, Dünya Gıda Programı (WFP) tedarik zincirinin sürekliliği ve yardım malları ile yardım çalışanlarının naklinin gerçekleştirilmesi, WHO tarafından salgının yayılımının sınırlandırılması ve bazı kuruluşların kadınlar ve kız çocukları, sığınmacılar ve ülke içinde yerinden edilmiş insanlar dahil Covid-19 salgınından en fazla etkilendiği düşünülenlere insani yardım ve koruma sağlaması yer almaktadır (Birleşmiş Milletler Türkiye).

Kendi başlarına Covid-19 salgını ile mücadele edebilecek imkânı olamayan ve BM tarafından kırılğan olarak adlandırılan bu kitlelere yardım edilmediği takdirde,

salgından kurtulmak ve eski düzene geri dönmek uzun sürebilir. Yayılma konusunda herhangi bir ayırım gözetmeyen bu virüse uluslararası boyutlarda önlemler alınması gerekmektedir. Bu nedenle uluslararası kuruluşların ve gelişmiş ülkelerin, salgının seyrini kontrol altına alabilmek için bu kırılgan ülkelere ve kitlelere yardımda bulunmaları ve bu hususta bütçe ayırmaları son derece önemlidir.

Uluslararası kuruluşlar, salgın döneminin olumsuzluklarından daha derinden etkilenebilecek mülteci, göçmen ve sığınmacı konumundaki insanların pandemi döneminde yaşadıkları veya yaşayabilecekleri ekstra sorun ve mağduriyetlerini minimum kılmayı hedeflemişlerdir. Bu kapsamda WHO ile sağlık ve göç ekibi tarafından hazırlanan “Kamp Dışı Ortamlardaki Mülteci ve Göçmenler İçin Coronavirüs Hastalığına (Covid-19) Karşı Hazırlıklılık, Önleme ve Kontrol- Geçici Rehberi” 17 Nisan 2020 tarihinde yayımlanmıştır. Yayımlanan bu rehberin amacı içerisinde Covid-19’la mücadele kapsamında uluslararası çabaların bir parçası olarak göçmenler ve sığınmacılar bulunmaktadır. Bu çabalar, pandemi dönemine yönelik küresel bir çözüm arayışı içerisinde bulunurken aynı zamanda bulunan çözümlerin insan hakları yükümlülükleri, göçmen hukuku ve uluslararası çalışma standartları gibi uluslararası belgelere ve standartlara uyumlu olması gerekmektedir (WHO, 2020: 1).

Bu bahsedilen uluslararası belgelere taraf olan ülkelere pandemi sürecinde dikkat edilmesi gereken hususların yer aldığı ve WHO tarafından yayımlanan geçici rehberde, ülkelerin öncelik vermesi gereken ilkeler ve tavsiyeler listelenmiştir. Bu ilkeler şu şekildedir;

1. Mümkün olan en yüksek standartta fiziksel sağlık ve ruh sağlığından yararlanma hakkı,
2. Sağlık hizmetlerine hakkaniyetli erişim ve ayrımcılık yapmama,
3. Mülteci ve göçmenler için insan odaklı, kapsayıcı, çocuklar ve toplumsal cinsiyete duyarlı sağlık sistemleri,
4. İşyerlerinde eşit muamele (mülteci ve göçmen çalışanların sağlık ve sosyal güvenlik sigortası kapsamına alınmaları),
5. Hükümetin tamamı ve toplumun tümü yaklaşımları ve iş birliği,
6. Mülteci ve göçmenlerin katılımı ve sosyal içerme (karar alma sürecine dahil edilmeleri) (WHO, 2020: 1-2).

Tüm dünyayı etkisi altına alan ve yaşam standartlarının belirleyici durumuna gelen Covid-19 virüsü ve hemen ardından gelen pandemi süreci elbette ki göçmenleri, sığınmacıları ve savaş mağduru insanları da etkilemiştir. Covid-19 virüs salgını huzurevleri, sığınma evleri ve yetersiz hijyenik koşullara sahip mülteci kampları dahil olmak üzere savunmasız ve toplu halde yaşayan insanların hayatlarını riske atmaktadır (Shmitt, 2020: 177). Bu noktada sunulan ek kamu hizmetleri, bu insanların içerisinde bulundukları durumdan en zararsız şekilde çıkmalarına yardımcı olabilecektir. Çünkü uluslararası kuruluşların, ülkelerin, sosyal toplum kuruluşlarının ve yapılan yardımların dışında, kaynakları olmayan veya yetersiz olan bu insanlara sunulabilecek her hizmet, sürecin daha rahat atlatılabilmesine yardımcı olacaktır.

Başka ülkelerde yaşayan sığınmacı ve göçmen nüfusunun Covid-19 salgını döneminde çifte mağduriyet yaşamamaları adına yapılan uluslararası yardım ve desteklerin yanı sıra ulusal boyutta sunulan hizmetlerin de önemi büyüktür. Kamu hizmetlerinde, iş ve sosyal yaşam alanlarında getirilen yeni düzenlemeler nedeniyle, Türkiye'ye sığınan geçici koruma altındaki Suriyelilerin mağduriyet yaşamamaları için özellikle kamu hizmeti alanında birçok yenilik yapılmıştır.

Sığınmacı ve göçmen kabul eden ev sahibi ülkelerin, Covid-19 virüsü ve salgını kapsamında alabilecekleri hizmetlerin ayrıntılarına yer verilen resmi yönergelerin, afişlerin ve diğer önemli bilgilerin göçmen toplulukların konuştukları dillere tercümesinin yapılması; sosyal medya, kısa mesaj veya elçilikler aracılığıyla salgın döneminde bu insanlara ulaştırılması da önem arz etmektedir (Dikmen, Budak, Budak, Özkan ve İlhan, 2020: 329). Yapılan hizmetlerin, göçmenler tarafından bilinirliğinin artırılması sunulan hizmetin verimini artırabilmektedir. Bu konuda, savaş ortamından kaçan ve Türkiye'ye sığınan geçici koruma altındaki Suriyelilerin de kendi dillerinde Covid-19 salgını kapsamında bilgiler içeren internet sitesi, afiş, broşür vb. araçlarla bilgilendirilmeleri sağlanmaktadır (Dikmen, Budak, Budak, Özkan ve İlhan, 2020: 329).

Sihhat Projesi'nin devamı niteliğinde düzenlenen Sihhat 2 Projesi geçici koruma altındaki Suriyelilerin, göçmenlerin ve ikincil koruma altındaki bireylerin Türkiye'de kaldıkları süre boyunca sağlık sisteminden en verimli ve kaliteli şekilde faydalanmalarını hedef edinmiştir (Sihhat Projesi). Sunulan hizmet ve gerçekleştirilen

faaliyetler arasında Covid-19 müdahalesi için dağıtılacak ürünlerin tedariki yer almaktadır (Sıhhat Projesi).

Türkiye'ye sığınmacı olarak geldikleri gün itibariyle milyonlarca sığınmacı Suriyeliye sağlık hizmeti kapsamında birçok hizmet sunulmuştur. 2011 yılı itibariyle sağlık hizmeti sunulan toplam Suriyeli sayısı, hizmet basamakları ve 2022 yılına ait bir yıllık veri ile birlikte Tablo 9'da ayrıntılı şekilde sunulmuştur.

Tablo 9: Sığınmacılara Sunulan Sağlık Hizmetleri (2022)

81 İl Sağlık Hizmeti Verileri		2022 Genel Toplam	2011–2022 Genel Toplam
Poliklinik Sayısı	Birinci Basamak	12.054.891	45.983.396
	İkinci ve Üçüncü Basamak	8.629.468	68.009.378
	Üniversite/Özel Hastane	550.470	2.687.191
Toplam		21.234.829	116.678.965
Yatan Hasta Sayısı	İkinci ve Üçüncü Basamak	348.626	3.318.270
	Üniversite/Özel Hastane	49.057	244.741
Toplam		397.683	3.563.011
Ameliyat Sayısı	İkinci ve Üçüncü Basamak	297.557	2.784.346
	Üniversite/Özel Hastane	28.036	123.516
Toplam		325.593	2.907.862
112 ASH Sayısı	Sınırdan Alınan	2.727	65.355
	Ülke İçinde Müdahale Edilen	208.472	1.135.615
Toplam		211.199	1.200.970

Kaynak: T.C. Sağlık Bakanlığı, 2022: 151

2011 yılından itibaren Türkiye'deki sayıları yaklaşık 3 milyon olan Suriyeli sığınmacılar acil sağlık hizmetleri ve basamaklı sağlık hizmetleri dahil birçok hizmetten faydalanabilmektedir. Tablo 9'da paylaşılan sağlık hizmetinden faydalanan kişi sayılarının verilerine Geçici Sağlık Merkezlerinde tedavi gören Suriyeliler de eklenmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2022: 151).

3.1.3. Sunulan Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Şekilleri

Türkiye’ye sığınan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli yabancılar acil sağlık hizmetleri ile diğer üç basamaktaki sağlık hizmetlerinden Genel Sağlık Sigortasının karşıladığı kadarıyla ücretsiz olarak yararlanabilirler. Bu durum Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 27. maddesinde şu şekilde açıklanmıştır; “*Sağlık hizmetleri geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında, Sağlık Bakanlığı’nın kontrolü ve sorumluluğunda yapılır veya yaptırılır.*” Konuyla ilgili 2014 yılında yürürlüğe konulan, Geçici Koruma Yönetmeliği’ne istinaden çıkartılan ve sağlık hususunda ki çalışma esaslarını düzenlemek amacıyla sunulan yönergede “Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar” aynı başlık altında ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir.

Suriyeli sığınmacı bireyler ikamet ettikleri ilin İl Göç İdaresi Müdürlüklerince verilen ve “Geçici Koruma Kimlik Belgesi”yle Türkiye’nin her ilinde acil sağlık hizmetlerinden faydalanabiliyorlarken birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerini ancak kayıtlı oldukları ilde alabilmektedirler (Bursa Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü, 2017: 43-46). Bunun yanında üniversite ve özel hastanelere doğrudan başvuruları mümkün olmayan Suriyeliler ancak sevk edilmeleri halinde bu kuruluşlardaki hizmetlerden faydalanabilmektedirler (Bursa Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü, 2017: 47).

Geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacılar, Türkiye’de her basamaktaki sağlık hizmetlerinden faydalanırken aldıkları sağlık hizmetlerinin bedelleri, Sosyal Güvenlik Kurumları Bakanlığı tarafından yapılan GSS için belirlenen bedeli geçmediği sürece ücret ödemezler (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2011).

Sunulan sağlık hizmetlerinden faydalanmak isteyen bazı Suriyeli sığınmacılar Türkçe diline hâkim olmamalarından dolayı ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların önüne geçebilmek için Sağlık Bakanlığı tarafından sığınmacılara 7/24 ücretsiz tercümanlık hizmeti de sunulmaktadır. Bu hizmet Sağlık Bakanlığı’na bağlı Uluslararası Hasta Destek Birimi tarafından “Uluslararası Hasta Destek Birimi Tercümanlık ve Çağrı Merkezi” isimli birim tarafından sunulmaktadır. Tercümanlık hizmeti, Almanca, Farsça, Rusça, Arapça, İngilizce, Fransızca olmak üzere altı farklı dilde sunulmaktadır

(Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadınlar ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 97)

3.1.4. Sunulan Sağlık Hizmetlerinde Yaşanan Sorunlar

Türkiye'ye sığınan Suriyeliler, geçici koruma statüsü altında çalışma, yaş ve sağlık durumlarına bakılmaksızın GSS'den faydalanmaktadırlar. Suriyeli sığınmacıların tedavi ve ilaç masraflarının bir bölümü GSS kapsamında karşılanmaktadır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2011). Fakat Suriyelilerin sunulan bu sağlık hizmetlerinden faydalanmalarında karşılarına çıkabilecek sorunlar mevcuttur. Bununla birlikte sağlık hizmetinin sunumu aşamasında Suriyelilerden kaynaklanan sorunlar da bulunmaktadır. Bu başlık altında tespiti yapılmış ve literatürde yer almış sorunlar incelenecek, sunulan sağlık hizmetinin etkinliği tartışılacaktır.

Suriyeli sığınmacılar iş yeri açmaları, gayrimenkul satın almaları gibi durumlarda Türk vatandaşları gibi vergi ödemekle yükümlüdür. Bununla birlikte bir iş yerinde sigortalı çalışması halinde sigorta primleri de tıpkı yine Türk vatandaşları gibi yatırılması gerekmektedir. Fakat GSS'den faydalanabilmek için sigorta primlerinin yatırılmasını şart değildir. Suriyeli sığınmacılar herhangi bir sigorta primi ödemesine bakılmaksızın GSS tarafından karşılanan tutar kadarınca ücretsiz sağlık hizmetinden faydalanabilmektedirler (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2011). Bu konuyla ilgili kamuoyunda Suriyeli sığınmacıların ücretsiz sağlık hizmetlerinden faydalandığı şeklinde haberler mevcuttur. Kamuoyuna yansıyan ücretsiz veya bedava sağlık hizmeti ancak vergi mükellefi olmayan, çalışmayan veya kayıt dışı çalışan Suriyeliler için geçerli olduğu söylenebilir. Kamuoyuna yansıyan haberler içerisinde, “Yurttaşlar ilaç katkı payı öderken Suriyeliler ödemiyor!” (Cumhuriyet Gazetesi, 26.05.2023), “Suriyeli mülteciler dosyası: Sağlık hizmetleri bedava” (BBC News Türkçe, 8.10.2015) ve “Suriyelilere ücretsiz, Türkler'e ücretli sağlık hizmeti” (Ege Telgraf, 31.05.2023) gibi haber başlıkları yer almaktadır. Kamuoyuna yansıyan bu haber başlıkları tam olarak doğruyu yansıtmamakta ve okuyucu üzerinde yanıltıcı etki yaratabilmektedir. Yardım kuruluşları tarafından toplanıp harcanan bazı tutarların, kamu bütçesinden çıkan tutarlarmış gibi kamuoyunda lanse edilmeye çalışıldığı da yapılan çalışmalarda gözlemlenmiştir (Özipek ve Tanrıkulu, 2021: 56-60)

Sığınmacı Suriyelilerin sağlık harcamaları konusunda fazladan maliyet oldukları düşünülmektedir (Gençler, 2020: 126). Bunun nedeni olarak kayıt dışı çok fazla Suriyeli çalışanın olması ve kayıt dışı çalışan Suriyelilerin sigorta primi ödenmemesine rağmen GSS'den faydalanabiliyor olması olarak görülebilir.

Bir kişi (uyruğu fark etmeksizin) Türkiye’de sigortalı bir işte çalışıyor olması halinde Sosyal Güvenlik Kurumu’na (SGK) ödenmesi gereken primler asgari ücret üzerinden Tablo 10’da işlenmiştir.

Tablo 10: Asgari Ücret ve Prim Ödenekleri (Temmuz 2023 İtibariyle)

Net Asgari Ücret		İşverene Maliyeti	
Asgari Ücret	13.414,50 TL	Asgari Ücret	13.414,50 TL
SGK Primi %14	1.878,03 TL	SGK Primi %15 (İşveren Payı)	2.079,25 TL
İşsizlik Sigorta Primi %1	134,15 TL	İşveren İşsizlik Sigorta Primi %2	268,29 TL
Net Asgari Ücret	11.402,32 TL	İşverene Toplam Maliyeti	15.762,04 TL

Kaynak: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın resmi web sayfasında yayınlanan veriler düzenlenerek hazırlanmıştır. <https://www.csgb.gov.tr/askari-ucet/> (29.09.2023).

Temmuz 2023 itibariyle asgari ücretle çalışan bir işçi için brüt ücret üzerinden toplamda 2.012 TL, işverenin çalıştırdığı işçi için 2.347 TL, toplamda yaklaşık 4.359 TL SGK’ya ödenmesi gereken bir prim tutarı mevcuttur (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı). Bir farklı açıklamayla, Türkiye’de bir kişinin kayıt dışı çalışması halinde SGK’ya iletilmeyen sigorta prim tutarı aylık 4.359TL’dir.

ILO'nun 2017 yılında TUIK verilerine dayanarak hazırlamış olduğu çalışmada, Türkiye’de işgücü piyasasına katılmış Suriyelilerin yaklaşık %97’sinin (930.000) kayıt dışı çalıştığını tespit etmiştir. Bu istatistiğe göre 2017 yılı verilerine göre SGK yaklaşık 7 milyar liralık bir ek gelir elde edememiştir (ILO, 2017). Bu verileri 2023 yılı prim tutarları üzerinden değerlendirdiğimizde SGK’nın elde edemediği bir yıllık prim tutarı yaklaşık 48 milyar liradır. Kayıt dışı çalışan birçok Suriyelinin sigorta primleri yatırılmadan GSS’den faydalanması ve bu sığınmacıların maliyetlerinin ilgili kurum bütçelerinden harcanıyor olması hem Suriyelilerin kamuoyu ve toplum tarafından tepki gördüğü hem de SGK bütçesi için büyük kayıp olduğu düşünülebilir.

Türk vatandaşları, gelirleri bakımından prim yükümlüsü olurken Türkiye’deki Suriyelilerin GSS’den faydalanmak için sadece sığınmacı olmaları yetmektedir. Aldıkları sağlık hizmetinin belirli bir süre kısıdı bulunmaması, faydalandıkları sağlık hizmetleri nedeniyle bu kişilere yönelik kamuoyunda olumsuz düşüncelerin artmasına neden olmuştur. (Gençler, 2020: 126).

Sadece basın ve medyada değil toplum içerisinde de olumsuz düşüncelerin var olduğunu gösteren Erdoğan tarafından 2019 yılına yapılan Suriyeliler Barometresi adlı çalışmada Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara karşı olan yaklaşım ve davranışlarda değişim olduğu ortaya konulmuştur. Söz konusu bu durum, Türk toplumuna yapılan anket sonucu Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifade olarak 2017 yılında en çok verilen cevabın “Zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlar” olduğu görülürken (%57,8) 2019 yılına gelindiğinde ise en çok verilen cevabın “Bizi ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlar” görüşü (%42,0) olarak değiştiği ortaya konulmuştur. (Erdoğan, 2019: 55).

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin, ev sahibi ülkedeki vatandaşlar veya sağlık çalışanları tarafından ayrımcılığa ve eşitsizliğe maruz kalabilme düşüncesi de bir başka problem olarak ortaya çıkmaktadır. Konu ile ilgili Avrupa Komisyonu, Covid-19 sürecinde yabancı uyruklu bireylere karşı ayrımcı ve hatta şiddet içerikli olaylarda artış yaşandığını gösteren raporlar hazırlamıştır (Doğan ve Pekasil, 2020: 285). Uluslararası nitelik taşıyan bu rapor Covid-19 salgını nedeniyle oluşan kaos ortamının insanların göçmen veya sığınmacılara önyargılı davranmaya sevk edebildiğini göstermiştir. Suriyelilere yönelik uyum politikalarının arttırılması ile sunulan hizmetin etkinliğini ve kalitesini artırılabilceği ön görülebilir.

Kamuoyunda yükselen sağlık sorunlarından biri de Suriyeli sığınmacıların devlet hastanelerinde öncelikli hasta pozisyonunda sıra beklemeden muayene olabildikleridir. Bu iddianın doğru olmadığı ve hastaların öncelikli muayene edilebilmesi için gerekli durumların Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan genelgede belirtilmiştir (Türetken, 2018). Bu gibi iddialar gerçeği yansıtmasa da toplum içerisinde bir huzursuzluk yaşandığı düşünülebilir.

Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerini sadece ikamet ettikleri illere bağlı devlet hastanelerinden almaları mümkündür (Bursa Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü, 2017: 47). Bu konuda karşılaşılabilecek sorunlardan birisi bu sığınmacı kişilerin mobil olmalarıdır (Erdoğan, 2020). Yani Göç İdaresi Başkanlığı ve valiliklerin uygun gördükleri illerde ikamet etmek yerine bulundukları İl Göç İdaresi'nin izni olmadan Türkiye içerisinde farklı bir ile taşınmalarıdır. Bu durum, Suriyeli sığınmacı farklı bir şehirde bulunması halinde sığınmacı kişilerin sağlık hizmetinden faydalanamadığı anlamına gelmektedir. Sadece ikamet illerinde sağlık hizmeti alabilmesiyle ilgili yapılan uygulama, Suriyelileri kontrol altında tutmak için gerekli bir yaptırım gibi görünse de bu kişilerin mobil olmaları sorunu karşısında sağlık hizmetlerinden faydalanamadığı söylenebilir.

T. C. Sağlık Bakanlığı'nın sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanabilen geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin, özellikle Covid-19 salgını döneminde yayımlanan bilgi içerikli afişlere, broşürlere ve hastanede bulunan tercüman desteğine rağmen hastane ortamında dil bariyerini aşamayacakları konusunda önyargıları bulunmaktadır (Türkiye Psikiyatri Derneği, 2020). Kişilerin haklarından ve sağlık alanında sunulan hizmetlerden haberdar olmaması, kişinin hastaneye gitmemesine sebep olabilir. Bu gibi durumlarda sığınmacı kişilerin salgına veya mevcut herhangi bir salgının büyümesine yol açabilir. Sağlık hizmetinin Suriyeli sığınmacılara sunulması fakat sığınmacıların bahsi geçen çekinceler nedeniyle hastanelere gitmemesi sunulan hizmetin halen iyileştirilebilir yönlerinin olduğunu göstermektedir.

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği'nin (SGDD) hazırladığı (2020) anket çalışmasında "Covid-19 Salgınının Türkiye'de Mülteciler Üzerindeki Etkilerinin Sektörel Analizi" yapılmıştır. Çalışmada yer verilen Covid-19 salgını döneminde sağlık hizmetlerinden yararlanabilme durumuna karşı verilen cevaplar şu şekildedir; %23,18 evet, %60,6 başvurmadım ve %15,23 hayır. Verilen hayır cevabının sebepleri ise %46,94 evden çıkmıyor, %24,49 kurumu kapalı sanma, %6,12 eksik belge, %6,12 eksik bilgi ve %4,08 tercüman eksikliği şeklinde açıklanmıştır (s: 18).

Suriyeli yabancıların bilgi eksikliği nedeniyle sınır dışı edilme, alıkonulma veya ailesinden ayrılma gibi kaygılar barındırmasıyla Covid-19 belirtilerini saklama eğilimi göstermesi söylenebilmişlerdir (Doğan ve Pekasil, 2020: 284). Eğer bilgi eksikliği

nedeniyle Suriyeli birey, virüs belirtilerine sahip olsa bile çekinceleri nedeniyle sağlık hizmetinden faydalanmak istememesi halinde özellikle böyle bir dönemde, kişi hem topluma hem de kendisine karşı tehdit oluşturacağı düşünülebilir.

Sağlık alanında sunulan hizmetlerin bilinirliğinin artırılması ve bununla ilgili sağlık okuryazarlığının artırılması bu kişilerin Türkiye’de kaldıkları süre boyunca almış oldukları sağlık hizmetinin kalitesini arttıracak ön görülebilir. Sağlık okuryazarlığının artması ile literatüre yansımış bilgi eksikliği nedenli sorunların önüne geçilebileceği düşünülebilir. Buna ek olarak ülke içerisinde yaşamına devam eden sığınmacılara sağlık hizmetini ancak bulundukları ikamet illerinde alabilecekleri ve zorla sınır dışı edilmeyecekleri gibi bilgiler içeren, sahip oldukları hakların ve yükümlülüklerin anlatıldığı bir eğitimin sunulması da faydalı bir uygulama olarak görülebilir.

Geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler, barınma merkezlerinde veya konutlarda yaşamaktadır. Bu yaşam alanlarının birçok insanla paylaşılması Suriyelilerin Covid-19 döneminde uyulması gereken hijyen unsurlarına dikkat etmesini ve mesafe kurallarına uymasını zorlaştırmıştır (Brito, 2020: 1). Bu şekilde yüksek yoğunluklu ortamlarda yaşayan kişiler, Covid-19 virüs salgını açısından son derece riskli bir ortam oluşturmuştur (Musa, Ajayi ve Kemp, 2020: 3). Bu durum da yine ortamda yeni hastalıkların oluşmasına ve mevcut hastalıkların yayılmasına ve hatta salgına dönüşmesine yol açabilir. Suriyelilerin sağlık konusundaki alışkanlıkları hususunda gerekli önemi vermemesi, Türkiye’de sunulan sağlık hizmetinin kalitesini ve toplum refahını etkileyebilir. Bunun önüne geçebilmek ve sunulan sağlık hizmetinin verimini arttırabilmek için sığınmacılar içerisindeki sağlık okuryazarlığının artırılmasının faydalı olacağı düşünülebilir.

2011 yılı itibariyle Türkiye’de sığınmacı konumunda yaşamlarına devam eden Suriyelilere GSS kapsamında ücretsiz sunulan sağlık hizmeti içerisinde yaşanan sorunlar listelenmiştir. Suriyeli sığınmacıların almış oldukları sağlık hizmetinin etkinliği sorgulandığı zaman, alınan hizmetin kalitesini ve faydasını arttırmak amaçlı yapılması gerekenlerin olduğu görülmektedir. Kayıt dışı çalışmanın önüne geçilmesi üzerine çalışmalar yürüterek Suriyeli sığınmacıların SGK üzerinde oluşturmuş olduğu mali yükün hafifletilebileceği ön görülebilir. Bunun yanında kamuoyunda ve toplumda oluşan önyargılar ve olumsuz düşüncelerle birlikte doğru bilinen yanlışların, toplumsal

uyumu zorlaştıracacağı düşünülebilir. Suriyeli sığınmacılar için uyum artırıcı politikalar yürütülmesi ve sağlık okuryazarlığı üzerinde durulması, mevcut sağlık hizmetinin verimini artıracığı ön görülebilir. Bunun yanında literatüre yansımış sorunlar üzerine yoğunlaşılması hem Suriyeli sığınmacıların hem de Türk vatandaşlarının aldıkları kamu hizmetinin verimini ve sunulan hizmetin etkinliğini arttıracığı düşünülebilir.

3.2. Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Eğitim Hizmetleri

Ülkesinde yaşanan şiddet olaylarından kaçıp Türkiye'ye sığınan ve geçici koruma statüsü altında alınan yaklaşık 4 milyon Suriyeli bulunmaktadır. Bu Suriyelilerin acil ihtiyaçları, toplu göç akınının başladığı dönemlerde kamplarda, çadır kentlerde ve geçici barınma merkezlerinde karşılanmaya çalışılmıştır. Bu merkezlerde acil ve insani ihtiyaçları karşılanan Suriyeli sığınmacılara eğitim ve sağlık hizmeti de ücretsiz olarak sunulmaktadır. Kamplarda bu hizmetlerin sunulması için gerekli düzen sağlanmıştır. Sayılarının artmasıyla sosyal hayata karışan sığınmacıların eğitim ve sağlık ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı sorusuna yanıt aranmış ve uluslararası kuruluşların da bütçe destekleriyle çeşitli politikalar uygulanmaya konulmuştur (Göç İdaresi Başkanlığı).

3.2.1. Sunulan Eğitim Hizmeti Amaç ve Önemi

Eğitim hizmeti Türkiye'de kalış süreleri belli olmayan Suriyeli insanlara sunulmasının önemi içerisinde bu insanların entegrasyonunu artırmak ve topluma uyumunu sağlanmasının yanında kişisel gelişimlerinin sağlanmasına da destek olacağı düşünülebilir. Kişilerin Türkiye'de kaldıkları süre boyunca iş imkanlarını arttıracak ve geçimlerini sağlamalarına yardımcı olacak bu hizmetin ücretsiz sunulması ve bu hizmetten hiçbir Suriyelinin dışlanmaması da sunulan bu eğitim hizmetinin önemli yanlarından. Ayrıca Suriyeli çocuklar da Türkiye'de kaldıkları süre boyunca eğitim hizmetinden geri kalmamış olacaklardır. Eğitim hizmetinin bu noktada, Suriyelilerin yaşam standartlarını ve refah düzeylerini artırması bununla birlikte Suriye'ye geri dönmeleri halinde okul çağındaki çocukların ve kurslardan yararlanan insanların entegrasyonunu daha kolay hale getireceği düşünülebilir.

Türkiye'ye sığınan Suriyeli çocuk nüfusuna eğitim hizmetinin sunulmasıyla bu çocukların sosyalleşebilmeleri sağlanabilirken meslek sahibi kimseler haline gelip topluma entegre olabilmelerinin de önü açılmış olacaktır (Gençler, 2020: 125).

3.2.2. Sunulan Eğitim Hizmeti Türleri

Türkiye'de eğitim sistemi iki temel şekilde sunulur. Bunlar yaygın eğitim ve örgün eğitimidir. Bu eğitim türlerinin dışında Suriyeli sığınmacı ve göçmenler için MEB, Göç İdaresi Başkanlığı ve uluslararası kuruluşlarca yürütülen eğitim faaliyetleri de bulunmaktadır.

3.2.2.1. Örgün Eğitim

Örgün eğitim olarak adlandırılan okul öncesi eğitim (kreşler, gündüz bakım evleri ve anaokulları), ilköğretim (ilkokul ve ortaokul), orta öğretim (lise) ve yükseköğretim (üniversitelerin meslek yüksekokulları, lisans, yüksek lisans ve doktora programları) kurumlarını içerir. İkinci bölüm olan yaygın eğitim ise (hayat boyu öğrenme), örgün eğitim yanında ve dışında kalan tüm eğitim ve öğretim faaliyetlerini kapsamaktadır (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadınlar ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 113).

Bu örgün eğitim sistemi içerisinde yer alan faaliyetler 6-17 yaş aralığının eğitimini kapsayan (ilköğretim ve orta öğretim) ve MEB tarafından sunulan eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarına olduğu gibi geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere de zorunlu ve ücretsiz bir şekilde sunulmaktadır. Söz konusu eğitim hizmetiyle ilgili düzenleme Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 28. maddesinde düzenlenmiştir.

Türkiye'de geçici koruma altında olan Suriyeli çocuklar ve gençlerden oluşan yitik ve kayıp bir nesil ortaya çıkmaması için Türkiye'de eğitim konusu hem ulusal hem de uluslararası kurum ve örgütlerce desteklenmiştir. MEB tarafından Suriyelilere sunulan örgün eğitim hizmeti iki ayrı çerçevede yürütülmektedir.

Bunlardan ilki, Türkiye'nin dört bir yanına dağılmış ve sosyal hayata karışmış Suriyelilere yönelik sunulan eğitim hizmetidir. Bu kapsamda geçici koruma altına alınan Suriyeli öğrenciler mevcut eğitim sistemine dahil edilmiştir ve Ekim 2022

verilerine göre Türkiye’de eğitim sistemine dahil edilen Suriyeli öğrenci sayısı 762.414 olarak kaydedilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı 2023 Bütçe Sunuşu, 2022: 113).

İkinci uygulama ise; Suriyelilerin çok yoğun bir şekilde ve bir arada yaşadığı şehirlerde ve onlar için oluşturulmuş Geçici Barınma Merkezleri’nde (kamplar), onlara özel olarak hazırlanmış bir programıyla kendi dillerinde ve kendi gönüllü eğitim görevlilerinin desteğiyle yürütülen faaliyetlerdir. Eylül 2019 itibariyle 11 ilde toplam 119 Geçici Eğitim Merkezi (GEM), Suriyeli sığınmacılara eğitim hizmeti sunmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı 2020 Bütçe Sunuşu, 2019: 102). Bu program kapsamında Suriyeli çocuklar Arapça dilinde Türk müfredatına uygun eğitim almaktadırlar (Gençler, 2020: 125). 2020 yılına kadar sürdürülmesi planlanan GEM’lerin görevi 2019-2020 eğitim yılı sonu itibariyle sonlandırılmıştır (MEB 2021 Bütçe Raporu: 112).

2019 yılında ders döneminden geri kalmaması için derhal okula yazdırılan fakat derslerini anlaması, arkadaşları ve öğretmenleri ile iletişim kurabilecek yeterlilikte Türkçe seviyesi olmayan yabancı öğrencilerin eğitim sistemine uyumlarını arttırabilmek için MEB tarafından 26 ilde “uyum sınıfları” kurulmuştur. Bu uyum sınıfları kapsamında eğitim görecektir öğrenciler Türkçe Yeterlilik Sınavıyla belirlenir ve 60 puanın altında kalan öğrenciler uyum sınıflarında bir dönemlik ücretsiz Türkçe dersi alırlar. Dönem sonunda tekrarlanan Türkçe Yeterlilik Sınavı’ndan gerekli puanı alan yabancı uyruklu öğrenciler geldikleri şubelere geri gönderilirler (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadınlar ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 150). Sunulan eğitim hizmetinin verimini arttırmak için başlatılan bu uyum sınıfları uygulaması Suriyeli çocukların derslerini anlamalarına yardımcı olmakla birlikte öğretmen ve öğrencilerle sosyalleşebilme imkanı da kazandırır. Bununla birlikte sosyal hayatlarında da uyumu kolaylaştıracağı için Suriyeli çocuklar için önemi büyüktür.

Ayrıca uluslararası fonlardan da yararlanarak Suriye uyruklu yabancıların Türkiye’de yoğun yaşadığı il ve bölgelerde prefabrik, çelik konstrüksiyon ve betonarme okul inşa edilmek suretiyle 220 okul ve 5.320 ek derslik hizmete açılmış ve toplamda 159.600 öğrencinin eğitim alması sağlanmıştır (MEB 2020 Bütçe Sunuşu, 2019: 103).

Türkiye’de eğitim hizmetinden faydalanan Suriyeli öğrencilerin eğitim ve öğretim faaliyetiyle ilgili her türlü iş ve işlemi kayıt altına alabilmek adına oluşturulmuş

Yabancı Öğrenci Sistemi'ne (YÖBİS) kayıtlı öğrenci sayısı Eylül 2019 itibariyle 39.178'dir (MEB 2020 Bütçe Sunuşu, 2019: 103).

Tablo 11: Türkiye'de ki Suriyeli Öğrencilere Ait Veriler (2022)

Eğitim Kademesi	e-Okul Sistemine Kayıtlı	YÖBİS'e Kayıtlı	Toplam
Okul Öncesi	48.426	2	48.428
İlkokul	335.116	102	335.218
Ortaokul	284.564	67	284.631
Lise	88.320	5.817	94.137
Toplam	756.426	5.988	762.414

Kaynak: (MEB 2022 Bütçe Sunuşu, 2023: 113).

AB tarafından Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin eğitim alanında desteklenmesi amacıyla *Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonlarının Desteklenmesi Projesi*'yle (2016) Türkiye'deki Suriyeli öğrencilerin acil eğitim ihtiyaçlarına yönelik destek sağlanmıştır (MEB 2020 Bütçe Sunuşu, 2019: 81). Bahsi geçen proje 2016 yılında hayata geçirilmiştir ve geçici koruma altına alınan Suriyeli çocukların Türkiye'de eğitim sistemine erişimlerini ve bu çocukların sosyal uyum konusundaki becerilerini geliştirmeyi amaç edinmiştir. MEB tarafından yürütülen proje Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı (FRIT) tarafından desteklenmektedir (PİKTES, 2016).

2018 yılında UNİCEF ile MEB iş birliğiyle yürütülen Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP) kapsamında alan taraması yapılarak kurslar açılmış ve eğitim sürecinden uzak kalan veya örgün eğitim imkanlarına erişemeyen 10-17 yaş aralığındaki Suriyeli öğrencilerin örgün eğitime dahil edilmesi hedeflenmiştir (MEB 2020 Bütçe Sunuşu, 2019: 82). HEP kapsamında örgün eğitime katılması sağlanan geçici koruma altındaki Suriyeli öğrenci verileri Tablo 12'de düzenlenmiştir.

Tablo 12: Hızlandırılmış Eğitim Programı Verileri (2019)

Şehir	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Toplam
Ankara	436	365	801
İstanbul	993	1.125	2.118
Gaziantep	707	759	1.466
Şanlıurfa	709	704	1.413
Hatay	816	1.253	2.069
Konya	201	269	470
İzmir	349	479	828
Adana	585	670	1.255
Mersin	632	609	1.241
Bursa	336	376	712
Kilis	173	184	357
Kayseri	256	161	417
Toplam	6.193	6.954	13.147

Kaynak: (MEB 2020 Bütçe Sunuşu, 2019: 83).

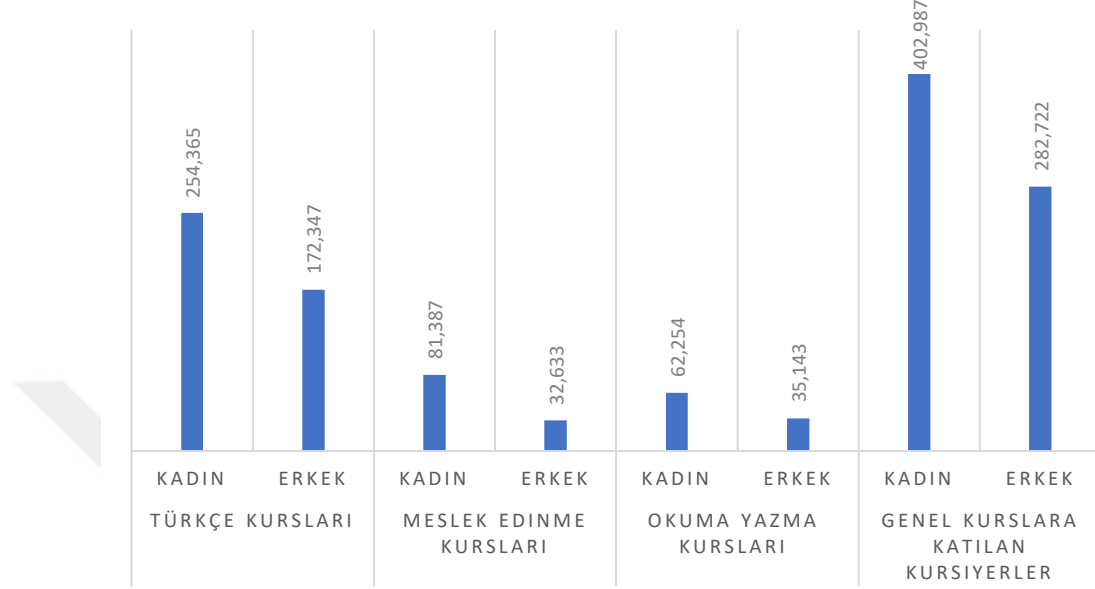
HEP kapsamında toplamda bir yıl içinde 13.147 geri kaldığı düşünülen sığınmacı çocuk, eğitim hayatına kaldığı yerden devam edebilme imkanı bulmuştur. Bu eğitim hizmeti de daha önce bahsedilen eğitim hizmetleri gibi Suriyeli sığınmacı çocuklara ücretsiz bir şekilde sunulmasının önemi büyüktür.

3.2.2.2. Yaygın Eğitim

Suriyelilerin Türkiye’de kaldıkları süre boyunca sosyal hayatlarını düzenleyebilmeleri, topluma uyum sağlayabilmeleri veya meslek edinebilmeleri için gerekli eğitim çalışmaları, yaygın eğitim adı altında düzenlenen programlarla desteklenmiştir.

Örgün eğitim faaliyetleri gibi yaygın eğitim faaliyetleri de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere sunulmaktadır. Bu kapsamda Suriyeli yabancılara sunulan kurs hizmetleri içinde Türkiye’de yaşamlarını kolaylaştırmak ve uyumu artırmak amacıyla Türkçe dil eğitimi ve günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecek gelir elde edebilecekleri mesleki beceri ve hobi kursları halk eğitim merkezlerinde sığınmacıların hizmetine sunulmuştur. Kamplarda ve halk eğitim merkezlerinde açılan bu kurslara 2014-2019 yılları arasında genel, mesleki ve teknik eğitim kurslarına 600.728, yabancı

dil Türkçe kurslarına ise 329.449 kişi katılım sağlamıştır (MEB 2020 Bütçe Sunuşu, 2019: 104).

Şekil 2: Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Yaygın Eğitim Faaliyetleri

Kaynak: MEB Raporu, 07.11.2020 e-veriler

Şekil 2’de görüldüğü gibi en çok tercih edilen ve başvuru alan kurs Türkçe kurslarıdır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kaldıkları süre boyunca Türkçe diline hakim olmalarının önemi büyüktür. Bunun nedeni ülkelerine geri dönecekleri güne kadar ki süreçte gündelik işlerini kendileri halledebilir, iş imkanı bulabilir ve kendilerini sosyal ortamlarda daha doğru ifade edebilirler.

MEB, Suriyeli çocuklara örgün eğitim hizmetleri yanında yaygın eğitim hizmetlerinde de faaliyetlerine devam etmiştir. Türkiye’deki yaşantılarını kolaylaştırmak, günlük ihtiyaçlarını gidermek, yeni iş olanakları bulmak ve Suriye’de yaşamış oldukları travmaları atlatmalarına yardımcı olabilecek mesleki beceri ve hobi kursları Suriyeli sığınmacıların hizmetine sunulmuştur (MEB, 2021 Bütçe Raporu: 113). 2014’ten 2020’ye kadar olan süreçte genel ve mesleki ve teknik kurslara 951.946, Türkçe kurslarına ise 440.003 Suriyeli sığınmacı katılım göstermiştir (MEB, 2021).

Türkiye’de 10 yılı aşkın süredir hayatlarına devam eden Suriyeli sığınmacıların sadece Türkiye’de kaldıkları süreçte değil geri döndükleri zaman kendi işlerini kurabilmeleri veya bir meslek bulabilmeleri için bu gibi kursların önemi büyüktür. Bu sayısının arttırılması ve açılan kurslara katılımın teşvik edilmesi, uyum politikası kapsamında gerekli olduğu düşünülebilir.

3.2.2.3. Diğer Eğitim Hizmetleri

Suriyeli sığınmacılara sunulan eğitim hizmetleri içerisinde MEB tarafından yürütülen yaygın ve örgün eğitimin dışında uluslararası kuruluşlar tarafından finanse edilen ve yine MEB tarafından yürütülen birçok proje bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından finanse edilen *Suriye Krizine Yanıt Olarak Türkiye’de Dayanıklılık Projesi: Yetişkinler İçin Türkçe Dil Eğitimi Projesi* (2019) kapsamında 18-57 yaş arasındaki Suriyeli yetişkinlere A1, A2 ve B1 seviyelerinde Türkçe dili eğitimleri verilmektedir. Bu eğitimler uzaktan ve yüz yüze olmak üzere düzenlenmektedir. Bu proje kapsamında “e-ogrenme.gov.tr” adresi üzerinden uzaktan eğitim alan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı 25.000 kişidir (MEB 2020 Bütçe Sunuşu, 2019: 83).

Türkiye’de faaliyet gösteren insani yardım kuruluşları mesleki eğitim gibi işgücü piyasasına erişim imkânı sunabilecek kursların yanında istihdam danışmanlığı hizmeti de sunmaktadır. Bu danışmanlık hizmetleri kapsamında Suriyeli insanların (özellikle kadınların) Türkiye’de çalışma ve istihdam edilebilme konusunda teşvikler de bulunmaktadır (Gürbüz, 2019: 50).

MEB, Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ) ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği işbirliğiyle yürütülen *Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Toplum İçin Ekonomik Fırsatların Desteklenmesi Projesi* (2016) kapsamında 800 yetişkin Suriyeli ve 800 Türk vatandaşı mesleki kurslar verilmek suretiyle istihdama katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde Adıyaman, Denizli, Diyarbakır, İstanbul ve Tekirdağ uygulama illeri seçilerek 18 halk eğitim merkezi bünyesinde kurs açılmıştır (MEB 2020 Bütçe Sunuşu, 2019: 84).

Çin’de başlayan ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 virüsü, tüm ulusal ve uluslararası kuruluşları temkinli davranmaya ve belirli konularda önlemler almaya yöneltmiştir. Söz konusu temkinli davranılan ve birçok önlem alınan alanlardan birisi de eğitim alanıdır.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) 2021 verilerine göre Covid-19 virüs salgını nedeniyle dünyada eğitim hayatından aktif bir şekilde faydalanamayan öğrenci sayısı 188.361.442’dir (UNESCO, 29.03.2021). UNESCO’nun sunduğu araştırma içerisinde Türkiye’ye ait veriler de bulunmaktadır. Bu veriler aşağıda verilen tablo 13’de düzenlenmiştir.

Tablo 13: Covid-19 Sürecinde Türkiye’de Etkilenen Öğrenci Verileri

Okul Tipi	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Toplam
Okul Öncesi	632.944	693.179	1.326.123
İlkokul	2.421.515	2.550.915	4.972.430
Ortaokul	5.450.541	5.953.844	11.404.385
Yükseköğretim	3.312.880	3.886.107	7.198.987
Toplam	11.817.880	13.084.045	24.901.925

Kaynak: UNESCO’nun orijinal web sayfasında yayınlanan veriler düzenlenerek hazırlanmıştır.

<https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> (29.03.2021)

MEB öğrencilerin eğitim konusunda mağdur olmamaları adına birçok faaliyet ve proje yürütmüştür. İlk olarak 12 Mart 2020 tarihinde Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk’un açıklamasıyla birlikte 16 Mart – 30 Mart arasında, Covid-19 önlemleri kapsamında eğitime iki haftalık ara verileceği açıklanmıştır. 30 Nisan’a kadar uzatılan arada Eğitim ve Bilişim Ağı (EBA) uygulaması üzerinden öğrencilere uzaktan eğitim imkânı sunulmuştur (MEB, 2021).

2019 - 2020 eğitim öğretim yılının ikinci dönemi uzaktan eğitim şeklinde tamamlanırken, 2012 yılında hayata geçirilen EBA Projesi biraz daha geliştirilerek 28 Mart tarihinde açılan üç ayrı televizyon kanalıyla (EBA TV İlkokul, EBA TV Ortaokul ve EBA TV Lise) birlikte müfredat konuları öğrencilere günlük dersler halinde sunulmaya çalışılmıştır (MEB, 2021). Eğitim de eşitlik ilkesine uyan bu uygulamayla birlikte amaçlanan, internet imkanına sahip olmayan öğrencilerin eğitimden kopmalarını önlemek ve bu dönemde öğrenci olan kişilerin yitik nesil olmalarının önüne

geçebilmektedir. Devam eden haftalarda ise EBA Canlı Sınıf uygulamasıyla birlikte öğretmen ve sınıf ortamının devamlılığı sağlanmaya çalışılmıştır.

31 Ağustos'ta 2020-2021 eğitim öğretim yılının ilk yarıyılı uzaktan eğitim şeklinde açılmış ve 21 Eylül'de anaokulu, anasınıfı ve 1. Sınıf öğrencileri “uyum programı” kapsamında haftada bir günü yüz yüze eğitimin yapılabileceği açıklanırken devamlılık zorunlu tutulmamıştır. 12 Ekim'de açılan sınıflara ek olarak 2. 3. 4. 8. ve 12. sınıf öğrencilerine ve özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere de yüz yüze eğitim başlatılmıştır (MEB, 2021).

15 Şubat itibariyle uzaktan ve yüz yüze başlayan 2020 – 2021 eğitim öğretim yılının ikinci dönemi, 1 Mart itibariyle “yerinden yönetim” uygulaması kapsamında illere göre yüz yüze veya uzaktan eğitim kararı İl Hıfzıssıhha Kurulları'nın kararlarına bırakılmıştır (MEB, 2021). Bu kapsamda alınan kararlar ve uygulanan yerinden yönetim amacı her ilin birbirinden farklı önlemler alması ve faaliyette bulunması gerektiğinin bir göstergesidir.

Millî Eğitim Bakanlığı pandemi süreci başlangıcı itibariyle 600.000 tablet bilgisayar desteği verilmesini hedeflemiştir ve 2 Mart 2021 itibariyle tablet bilgisayar desteği 568.241 adede ulaşmıştır. Öğrencilerin eğitim haklarından mahrum kalmamaları adına yapılan bu hizmete ek olarak tablet, bilgisayar gibi uzaktan eğitim imkânı olmayan öğrenciler için birçok okul ve kurum içerisinde 15 bine yakın EBA Destek Noktası oluşturulmuştur (MEB, 2021).

MEB, örgün eğitimdeki basamaklara ve sınıf düzeylerine uygun olarak çalışma kitapları, etkinlik kitapları, okuma kitapları ve test kitapları dağıtma faaliyetlerinde de bulunmuştur. Bu takviye kitapları MEB ücretsiz bir şekilde okullar aracılığıyla ulaştırmış veya online ortamlarda yayınlamıştır. Özellikle ortaokula, liseye ve üniversiteye geçmeye hazırlanan çocukların bu dönemden en minimum şekilde etkilenmeleri ve okula yeni başlayan okul öncesi ve birinci sınıf düzeyindeki öğrencilerin okula uyum sağlama süreçlerinin kolaylaştırılması amaçladığı düşünülebilir.

Alınan önlemler kapsamında öğrenciler eğitim hizmetlerinden yoksun kalmamaları için verilen hizmetlerde ayırım gözetilmemiş, sunulan hizmetten hiçbir

öğrenci dışlanmamış ve Türkiye'nin her bölgesindeki öğrenciye ulaşılmaya çalışılmıştır. MEB bünyesine kayıtlı olan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli öğrenciler de ayırım gözetmeksizin, bu ülkenin bir vatandaşı gibi muamele görmüş ve sunulan bu eğitim hizmetlerinden faydalanmışlardır. Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocuklar için MEB'in temel hedefi, eğitime erişimlerini sağlamak ve bununla birlikte Türk öğrencileriyle ile ayırt edilmeksizin eşit ve kaliteli bir biçimde öğrenim hayatı geçirebilmelerini temin etmektir (MEB, 2021).

2019-2020 eğitim öğretim yılından önce geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocuklar, geçici barınma merkezlerinde ve Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerlerde kurulan Geçici Eğitim Merkezlerinde öğrenim görmekteyken 2019-2020 yılı eğitim öğretim dönemi sonu itibarıyla Suriyeli öğrencilerin resmi okullara aktarılması süreci ve Geçici Eğitim Merkezlerinin görevinin sonlanması işlemi tamamlanmıştır (MEB, 2021).

Türkiye'de Covid-19 salgını dönemini de kapsayan süreçteki öğrenim gören geçici koruma kapsamındaki Suriyeli öğrenci sayısı, tablo 14'te düzenlenmiştir.

Tablo 14: Pandemi Döneminde Suriyeli Öğrencilere Ait Veriler (Ekim 2020)

Eğitim Kademesi	E-Okul Sistemine Kayıtlı	YÖBİS'e Kayıtlı	Toplam
Okul Öncesi	23.979	19	23.998
İlkokul	344.093	509	344.602
Ortaokul	270.740	2.358	273.098
Lise	100.893	7.759	108.652
Toplam	739.705	10.645	750.350

Kaynak: MEB 2021 Bütçe Raporu s.113

Eğitim hayatını da etkileyen pandemi döneminde sunulmaya devam eden eğitim hizmetinin dışlanamazlık ilkesine bağlı kalarak Suriyeli öğrencilere de eğitim öğrenim hayatlarına ara vermeden sunulmaya devam edilmesi, bu çocukların yetişkin birer birey olacakları ve geleceklerini inşa etmeye başlayacakları yaşlar için önem arz etmektedir.

3.2.3. Sunulan Eğitim Hizmetlerinden Faydalanma Şekilleri

Türkiye’de ilkokul, ortaokul ve lise eğitimi zorunludur ve Suriyeli sığınmacılar velisi veya vasisi oldukları çocukların eğitiminden sorumludurlar (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Suriyeli sığınmacılar, çocuklarının veya vasisi oldukları çocukların, bu 12 yıllık zorunlu eğitim süreçlerini takip etmekle yükümlüdürler. Velisi olduğu öğrenciyi okula göndermeyen veya verilen izin sürelerini aşan kişilere adli para cezası uygulanabilmektedir (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadınlar ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, 2021: 118).

Okul çağındaki bir Suriyeli öğrenci ancak Göç İdaresi Başkanlığı tarafından belirlenen ikamet illerinde okula kayıt yaptırabilmektedir. Sığınmacı çocukların örgün eğitime kayıt yaptırabilmeleri için bulundukları ilin İl Göç İdaresi tarafından verilmiş bir yabancı kimlik belgesi olması gerekmektedir. Yabancı kimlik belgesi olmayan çocukların okul kayıtlarında yabancı tanıtma belgesi istenmektedir. Gereli başvuru yapıldıktan sonra ikamet illerindeki İl Milli Eğitim Müdürlüğü Denklik Komisyonu tarafından çocuğun eğitim geçmişi incelenir ve yaşına da uygun olacak şekilde bir sınıfa yerleştirilmesi sağlanır. Bu süreçte Suriyeli çocuğun seviyesini ölçmek için sözlü ya da yazılı bir sınav istenebilir (Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadınlar ve Çocuklar için Koruma Rehberi, 2021: 126-129).

3.2.4. Sunulan Eğitim Hizmetinde Yaşanan Sorunlar

Bu başlık altında geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacılara sunulan eğitim hizmetlerinde yaşanan sorunlar işlenecektir. Bu konudaki sorunlar Suriyeli sığınmacıların sorunları, hizmetler sunulurken kamu kurumları tarafından yaşanan sorunlar ve Türk vatandaşlarının yaşadıkları sorunlara yer verilmeye çalışılacaktır. Bu sorunlar literatürde mevcut araştırmalar, anketler, yazılan haberler ve makaleler derlenerek hazırlanmıştır. Suriyeli sığınmacılara sunulan Eğitim hizmetinin eksikleri, sunum aşamasında yaşanan sıkıntılar, sığınmacı kaynaklı sorunlar ve gözlemlenen sorunlar karşısında yaşanan ve yaşanması muhtemel mali sorunlara yer verilecektir. Sunulan eğitim hizmeti için literatüre yansımış sorunlar eşliğinde sunulan hizmetin etkinliği tartışılacak ve tespit edilmiş olan sorunlara alternatif çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır.

İlk etapta Suriyeli çocukların eğitimleri için kısa, orta ve uzun vadeli planlamalar yerine, geri dönecekleri düşüncesiyle hareket edilerek geçici eğitim politikaları uygulanmıştır (Çoskun ve Emin, 2016: 9). Bu politika kapsamında Suriyeli çocukları sıfırdan bir eğitim müfredatına adapte etmek yerine ülkelerine geri döndükleri zaman kaldıkları yerden devam edebilecekleri bir müfredat sunulması hedeflenmiştir (Emin, 2016: 12). Sunulan eğitim hizmetinin sunum aşamasında evrilmesi ilk etapta sunulan hizmetlerin yetersiz kaldığının bir göstergesi gibi düşünülebilir.

Suriye’de 2013 yılında Türkiye’ye sığınan Suriyeli sığınmacı sayısı artmış ve bu artış karşısında kamplar yetersiz kalmıştır (Emin, 2016, 14). Kamp dışında sosyal hayata karışan Suriyelerin geri dönüş sürecinin belirsizlik içerisine girmesiyle Suriyeli sığınmacılar içerisinde yitik bir nesil oluşmaması adına sağlam temelli ve uzun vadede kullanılabilir bir eğitim politikasının gerekliliği anlaşılmıştır (Seydi, 2014: 296-297).

MEB tarafından kısa ve orta vadeli bir çözüm olarak 2014 yılında hayata geçen GEM projesi, Suriyeli sığınmacı çocukların Türk okullarına adaptasyonunu kolaylaştırıcı bir geçiş dönemi düşüncesiyle revize edilmiş bir politikaya sahiptir. Fakat bu projenin başarısı Suriyeli çocukların devamlılığıyla doğru orantılıdır. Proje, amacı yönünden Suriyeli çocukları adapte edici bir eğitim rolü üstlenmiştir, fakat yapılan alan çalışmalarında bazı eksiklikler saptanmıştır. Eğitimi yarıda bırakan veya devamsızlık yapan birçok Suriyeli öğrencinin devamsızlık nedenlerinin araştırılmaması ve sorunların çözümüyle de ilgilenilmemesi bu eksiklerdendir (Komşuoğlu, Özer ve Ateşok, 2016: 194-209). Konu hakkında yapılan bir araştırmada, kamplarda bulunan Geçici Eğitim Merkezleri’nde okullaşma oranı %90 iken sosyal hayata karışmış Suriyelilerde okullaşma oranının %25 olduğu tespit edilmiştir (Çoskun ve Emin, 2016: 10). Geçici Eğitim Merkezleri projesi kapsamında sosyal hayata karışmış Suriyelilerin eğitiminde, Geçici Barınma Merkezleri’nde bulunan Suriyelilerin eğitiminde sağlandığı kadar verimlilik sağlanamadığı düşünülebilir. Sunulan eğitim hizmeti, faydalanan kişi sayısı üzerinden incelendiğinde yetersiz kaldığı ve etkin bir hizmet olmadığı düşünülebilir.

2016 yılında bir geçiş mekanizması olarak kullanılan ve Suriyeli öğrencilerin adaptasyonu için gerekli olduğu düşünülen Geçici Eğitim Merkezleri’nin aşamalı bir şekilde kapatılacağı duyurulmuştur. Devam eden süreçte Suriyeli öğrencilerin ikamet illerindeki devlet okullarına kayıt yaptırmalarının yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. 3 yıl

içerisinde aşamalı bir şekilde Geçici Eğitim Merkezlerinin kapatılması ve Suriyeli öğrencilerin devlet okullarına geçiş sürecinin aktif olarak başlatılması, Suriyelilerin kısa vadede ülkelerine geri dönecekleri düşüncesini ortadan kaldırmıştır. Bu aşamada 2011 yılından itibaren sunulan eğitim hizmetinde, Suriyeli öğrencilerin ülkelerine geri dönecekleri ve döndükleri zaman eğitimlerine kaldıkları yerden devam edebilecekleri bir eğitim politikası benimsenmişken; Türkiye’de kaldıkları süre boyunca okullarda rahat sosyalleşebilecekleri, başarı gösterebilecekleri ve ileride hayata tutunabilecekleri bir eğitim politikasına dönüşmüştür (Dursun, 2017).

2016 yılında aşamalı olarak kapatılma kararı alınan ve 2019 yılına gelindiğinde tamamen kapatılan GEM’lerle birlikte Suriyelilere sunulan eğitim hizmeti sadece MEB’e bağlı devlet okullarına taşınarak tek bir çatı altında yürütülmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir. Bu aşamadan itibaren uygulanan eğitim politikasının da uzun vadeli uygulanabilir bir eğitim programına dönüştürüldüğü düşünülebilir. Suriyeli öğrencilerin devlet okullarına kayıtlarının alınmaya başlaması ile yaşanan birçok sorun gözlemlenmiş ve literatüre yansımıştır.

Bu sorunlar içerisinde en çok dile getirilenlerden biri Suriyeli öğrencilerin Türkçe diline hakim olamamalarıdır (Komşuoğlu, Özer ve Ateşok, 2016: 194,198). Suriyeli öğrencilerin Türkçe konuşmalarını sağlamak, onları Türkçe derslerini anlar hale getirmek için yeterli değildir (Alptekin, Ulutaş ve Gündüz, 2018: 4). Günlük konuşma Türkçesiyle okul dilinin aynı olmaması, Suriyeli çocukların fen bilimleri, coğrafya ve matematik gibi içerisinde terimler olan dersleri anlamasını zorlaştırmaktadır (Dursun, 2017). Derslerini anlayamayan Suriyeli öğrencinin başarısına da aynı oranda yansıyan bu durumun, devamsızlık ve hatta okuldan ayrılma ile sonuçlanması çok muhtemeldir. Geçici Barınma Merkezlerinde ve kurslarda öğretilen Türkçe eğitiminin, ilkokul ve ortaokul müfredatı için yeterli olduğu ancak lise müfredatı için yetersiz kaldığı tartışılmaktadır (Alptekin, Ulutaş ve Gündüz, 2018: 4-5).

Dil bariyerinin yaşattığı bir diğer sorun ise iletişimsizliktir (Yiğit, Şanlı ve Gökalp, 2021: 487). Öğretmeni ve arkadaşlarıyla iletişim kuramayan veya öğretmenlerine ve okul yetkililerine derdini anlatmakta zorluk yaşayan Suriyeli öğrencilerin, içe kapanması veya agresif tavırlar sergilemesi gözlemlenen sorunlardandır (Kılıç ve Özkor, 2019: 2).

Dil problemi kaynaklı sorunlar sadece Suriyeli öğrenci ve öğretmenleri arasında değil, Suriyeli öğrenci velileri ve öğretmenler arasında da yaşanmaktadır (Alptekin, Ulutaş ve Gündüz, 2018: 4). Suriyeli çocuğun okulda uyumu, derslerinde başarı göstermesi gibi konularda öğretmen-veli iş birliği çok önemli bir konumda iken; Suriyeli velilerin Türkçeye hakim olmamaları nedeniyle sağlıklı iletişim kurulamamakta ve iş birliği zorlaşmaktadır (Yiğit, Şanlı ve Gökalp, 2021: 489). Suriyeli aileler içerisinde çocuğun eğitimini önemseyen ve okula gelip çocuğunun durumunu öğrenmek isteyen Suriyeli velilerin de bulunduğu fakat yeterli iletişim kuramadıkları için anlaşılmadıkları alan çalışmalarına yansıyan sorunlar arasındadır (Saklan ve Karakütük, 2022: 64).

Dil problemi, anadili Türkçe olmayan Suriyeli sığınmacılar için sadece sosyal ve günlük yaşam için değil öğrenci ve velilerin eğitim hayatını etkilediği görülmektedir. Sağlıklı iletişim kurabilme, akademik başarı ve sosyal becerilerini geliştirebilme aşamasında Suriyeli öğrencileri etkileyen dil sorununun aşılması adına MEB tarafından sunulan alternatif hizmetler, Suriyelilere Sunulan Eğitim Hizmeti başlığı altında ayrıntılı işlenmiştir. Fakat literatüre bakıldığında halen dil hakkında sorunlar yaşandığı görülmektedir. Bu aşamada uygulanan programların yetersiz kaldığı, sunulan eğitim hizmetinin etkinliğini artırabilmek için bu konuya daha fazla yoğunlaşılması gerektiği söylenebilir.

Yapılan çalışmalarda veliler ve öğretmenler arasında yaşanan tek sorun sağlıklı iletişim kuramamakla sınırlı kalmamaktadır. Suriyeli ailelerin, eğitime ve Türkiye’de eğitime gerekli önem vermediği de yapılan alan çalışmalarında gözlemlenen bir diğer önemli sorundur. Eğitimi gerekli gören Suriyeli veliler olduğu kadar geçim sıkıntısı, Suriye’ye geri dönme düşüncesi, güvenlik endişesi, akran zorbalığı ya da eğitimin karma sunulması gibi sorunların getirisi olarak eğitime önem vermeyen veya öncelikli bulmayan bir kesim de bulunmaktadır (Alptekin, Ulutaş ve Gündüz, 2018, 5).

Türk velilerin görüş ve düşüncelerine yer verilen çalışmalarda ise kendi çocuklarının Suriyeli öğrencilerle aynı sınıfta ve okulda eğitim almasına sıcak bakmadığı gözlemlenmiştir (Saklan ve Karakütük, 2022: 66). Türk velilerinin kendi çocuğunun başarının düşeceği endişesi içerisinde olduğu ve bu endişenin yanında, Suriyelilere ve Suriyeli öğrencilere karşı olumsuz tutum ve önyargıda bulunduğu

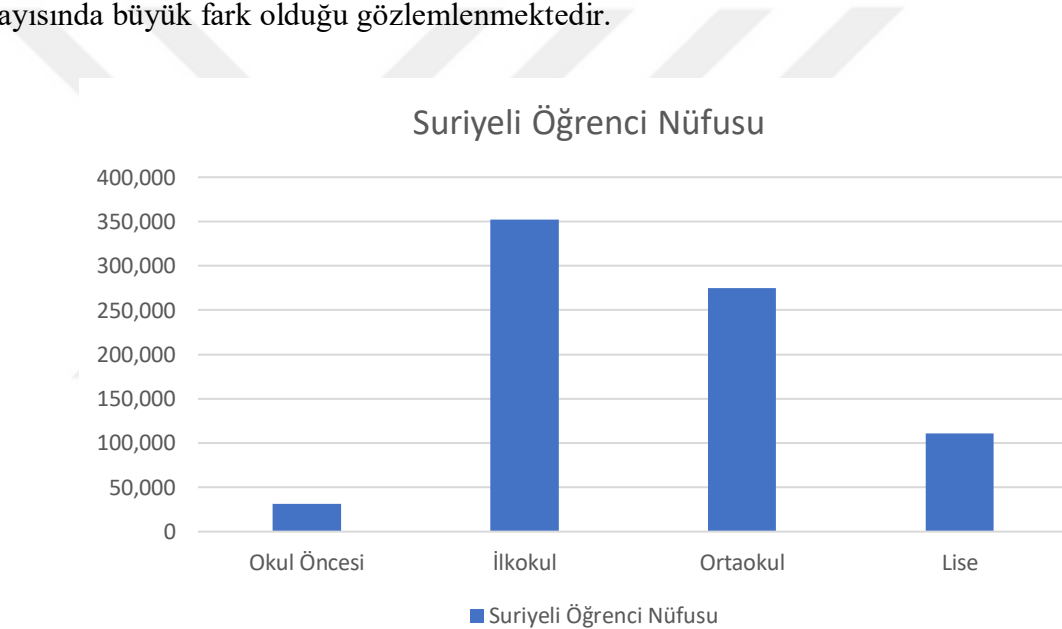
gözlemlenmiştir (Yiğit, Şanlı ve Gökalp, 2021: 490). Türk ailelerin bu önyargı ve olumsuz tutumlarının çocuklarına da yansıtması ile sınıf içerisinde Suriyeli öğrencilerin sınıf arkadaşları tarafından dışlanabildiği yine yapılan çalışmalarca ortaya çıkan bulgular içerisinde (Saklan ve Karakütük, 2022: 61). Huzursuz sınıf ortamında eğitim alan Suriyeli bir çocuğun devamsızlık yapması ve hatta okulu bırakması ön görülebilir bir durumdur. Bu durumun önüne geçebilmek adına uyum politikaları üzerine daha fazla yoğunlaşılabilir. Hem bu sayede sağlıklı toplum ve refah seviyesi yüksek sınıf ortamları elde edilebilir hem de sunulan eğitim hizmetinin kalitesinin artırılacağı ön görülebilir.

Suriyeli çocuklar ülkelerinde yaşanan şiddet olaylarından etkilenmişlerdir (Saklan ve Karakütük, 2022: 58). Pedagojik anlamda desteğe ihtiyaç duyan bu çocukların eğitimde uyum problemi yaşamalarının nedenlerinden biri de budur. Savaş ve göçün yarattığı travmalar ortadan kaldırılmadığı sürece sağlıklı bir eğitim ortamının da oluşturulamayacağı yapılan çalışmalarca ortaya konulmuştur. Umursamazlık, depresyon, korku, ait hissetmeme, dikkat dağınıklığı, endişe ve gelecek kaygısı gibi duygu ve durumların içerisinde bulunan Suriyeli öğrencilerin birincil önceliğinin eğitim olmaması pek mümkündür (Kılıç ve Özkor, 2019: 41-44). Sunulan eğitim hizmetinin etkinliğini ve verimini arttırabilmek için öncelikle sığınmacı öğrencilerin pedagojik sorunlarının üzerine gidilmesi ve ardından çocuğun okula odaklanmasını beklenmesi daha yerinde olacağı düşünülebilir.

Dil problemi, uyum sağlama, veli-öğretmen ilişkisi ve pedagojik desteğin yeteri kadar sağlanamaması gibi durumlarda Suriyeli öğrencilerde devamsızlık yapma ve hatta okuldan ayrılma söz konusudur (Kılıç ve Özkor, 2019: 56). Fakat devamsızlığın tek nedeni bu sorunlar değildir. Özellikle lise çağındaki Suriyeli bir öğrencinin ailesinde yaşanan ekonomik kaygılar nedeniyle eğitimini yarıda bırakıp çalışma hayatına atılması sıkça görülen bir durumdur (Alptekin, Ulutaş ve Gündüz, 2018: 5). Suriyeliler sadece ikamet ettikleri illerde sağlık ve eğitim gibi hizmetten faydalanabilmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021: 128-129). Fakat Suriyelilerin mobil olması ve ailelerin iş potansiyeli yüksek illere kaçması Suriyeli çocuk nüfusunda eğitimin değil çocuk işçiliğinin artmasına sebep olmaktadır (Erdoğan, 2020).

Suriyeli kız çocuklarının da erken yaşlarda çalışması söz konusudur, fakat erkek çocuklarına oranla daha düşüktür. Lise çağlarında ki bir Suriyeli genç kız ev işlerine yardım etme, evde bakıma ihtiyacı olan kişiyle ilgilenme, erken yaşta evlendirilme gibi durumlarla karşı karşıya kalmaktadır (Alptekin, Ulutaş ve Gündüz: 2018: 4). Suriyelilerin kültürlerinde yeri olan çocuk işçiliği veya erken yaşta evlenme durumu, Türkiye’de yaşayan Suriyeli öğrenci nüfusunun az olmasının sebeplerindendir (Kılıç ve Özkor, 2019: 42).

MEB’in yayınladığı Kasım 2020 raporunda ilkokul ve ortaokul çağında olup okula giden Suriyeli öğrenci sayısı ile lise çağında olup okula giden Suriyeli öğrenci sayısında büyük fark olduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 3: Suriyeli Öğrencilerde Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma

Kaynak: Meb 2020 raporu, 07.11.2020 e-verileri.

Şekil incelendiğinde okul öncesi eğitime katılımın az olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ilkokuldan ortaokula, ortaokuldan liseye geçiş konusunda şekilde de görüldüğü gibi aşağı yönlü bir eğri söz konusudur. Devamsızlık ve okuldan ayrılmaların önüne geçebilmek ve Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de yaşadıkları süre boyunca eğitimsiz bir nesil olmasının önüne geçebilmek adına kanunda yer alan yaptırımların artırılması uygun görülebilir. Suriyeli bir sığınmacı velisi olduğu öğrenciyi okula göndermekle ilgili yükümlülüğü yerine getirmesi için hukukta yer alan yaptırımların

arttırılması, devamsızlığın ve okuldan ayrılmaların azalmasına ve hatta sunulan hizmete katılımın artmasına yardımcı olacağı düşünülebilir.

Yapılan alan çalışmalarında öğretmenlerin, sınıflarında bulunan Suriyeli öğrencilerin dersleri doğru şekilde anlayabilmesi ve derslere aktif şekilde katılım sağlayabilmeleri için ekstra çaba göstermesi gerektiği gözlemlenmiştir (Kılıç ve Özkor, 2019: 23-25). Öğretmenlerin, Türkçe diline hâkim olmamaları nedeniyle dersin bir bölümünde konuyu tekrar Suriyeli öğrencilerin anlayacağı şekilde tekrarlaması, daha anlaşılır olması için beden dili veya çeşitli materyaller yardımıyla anlatmaya çalışması gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu gibi durumlarda öğretmenlerin, kendilerini yetersiz hissetmesi, müfredatı yetiştirememesi ve dersin ikiye bölünmesiyle Türk öğrencilerin de dersten kopması gibi sorunlar yaşandığı dile getirilmiştir (Saklan ve Karakütük, 2022: 62). Farklı bir müfredat, farklı bir alfabeyle yeniden okula başlayan Suriyeli çocuklara eğitim vermek, Türk öğretmenlerin ciddi zamanını aldığı yine literatüre yansıyan sorunlar arasındadır (Yiğit, Şanlı ve Gökalp, 2021: 486-487).

Türkiye coğrafi konumu nedeniyle her zaman göç almaya müsait bir ülke olduğu göz önünde bulundurulduğunda, her dönem kısa ve orta vadeli göç mağduru insanlar ve okul çağındaki çocuklar Türkiye'ye gelebilir (İçduygu, Erdem ve Gençkaya, 2014: 14). Bu durum karşısında Türkiye'de bulunan eğitim fakültelerinde Türkçe diline hakim olamamış, göç veya savaş mağduru çocuklara verimli eğitim sunulabileceği ve sınıf ortamını bozmadan uyum içerisinde ders işleyebileceği eğitimi sunulabilir. Bu sayede Türk öğretmenler, atandıkları okullarda yabancı öğrencilerin bulunması halinde nasıl uyum içerisinde dersi yürütebileceği konusunda daha bilgili ve deneyimli olacaklardır. Bu sayede okullarda hem Türk öğrenciler hem de sığınmacı öğrenciler açısından sunulan eğitim hizmetinin kalitesinin artacağı ön görülebilir.

Mevcutta görev yapan ve sınıfında sığınmacı veya yabancı öğrenci bulunan öğretmenler için ise hızlandırılmış bir oryantasyon ile sınıfın düzenini ve akademik başarısını, buna bağlı olarak da sunulan eğitim hizmetinin etkinliğinin arttırılacağı yine ön görülebilir bir durumdur.

Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemine dâhil edilmesiyle Türk öğretmenlerin ve yöneticilerin sorumlulukları ve yaşadıkları sorunlar artmaktadır (Komşuoğlu, Özer ve

Ateşok, 2016: 197). Suriyeli öğrencinin uyum sağlaması ve kesintisiz eğitim sürecine devam edebilmesi için okul yöneticilerinin öğretmenleri, öğretmenlerin de öğrencilerini desteklemesinin önemi büyüktür (Kılıç ve Özkor, 2019: 56). Öğretmenler, kendilerine verilen öğretmenlik eğitimiyle karma sınıf ortamında uyumu sağlamak, dersi verimli hale getirmek ve öğrencilerin tamamının anlatılan konuları anlamasını sağlamak için deneme yanılma yoluyla başvurduğu, kendilerince çözüm üretmeye çalıştığı alan çalışmalarına yansıyan bir diğer durumdur (Yiğit, Şanlı ve Gökalp, 2021: 487). Okul yöneticilerinin öğretmenlere ders işleyişini verimli hale getirecek materyal desteğinde bulunması gerekmektedir (Saklan ve Karakütük, 2022: 63).

Suriyeli öğrencilerin ve Türk öğretmenlerin uyum sürecini artırıcı, takviye edici kurslar açma sorumluluğu okul müdürlüklerine verilmiştir (Emin, 2016: 14). Bu bağlamda okullarında bulunan Suriyeli öğrencilerin ve Türk öğretmenlerin sorunlarını iyi analiz etmek ve ihtiyaçları doğrultusunda kurslar açmak sunulan eğitim hizmetini daha etkin ve kaliteli hale getireceği öngörülebilir. Kurslar açma konusundaki sorumluluğun okul yönetimine verilmesi okullardaki eğitim hizmeti etkinliğinin aynı olmaması anlamına gelebilir. Bu konunun sunum ve denetiminin il milli eğitim müdürlüklerinde olmasının daha yerinde olacağı düşünülebilir. Ek olarak alan taraması yapılarak ihtiyaçların doğru tespit edilmesi ve ülke çapında standart bir politika üretilmesinin hizmet etkinliğini artıracak ve daha sağlıklı bir hizmet politikasının yürütülebileceği ön görülebilir.

MEB'in sunmuş olduğu GEM projesi Suriyeli öğrenciler için bir geçiş ve hazırlık süreci olmuştur (Dursun, 2017). Böyle bir hazırlık sürecinden geçmeyen ve mevcut bilgi ve eğitim düzeyiyle etkili bir eğitim sunmaya çalışan Türk öğretmenlerin zorlandığı, alan çalışmalarına yansımıştır (Saklan ve Karakütük, 2022: 68). Sınıflarında Suriyeli veya göçmen öğrencileri bulunan öğretmenlere de bir oryantasyon sisteminin hazırlanması, Türk öğretmenleri sınıflarında ve ders ortamlarında daha koordineli ders işlemlerinin önünü açabilir.

Türkiye'de yaşamına devam eden ve geri dönüp dönemeyeceği konusunda halen belirsizlik yaşanan milyonlarca Suriyelinin Türkiye'de kaldıkları süre boyunca hem kendi yaşam kalitelerini hem de Türk halkının refahı açısından eğitimin önemli bir rolü olduğu düşünülebilir. Türkiye'de ki Suriyeli öğrencilerin eğitim konusunda genel

itibariyle dil becerileri, uyum problemleri, ekonomik sorunlar, ön yargılı davranışlarla karşılaşma gibi sorunlar yapılan alan çalışmalarınca eğitim sürecini aksatan temel sorunlar olarak görülmektedir. Literatürde, bu sorunların çözüme kavuşturulmadığı ve Suriyelilerin ülkelerine geri dönemedikleri bir gelecekte yaşanabilecek “eğitimsiz Suriyeli azınlığı” için öngörülen bazı senaryolar ve bu senaryolara ait bilançolar mevcuttur.

Sunulan eğitim hizmetinin daha etkin hale gelebilmesi için, kapsayıcı ve uyumu artırıcı eğitim politikalarının arttırılması, zorunlu eğitimde devamlılığın sağlanabilmesi, Suriyeli velilerin eğitim konusunda bilinçlendirilmesi, Türk öğretmenlerin oryantasyonunun geliştirilmesi ve pedagojik hizmetlerin ön planda tutulması gerekmektedir (Kılıç ve Özkor, 2019: 56). Okul çağındaki bir çocuğun okullarda eğitim almaması halinde sokaklarda eğitim alacağı ve ilerleyen zamanlarda daha büyük asayiş bütçelerine mal olacağı düşünülebilir (Dursun, 2017).

Suriyeli sığınmacılara tamamen ücretsiz olarak sunulan eğitim hizmeti uygulanan kısa vadeli politikaların ardından mevcut eğitim sistemine entegre edilerek sunulmaya devam edilmiştir. Bu aşamada literatüre de yansımış olan sorunlar üzerine yoğunlaşılması halinde eğitim sistemi içerisinde hem eğitim alan Suriyeli sığınmacı öğrenciler ve Türk öğrencilerin almış oldukları eğitimin hem de eğitim hizmeti sunan öğretmenler ve okul yöneticilerinin sunmuş oldukları eğitim hizmetinin kalitesi ve verimi artırılmış olacağı düşünülebilir.

SONUÇ

Türkiye tarihine bakıldığında, coğrafi konumu açısından hep transit göçlere ve doğrudan göçlere açık bir ülke olmuştur. Buna karşın ülkede göç ve göçmen konusu farklı kanunların alt maddelerinde düzenlenmeye çalışılmıştır.

Özellikle 2011 yılında Suriyelilerin kitlesel olarak Türkiye'ye sığınmasıyla yetersiz kaldığı gözlemlenen bu konu, 2013 yılında çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile düzenlenmeye çalışılmış, yine 2013 yılında kurulan Göç İdaresi Başkanlığı ile koordine edilmeye başlanmıştır. Savaş mağduru olarak ülkelerinden kaçıp Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin Türkiye'de kaldıkları süre boyunca sahip oldukları haklar, yükümlülükler ve faydalanaabilecekleri hizmetler 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliğiyle düzenlenmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda eğitim ve sağlık hizmeti Suriyeliler için hem Türkiye'de kaldıkları süreçte hem de ülkelerine geri dönmeleri halinde hayatlarına belirli kalitede devam edebilmeleri adına önemli görülebilecek hizmetlerdendir. Bu nedenle çalışmada Suriyelilere sunulan kamu hizmetleri içerisinde spesifik olarak sağlık ve eğitim hizmeti seçilerek söz konusu hizmetlerin nasıl sunulduğu ve bu hizmetlere erişimin yeterli ölçüde sağlanıp sağlanmadığı araştırılmıştır. Diğer bir ifadeyle Suriyelilere yönelik eğitim ve sağlık hizmetlerinin etkinliği ve bunu etkileyen faktörler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda söz konusu hizmetlerin etkinliğini olumsuz yönde etkileyen, kaynağının da çok yönlü olduğu birçok sorun tespit edilmiştir. Tespit edilen sorunlardan bazılarının, Suriyelilere yönelik yürütülen eğitim ve sağlık hizmetleri politikalarının yetersiz kalmasına da neden olan, sunum aşamasında yaşanan eksikliklere ilişkin olduğu gözlemlenmiştir. Diğer bazı sorunların ise bizzat Suriyeli sığınmacıların kendilerinden, Türk vatandaşlarından ve kamuoyu algısından kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak sağlık ve eğitim hizmetinde yaşanan tüm sorunların sunulan hizmetin etkinliğini ve kalitesini olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır.

Sağlık alanında Suriyelilere sunulan hizmetlerin kapsamı geniştir. Genel olarak bir Suriyeli sığınmacı, Türkiye sınırları içerisinde bir Türk vatandaşının

alabileceği/faydalanabileceği tüm sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedir. Yani araştırmanın sonucunda bir Türk vatandaşının aldığı sağlık hizmeti ile Suriyeli bir sığınmacıya sunulan sağlık hizmeti arasında birkaç farklılık dışında çok büyük bir fark bulunmadığı gözlemlenmiştir. Söz konusu farklardan birisi, Suriyeli sığınmacıların acil sağlık hizmetleri dışında ancak ikamet ilinde sağlık hizmetinden faydalanabilmeleri; bir diğer, sevk edilmedikleri sürece araştırma ve üniversite hastanelerinden faydalanamamalarıdır. Buna gerekçe olarak ülke içerisinde sığınmacıların takip edilebilirliğinin sağlanması ve belli başlı illerde yoğunlaşmalarını önleme çabası olarak gösterilebilir.

Diğer yandan Türk vatandaşlarının sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanabilmesi için belli bir sigorta primi ödemesi gerekmektedir. Buna karşın Suriyeli sığınmacılar herhangi bir prim yükümlülüğü olmadan Genel Sağlık Sigortası'ndan faydalanabilmektedirler. Kayıt dışı çalışan Suriyelilerin sayısının sigortalı çalışanlara oranla yüksek olması, SGK bünyesinde bir maliyet oluşturduğunu düşündürülebilir. Yine Suriyeli sığınmacıların Genel Sağlık Sigortası'ndan faydalanmaları için herhangi bir prim şartı aranmamakta, geçici koruma altında sığınmacı statüsünde olmaları yeterli görülmektedir. Yeterli gelir kaynağı olmadığını ispatlayan Türk vatandaşları için geçerli olan bu durumun Türk halkını vergi ve prim ödeme gibi yükümlülükleri yerine getirme ve hatta vergi ahlakı konusunda negatif yönde etkileyeceği ön görülmektedir. Ayrıca kamuoyu ve medya tarafından çeşitli şekillerde dile getirilen ücretsiz sağlık hizmetinden faydalanma konusunun, Suriyelilere karşı olumsuz bir tutum sergilenmesine sebep olduğu yine yapılan alan taramasında gözlemlenmiştir. Bu durumun ise Suriyelilerin sağlık hizmeti almaları esnasında sosyal baskı olarak karşılarına çıktığı anlaşılmıştır. Sonuç olarak ise bu durumun Suriyelilere yönelik hizmetlerin etkinliğini olumsuz yönde etkileyerek, devletin uygulamaya çalıştığı uyum politikalarını zedelediği gözlemlenmiştir.

Mevcut sağlık sistemi içerisine doğrudan entegre edilen Suriyeliler için ayrıca bir sağlık hizmeti düzeni oluşturma gereği duyulmamıştır. Ancak eğitim hizmetinde durum daha farklıdır. Türkiye'de Suriyelilerin geri döneceği düşüncesi ile eğitim alanında ilk etapta geçici ve kısa vadeli çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Ülkelerine geri döndüklerinde eğitimlerine hiç ara vermemiş gibi devam edebilecekleri bir düzen

kurulmuştur. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye ilk gelmeye başladıkları an itibariyle eğitim alanında hayata geçen projelere belirli miktarlarda bütçeler ayrılmıştır. Bu projeler kapsamında Geçici Barınma Merkezleri'nde ve Türkiye genelinde derslikler, öğretmenler ve yeni müfredatlar hazırlanmıştır. Geriye dönüp bakıldığında ise yapılan bu projeler devamlılık gösterememiş sürekli olarak revizelere ihtiyaç duyulduğu gözlemlenmiştir. Bu ihtiyaca ilaveten zaman içerisinde Suriyelilerin geri dönmelerinin belirsizlik içine girmesi sonucunda, Suriyelilerin mevcut eğitim sistemine entegre edilmesi uygun görülmüştür. Sonuç itibariyle mevcut eğitim sistemine entegre edilmesine karar kılınmıştır.

Yapılan araştırmalar sonucunda Suriyeli sığınmacı öğrencilerin mevcut eğitim sistemine entegre edilmeleriyle, eğitim alanında yaşanan sorunların farklı bir boyut kazandığı söylenebilir. Eğitim alanında karşılaşılan sorunlar içerisinde iletişimsizlik, dil bilmeme veya dile hakim olamama kaynaklı sorunlar mevcuttur. Suriyeli öğrencilerin önemli bir kısmının dersi anlayamama, öğretmeni ve arkadaşları ile sağlıklı iletişim kuramama gibi sorunlar yaşadığı ve bu sorunların akademik başarısızlığa ve hatta bazı öğrencilerin içe kapanma veya agresif tavırlar sergileme gibi alt sorunlara kapı araladığı yapılan alan çalışmalarında tespit edilmiştir. Sınıfında Türkçe diline hakim olamamış öğrencileri bulunan öğretmenlerin yaşadığı sorunlar ise ders vaktini verimli kullanamama, yetersiz hissetme ve sınıf koordinasyonunu kaybetme şeklinde sıralanabilmektedir. Bu kapsamda Suriyeli öğrencilerin okul öncesinde daha kapsamlı bir dil eğitimi alması ve sınıf koordinesini sağlayan ve sınıflarda eğitim sunan öğretmenlerin ise daha lisans düzeyinde yabancı, Türkçe diline tam hakim olmayan öğrencilerin eğitimi hakkında bir formasyon sunulması, halihazırda öğretmenlik mesleğine devam eden ve sınıflarında Suriyeli ve yabancı öğrencisi bulunan öğretmenler için oryantasyon verilmesinin sunulan eğitim hizmetinin etkinliğini ve kalitesini pozitif yönde etkileyeceği söylenebilir.

Dil sorununun yanında ekonomik sıkıntılar, gelecek kaygısı, geri dönme konusundaki belirsizlik, travma, dışlanma, eğitime gerekli önemin verilmemesi, kültür farklılıkları ve uyum konusunda yaşanan sıkıntılar Suriyeli çocukların eğitim alanında karşılaştığı sorunlardır. Bu sorunların bir kaçını veya tamamını yaşaması halinde Suriyeli bir öğrencinin okula devamsızlık yaptığı ve hatta okulu yarıda bıraktığı ortaya

çıkan sorunlardandır. Bu konuda devamsızlık ve okul bırakma nedenlerinin tespitinin yapıp uyum politikalarına daha fazla yoğunlaşılmasının gerekli olduğu ön görülebilir.

Türk eğitim sistemine entegre edilen bazı Suriyeli sığınmacıların eğitime yeterli önemi vermemesi, devamlılık sağlamaması veya yarıda bırakması Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların ilerleyen zamanlarda eğitimsiz bir topluluğa dönüşmesiyle sonuçlanabilir. Bu durumun ilerleyen zamanlarda büyük asayiş sorunlarına, gettolaşmaya ve sosyal maliyetli sorunlara dönüşmesi tehlikesi olduğu da söylenebilir. Sadece Suriyeli sığınmacılar için değil, yeterli eğitim düzeyinden geçmemiş her toplum için geçerli olabilecek (büyük bütçeler ayılması gereken) asayiş sorunlarının ortaya çıkmasına yol açma ihtimali bulunmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de yaşamlarına devam etmesi özellikle Covid-19 dönemi ve sonrasındaki süreçte yaşanan ekonomik sıkıntılarla birlikte Türk halkının bir kesiminin misafirperver tavrını bir kenara koymasına ve hatta bu insanlara karşı olumsuz, ön yargılı düşüncelere kapılması neden olduğu ifade edilebilir. Zira Türk toplumunun belli bir kesiminin bu konudaki huzursuzluğu yapılan çeşitli akademik çalışmalara da yansımıştır. Yapılan bazı araştırmalarda Türklerin Suriyeliler geldikten sonra suç oranlarının arttığını düşündüğü ortaya konulsa da yapılan başka araştırmalarca suç olaylarına karışma oranı oldukça düşük olduğu fakat Türk halkının bu konuda yoğun endişeler yaşadığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak sadece Suriyelilerin değil Türk toplumunun bir bölümünün de bu uzun süreli misafirlikten olumsuz etkilendiği gözlemlenmektedir. Bu durum geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacıların zorunlu göçlerinin toplum üzerinde bir takım sosyal maliyetleri olduğunu/olabileceğini göstermektedir. Kamuoyu ve medyanın da bu konudaki tutumunun toplumda oluşan görüşler üzerinde etkisi olduğu düşünülebilir. Tüm bu sorunların ise eğitim alanında yapılan hizmetlerin etkinliğini olumsuz etkilediği, nihai olarak da uygulanmak istenen uyum politikalarının zedelendiği ifade edilebilir.

Suriyelilerin ekonomik sıkıntılar yaşamamaları, ucuz iş gücü olarak görülmemeleri ve çalışma hayatında sömürülmeden yer almaları için gerekli adımların atılmasının da eğitim ve sağlık alanında yaşanan birçok mevcut sorunu hafifleteceği ve hatta ortadan kaldıracağı söylenebilir. Kayıt dışı Suriyeli çalışanların en aza indirilerek daha çok kişinin prim yükümlüsü olmasıyla hem kamuoyu ve toplumda oluşan ön

yargıların önüne geçilmesi sağlanabilir hem de SGK üzerindeki oluşan mali yükün hafifletilebileceği ön görülebilir.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de bulunmaları halinde kendilerine tanınan hakları ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu hak ve yükümlülükler yanında sunulan birçok kamu hizmeti bulunmaktadır. Bahsi geçen bu hak, yükümlülük ve hizmetlerin Suriyeliler tarafından bilinirliğini artırmaya yönelik politikalar oluşturmak, uzun vadede Türkiye’de kalmaları halinde Suriyeli sığınmacılar ile Türk halkının birlikte daha sağlıklı bir ortam oluşturmasını ve refah seviyesinin yükselmesini sağlayacaktır. Eğitimsiz ve haklarını bilmeyen bir topluluk yerine haklarını ve yükümlülüklerini bilen ve bunlara göre hareket eden sığınmacılar, uzun vadede toplumun refah seviyesinin artmasına katkı sağlayacağı da düşünülebilir.

Diğer yandan sığınmacı Suriyelilerin geçici veya kalıcı oldukları konusunun netleştirilmesi gerekmektedir. Geçici olmalarına karar kılınması halinde uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapıp bu kişilerin geri gönderilmesi için adımlar atılması gerekmektedir. Kalıcı olmalarına karar kılınması halinde ise Suriyelilerin Türkiye’de yaşamlarına belirli kalitede devam edebilmeleri ve Türk halkı ile daha uyumlu bir yaşam sürebilmeleri için gerekli politikaların oluşturulması gerekmektedir. Bunun dışında eğitim alanındaki devamsızlığın önlenmesi, eğitim kalitesinin artırılması ve Türkiye’de yaşamına devam edecek olan Suriyeli genç nüfusun bilinçli bireyler halinde yetiştirilmesi için gerekli politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Son olarak çalışma içerisinde Suriyeli sığınmacıların SGK primi ödemelerine gerek olmadan sağlık hizmetinden faydalandığı ve mevcut kayıt dışı çalışma sorunu nedeniyle bu insanların SGK bütçesi üzerinde mali yük oluşturduğuna değinilmiştir. Türkiye’de yaşamına devam eden yaklaşık 3,5 milyon Suriyeli sığınmacının harcama yoluyla GSYİH’ya önemli oranda fayda sağladığı ve uluslararası kuruluşlarca bu insanlar için harcanmak adına gönderilen tutarların olduğu bilinmektedir. Bu bilgiler ışığında gelecek araştırmalar için sığınmacıların SGK, Sağlık Bakanlığı ve MEB gibi kurumların bütçelerinde ne derece bir paya sahip oldukları sayısal verilerle desteklenerek araştırılmasını önerilebilir. Önerilecek bir diğer çalışma alanı ise vergi ahlakı konusudur. Prim ödeme zorunluluğu olmadan sığınmacıların Genel Sağlık

Sigortası'ndan faydalanabiliyor olmasının Türk halkını vergi ahlakı konusunda ne derece etkilediği yapılacak bir alan çalışması ile ortaya konulabilir.

KAYNAKÇA

- Acil Sağlık Hizmetleri Yönetmeliği, Resmi Gazzete, 24046 (11.05.2000). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4798&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Alptekin, K., Ulutaş, D. ve Gündüz, D. (2018). Suriyeli Çocukların Eğitim Durumu Çalıştayı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü*. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/128087970-Suriyeli-cocuklarin-egitim-durumu-calistayi.html>.
- Alsancak, F. ve Kutlu, İ. (2020). Çifte Mağduriyetin Özneleri Olarak Engelli Mültecilere İlişkin Bir İnceleme. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 590-598. Doi: 10.48145/gopsbad.772049.
- Arsalan, M., Mubin, O., Aajjar, F. ve Alsinglawi, B. (2020). COVID-19 Global Risk: Expectation vs. Reality. *International Journal of Environmental Research and Public Health Communication*. 17(15): 5592. Doi:10.3390/ijerph17155592.
- Ashford, N. A., Hall, R. P., Quiroga, J. A. Metaxas, K. A. ve Showalter, A.L. (2020). Addressing Inequality: The First Step Beyond COVID-19 and Towards Sustainability. *Sustainability*. 12(13). 5404. Doi: 10.3390/su12135404.
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Resmi Web Sitesi, Erişim adresi: <https://www.avrupa.info.tr/tr>
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1953 Eylül 3). ROMA. Erişim adresi: <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf>
- Ay, K. Braucke, T. Tokcan, I. Öztürk, M. ve Alp, Ç. (Ed.). (2005). İltica ve Göç Mevzuatı. Başkent Matbaası, ANKARA. ISBN-975-6964-05-7. Erişim adresi: https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/iltica_goc_mevzuati.pdf.
- Ayvazoglu, A. Ş., Kunuroğlu, F. ve Yağmur, K. (2020). Psychological and socio-cultural adaptation of Syrian refugees in Turkey. *International Journal of*

Intercultural Relations. 80: 99–111. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2020.11.003>.

Başak C. (2011). Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler. Sonsöz Gazetecilik Matbaacılık Reklamcılık. ANKARA. ISBN 978-605-359-467-3.

Başel H. (2011). Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi.* 53. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/898/10088>.

Baykal, S. Ve Yılmaz, L. (2020). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Göç İdaresi Bağlamında Türkiye’nin Yeni Göç Siyaseti. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi,* 7(2), 623-652. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/optimum/issue/55026/739217>.

Berawi, M. A. (2020). Empowering Healthcare, Economic, and Social Resilience during Global Pandemic Covid-19. *International Journal of Technology.* 11(3): 436-439. Doi: <https://doi.org/10.14716/ijtech.v11i3.4200>.

Bilgen, P. (1994). Sert Çekirdekli Temel Haklar, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesi Dergisi.* Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusiyaasal/issue/611/6203>.

Birleşmiş Milletler Türkiye. (2020). Kovid-19 Küresel İnsani Yardım Planı. (31.05.2021). Erişim adresi: <https://turkey.un.org/tr/39056-kovid-19-kuresel-insani-yardim-planı>.

Birleşmiş Milletler Türkiye. Erişim adresi: <https://turkey.un.org/tr/39056-kovid-19-kuresel-insani-yardim-planı>

Bostan, S., Erdem, R., Öztürk, Y. E., Kılıç, T. ve Yılmaz, A. (2020). The Effect of COVID-19 Pandemic on the Turkish Society. *Electronic Journal of General Medicine.* 17(6): 1-8. Doi: <https://doi.org/10.29333/ejgm/7944>.

Brito, M. O. (2020). COVID-19 in the Americas: Who’s Looking After Refugees and Migrants? *Annals of Global Health.* 86(1): 1–3. Doi: <https://doi.org/10.5334/aogh.2915>.

- Bursa İl Göç İdaresi Müdürlüğü. (2017). Soru ve Cevaplarla Suriyeliler ve Göç. Bursa.
- Ceylan, A. ve Uslu, İ. (2019). A Review of The Mass Migration Movements Towards The Republic of Turkey and The Approaches in The Acceptance Mechanism: 1989 Bulgaria, 1991 Iraq and 2011 Syria Migrations. *Recent Period Turkish Studies*. 36: 199-221. Doi: <https://doi.org/10.26650/YTA2019-619967>.
- Chakraborty, I. ve Maity, P. (2020). COVID-19 Outbreak: Migration, Effects On Society, Global Environment And Prevention. *Science of the Total Environment*. 728: 1-7. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.138882>.
- Civan O. E. ve Gökalp A. (2011). Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 1(28). 233-267. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71795/1155214>.
- Coşkun, İ. ve Emin, M. (2016). Türkiye’deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası. Seta Yayınları. İSTANBUL. ISBN: 978-605-4023-79-3.
- Çiçeksoğüt, A. (2017). Uluslararası Göç Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyeliler ’in Türkiye’deki Statüsü. *Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6(2). Erişim adresi: https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-detay&Alan=sosyal&Id=AWZ7sUqqHDbCZb_mQ049#alintilar.
- Çocuk Koruma Kanunu, Resmi Gazete, Kanun No:5395. (03.07.2005). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>
- Demir, S. ve Yılmaz, M. E. (2019). An Analysis of the Impact of the Syrian Crisis on Turkey’s Politic-Military, Social and Economic Security. *Gazi Akademik Bakış*, 13(26): 1-19. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gav/issue/54827/750281>.
- Deniz T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalara Dergisi*. 181: 175-204. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/21491/230375>.

- Dias, F. A., Pereira, E. R., Silva, R. M. ve Medeiros, A. Y. (2020). Public Health and the COVID-19 pandemic: challenges for global health. *Research, Society and Development*, 9(7): 1-16. Doi: <http://dx.doi.org/10.33448/rsd-v9i7.4188>.
- Dikmen, A. U. Budak, S.N. Budak, B. Özkan, S. Ve İlhan, M. N. (2020). Covid-19 Salgınında Savunmasız Gruplardan Biri: Göçmenler. *Gazi Medical Journal*. 31. 328-330. Erişim adresi: <https://avesis.gazi.edu.tr/yayin/a7c84d49-fa5a-433a-a9d8-1177dd525927/covid-19-salgininda-savunmasiz-gruplardan-biri-gocmenler>.
- Doğan, B. K. ve Pekasil, A. N. (2020). Covid-19 Pandemisi Bağlamında Evsizler, Mevsimlik Tarım İşçileri, Mülteci, Şartlı Mülteci ve Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 32(1): 275-292. Doi: 10.33417/tsh.770342.
- Dost, S. (2016). Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Durumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 4(1). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduhfd/issue/22974/245781>.
- Dulkadir, D. (2017). Türkiye’de Suriyeli Sığınmacı Krizi ve Suriyelilerin İç Hukuktaki Statüleri. *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*. 1(2). 21-36. e-ISSN: 2564-7202.
- Dülger, M. V. (2018). Personel Data Protection in The Context of Human Rights and Fundamental Rights and Freedoms, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 5(1): 71-143. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/imuhfd/issue/54314/737027>.
- Dünya Sağlık Örgütü, (2020). Preparedness, prevention and control of coronavirus disease (COVID-19) for refugees and migrants in non-camp settings. Referans Numarası: WHO/2019-nCoV/Refugees_Migrants/2020.1.
- Ekici S. ve Tuncel G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(9). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/birtop/issue/29486/316342>.

- Emin, M. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları. Erişim adresi: https://file.setav.org/Files/Pdf/20160309195808_turkiyedeki-suriyeli-cocuklarin-egitimi-pdf.pdf.
- Engelli Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Resmi Gazete, Kanun No: 2009/15137. (14.08.2009). Erişim adresi: <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EngellilerinHaklarinaIliskinSozlesme.pdf>
- Erdoğan, M. (2019). Suriyeliler Barometresi 2019 Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi, Orion Kitapevi, ANKARA. ISBN: 978-605-9524-82-7.
- Erdoğan, M. (2020). Onuncu Yılında Türkiye’deki Suriyeliler. Erişim adresi: <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/04/29/onuncu-yilinda-turkiyedeki-suriyeliler/>.
- Ertan K. A. ve Ertan B. (2017). Türkiye’nin Göç Politikası. *İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar*. 1(2). Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/conress/issue/35835/401581>.
- Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar, Resmi Gazete, 29153. (22.10.2014). Erişim adresi: <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/1376,saglik-bakanligi-gecici-koruma-yonergesi-25032015pdf.pdf?0>
- Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Resmi Gazete. 8375. (11.01.2016). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>
- Geçici Koruma Yönetmeliği, Resmi Gazete. 6883. (13.10.2014). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>
- Gençler, A. (2020). Effects of Syrian Refugees on Socio-Economic Life in Turkey: An Overview on the Cost–Benefit Axis. *Journal of Social Policy Conferences*. 78: 111-145. Doi: 10.26650/jspc.2019.78.0036.

Genel M. G. (2013 Kasım). Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü “Sirkeci Garı’ndan Munchen Hauotbahnhof’a” Uluslararası Tarihi Yönleriyle 2. Türk-Alman Sempozyumu, Almanya.

Göç İdaresi Başkanlığı, Resmi Web Sitesi. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2020). Kırlangıç Dergisi. 1. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/kirlangic-dergi->.

Gökbayrak, Ş. (2008). Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63(3). 65-82. Doi: 10.1501/SBFder_0000002073.

Günay E. Atılğan D. Serin D. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 7(2):

Gürbüz, Ş. N. (2019). *Refugee Women’s Employment In Turkey’s Humanitarian Response To The Syria Crisis: A Qualitative Documentary Analysis*. İstanbul: Boğaziçi University.

Hidden Victims of the syrian Crisis: Disable, İnjured and Older Refugees. (2014).Erişim adresi: <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/hidden-victims-syrian-crisis-disabled-injured-and-older-refugees#:~:text=one%20in%20five%20refugees%20is,impairment%2C%20injury%20or%20chronic%20disease.>

ILO, Uluslararası Çalışma Örgütü, Resmi Web Sitesi: 19.06.2022. Erişim adresi: https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_702142/lang--tr/index.htm

İçduygu A., Erder S. ve Gençkaya Ö. F. (2014). *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere*. Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi. İSTANBUL. Referans Numarası: TÜBİTAK 1001_106K291.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948 Aralık 10). PARİS.
<http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/Insan-Haklari-Beyannamesi-1.pdf>

Khasanova, F. I. (2020). *The Role Of The Eu-Turkey Joint Action Plan In Syrian Refugees' Educational Integration Into Turkish Society: A Qualitative Casestudy Of Policy Implementation*. Master of Arts (MA), Ohio: Bowling Green State University.

Kılıç, G. ve Özkor, D. (2019). Suriyeli Çocukların Eğitimi Araştırma Raporu. Erişim adresi: <https://www.mavikalem.org/wp-content/uploads/2019/03/Suriyeli-%C3%87ocuklar%C4%B1n-E%C4%9Fitimi-Ara%C5%9Ft%C4%B1rma-Raporu.pdf>

Kızmaz, Z. (2018). Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kaygıları ve Suç. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(2). 392-431. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/597492>.

Kocaman T. (2008). *Türkiye’de Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri* (1965-2000), Devlet Planlama Teşkilatı. ANKARA. ISBN: 975-19-4268-3.

Koçak Y. ve Terzi E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3(3): <https://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/iubfdergi/file/03/7.pdf>.

Komşuoğlu, A., Özer, Y. ve Ateşok, Z. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 37(4). 34-42. Erişim adresi: https://www.academia.edu/30950647/T%C3%BCrkiyedeki_Suriyeli_%C3%87ocuklar%C4%B1n_E%C4%9Fitimi_Sorunlar_ve_%C3%87%C3%B6z%C3%BCm_%C3%96nerileri.

Kurtuluş B. (1988). Beyin Göçü: Günümüzde ve Gelecekte. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 46(0). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/836/9210>.

- Laurencin, C. T. ve McClinton, A. (2020). The COVID-19 Pandemic: a Call to Action to Identify and Address Racial and Ethnic Disparities. *Journal of Racial and Ethnic Health Disparities*. 7:398–402. Doi: <https://doi.org/10.1007/s40615-020-00756-0>.
- Masri, H. A. ve Abu-Ayyash, E. A. S. (2020). Second Language Acquisition From Syrian Refugees’ Perspectives: Difficulties And Solutions. *Open Linguistics*. 6(1). 372-385. Doi: <https://doi.org/10.1515/opli-2020-0025>.
- MEB (2019), 2020 Bütçe Sunuşu. Erişim adresi: https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/18094404_2020_BUTCE_SU_NUYU_17.12.2019.pdf
- MEB (2020). 2021 Bütçe Sunuşu. Erişim adresi: https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_12/30125920_2021_BUTCE_SU_NUYU.pdf
- Memiş, H. (2015). İç Savaş Nedeniyle Kilis’te Yaşayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algı Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 14(52). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6166/82935>.
- Musa, J. T., Ajayi, O. ve Kemp, L. (2020). Examining Social Determinants of Health, Stigma, and COVID-19 Disparities. *Healthcare*. 8, 168: 1-7. Doi:10.3390/healthcare8020168.
- Mülteci Hakları Merkezi. (2017). Türkiye’de Uluslararası Koruma Prosedürü Haklar ve Yükümlülükler Sorular ve Yanıtlar. Erişim adresi: <https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-13.pdf>.
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi (1951 Temmuz 28). CENEVRE. Erişim adresi: <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>
- Önder, N. (2019). *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Sağlık Politikalarının Analizi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Özipek, F. ve Tanrıkulu, B. (2021). *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Göç ve Suriyeli Sığınmacılar: Algılar, Olgular ve Gerçekler*, Nobel Bilimsel Eserler. ANKARA. ISBN: 978-625-7258-17-3.
- Perruchoud R. ve Redpath-Cross J. (Ed.). (2013). Göç Terimleri Sözlüğü. Uluslararası Göç Örgütü. (İkinci Basım), No:31. Erişim adresi: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf.
- PIKTES, Geçi Koruma Altındaki Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonlarının Desteklenmesi Projesi. Erişim adresi: <https://piktes.gov.tr/>
- Pineda, V. S. ve Corburn, J. (2020). Disability, Urban Health Equity, and the Coronavirus Pandemic: Promoting Cities for All. *J Urban Health*. 97(3): 336–341. Doi: <https://doi.org/10.1007/s11524-020-00437-7>.
- Refakatsiz Çocuk Yönergesi (2015). Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/uploads/sgb/uploads/pages/yonergeler/refakatsiz-cocuklar-yonergesi-20-10-2015.pdf>
- Sağlam S. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*. 5. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16667/330762>.
- Sağlık Bakanlığı Covid-19 Bilgilendirme Platformu. Erişim adresi: [https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html#:~:text=A%C3%A7%C4%B1klama%3A%20COVID%2D19%2C%20%C3%BClkemizde,DS%C3%96\)%%20taraf%C4%B1ndan%20pandemi%20ilan%20edilmi%C5%9Ftir](https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html#:~:text=A%C3%A7%C4%B1klama%3A%20COVID%2D19%2C%20%C3%BClkemizde,DS%C3%96)%%20taraf%C4%B1ndan%20pandemi%20ilan%20edilmi%C5%9Ftir).
- Saklan, E. ve Karakütük, K. (2022). Türkiye’deki Eğitim Çağı Çocuklarının Eğitim Süreçleri Üzerine Bir Çözümleme. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8(1): 51-76. Doi: 10.17860/mersinefd.975386.
- Schmitt, C. (2020). Covid-19. *Sozial Extra*. 177–181. Doi: <https://doi.org/10.1007/s12054-020-00284-5>.

- Sevda, D. (2017). Suriyeli Çocuklar Artık Devlet Okullarında. Erişim adresi: <https://www.gercek hayat.com.tr/yasam/suriyeli-cocuklar-artik-devlet-okullarinda/#:~:text=Suriyeli%20%C3%A7ocuklar%C4%B1n%20T%C3%BCrk%20e%C4%9Fitim%20sistemine,yakla%C5%9F%C4%B1k%20193%20bin%20%C3%B6%C4%9Frenci%20var.>
- Seydi, A. (2014). Türkiye’ni Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 31: 267-305. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/117752>.
- SGDD. (2020). COVID-19 Salgınının Türkiye’de Mülteciler Üzerindeki Etkilerinin Sektörel Analizi, ANKARA. Erişim adresi: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/76640>.
- Sihhat Projesi. Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi Projesi. Erişim adresi: www.sihhatproject.org/
- Sirkeci, İ. ve Yüceşahin, M. (2020). Coronavirus and Migration: Analysis of Human Mobility and the Spread of COVID-19. *Migration Letters*. 17(2): 379-398. Doi: <https://doi.org/10.33182/ml.v17i2.935>.
- Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği, (2017). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=17229&mevzuatTur=Teblig&mevzuatTertip=5>
- Stanley, W. R. (2019). Syria’s Ordeal: A Modern State’s Disintegration In An Age Of Fake News and Superpower Regional Rivalry. *Studies in Political and Historical Geography*. 8: 77–94. Doi: <http://dx.doi.org/10.18778/2300-0562.08.04>.
- Şeker D. Uçan G. (2016). Göç Sürecinde Kadın. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 14(1). Doi: 10.18026/cbusos.36200.

Şener B. (2017). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*. 6(1). Erişim adres: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/312232>.

Şişman, Y. ve Balun, B. (2020). Transit Göç ve Türkiye. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 21(2). 61-79. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anadoluibfd/issue/54967/742798>.

Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği. Resmi Gazete, Karar No:2006/9938 (16.01.2006). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/01/20060127-2.htm>

Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğü (2019). Türkiye’de Uluslararası ve Geçici Koruma Altındaki Çocukların Eğitime Erişim ve Devamlılıklarına Dair Durum Analizi, Yayına Hazırlayan: Çelik, D. ANKARA. Erişim adresi: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/76478> .

TUİK Resmi Web Sitesi <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500>

Tunca, H.Ö. ve Karadağ, A. (2018). Suriye’den Türkiye’ye Göç Tehditleri ve Fırsatları. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*. 28(2). 47-68. ISSN: 2148-4945.

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük,. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

Türkiye Psikiyatri Derneği (2020). Covid-19 ve Mülteciler, Katkıda Bulunanlar: Karabulut, E. ve Tamer, A. Yayına Hazırlayanlar: Güleç, G. Erdoğan, S. ve Başar, K. Erişim adresi: <https://psikiyatri.org.tr/uploadFiles/293202013329-multeciCOVID.pdf> .

Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Kadınlar ve Çocuklar İçin Yaşam Rehberi, (2021). Göç İdaresi Başkanlığı, Uluslararası Göç Örgütü ve T. C. Hazine ve Maliye Bakanlığı.

Unesco. Erişim adresi: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> 29.03.2021

UNHCR, (2020 Haziran 18). Global Trends Forced Displacement in 2019. Erişim adresi:

<https://www.unhcr.org/globaltrends2019/#:~:text=Forcibly%20Displaced%20People%20by%20Country%20of%20Origin&text=By%20the%20end%20of%202019,record%20according%20to%20available%20data.>

Wang, Z. ve Tang, K. (2020). Combating COVID-19: Health Equity Matters, *Nature Medicine*. 26: 458–464. Doi: <https://doi.org/10.1038/s41591-020-0823-6>.

Xu, X., Wang, S., Dong, J., Shen, Z. ve Xu, S. (2020). An Analysis Of The Domestic Resumption Of Social Production And Life Under The COVID-19 Epidemic. *PLoS ONE*. 15(7): 1-15. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0236387> .

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Resmi Gazete, Kanun No: 6458 (04.04.2013). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>

Yılmaz A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 9(2). Doi: 10.7827/TurkishStudies.6274.

Yiğit, A., Şanlı, E. ve Gökalp, M. (2021). Türkiye’deki Suriyeli Öğrencilerin Okula Uyumlarına Yönelik Öğretmen, Okul Yöneticileri ve Öğrencilerin Görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 40(1), 471-496. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuefd/issue/62535/856750>.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı

Rümeysa ŞAHİN

Kişisel Bilgiler

İletişim Bilgileri

Öğrenim Bilgileri

İş Deneyimi
